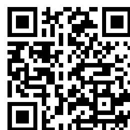

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

БАЧКА ВИЛА.

Ioannović, Petar

Издао на свѣтъ

Дръ ПЕТАРЪ ІОВАНОВИЋЪ.

Свезакъ трећій.

Musa Bacsiensis.

У НОВОМЪ САДУ 1844.,

Трошкомъ П. И. Стояновића Кньигопродавца.

Сложно, брaћо, на высину,
Доћићемо на чистину,
Гди се свѣтле неба знаци,
Лію с' красни ума зраци.

Милошъ Светићъ.

Изъ Тѵпографіє Катарине Іанковића Удове.

А.

ПРОИЗВОДИ У СТИХОВЫ.

1.

УСКЛИКЪ БАЧКЕ ВИЛЕ.

приликомъ држаногъ у Пожуну Земальскогъ Сабора 1843.

Овамо свраћай юначе!
Твоя се срећа родила,
Сунчаномъ ждракомъ повила
Мѣсецемъ сяйнымъ гоила,
Звѣздама сяйнымъ росила.

С. Н. Пѣсма.

Одкако є Бачке землѣ равне,
И у ньойзи Србские юнака,
Іошть се ніє указала свѣтлость
Коя ждракомъ небеса пробія!
А та і' свѣтлость *Бачванкиня Вила*,
У свечаномъ руву и одѣлу;
Изъ дѣдова' своы постойбине
Коя с' дигла, па прелеће землѣ,
И высоке горе и дубраве:
Докъ не паде на Врдникъ планину
А близ' храма светога Лазара,
Задужбине Праотаца' наши. —
Како пала, Посестриме звала
Изъ околны гора' и градова',

И овако ньима беседила:
Чуете ли Посестриме драге!
Кое мога саслушасте гласа,
Синоћъ намъ е пристигнула *Друга*,
Са границе землѣ Унгаріе,
Изъ Пожуна града пребѣлога,
Гдѣ с' круницу сви Кралѣви наши,
И гдѣ с' ради за потомство цигло,
Да изгине неправедность люта,
А утврди с' столпъ закона присногъ, —
Трипутъ ме е она преклиняла
Аманетомъ посестримства нашегъ,
Да я збыльски, како больма знадемъ,
Све Србскому Народу изустимъ,
На државномъ Сбору Венгерскоме
Шта се за Родъ и Народность збыло.
Зато чуйте Срб-Хорвати драги!
Банаћани а и Сремцы благи,
Далматинцы и сви граничари,
Кои 'но сте чвршћи одъ челика,
Єръ сте заклонъ своиъ *Бечкомъ Ћесару:*
Одкако е Србские сынова'
На кормилу *вѣре* и *закона*,
Ни еданъ Вамъ не освѣтла образъ
Ка'но Пастырь *Раячићу* славный
Коемъ буди одъ своїъ Рода хвала.
Уста су му *Златоусту* равна,
Зашт' е изъ ньи' Нектаръ изливао,
Те своиъ Роду ране залѣчіо
Кое досадъ кадаръ не бы нитко!
Ахъ! Онъ каза у средъ Сбора Венгромъ,
Све по реду како болѣ знаше;
А предъ лицемъ свѣтлогъ Палатина
И прочие свію Поглавара:
Шта су *Србльи* досадъ учинили!
И каква су *Права* задобыли
У Венгріи своіой отачбини —

Збогъ юначтва и вѣрности свое! —
По примѣру Хорватские Браћа,
Іошть онъ чува коренитость Права',
Добіену крвлю Прадѣдова',
На юначкомъ полю Марсовоме!
А *Єзыку* неда сломит' ребра,
Да с' морамо са нагономъ туђимъ —
Облачити у туђинство Рода;
Кое досадъ то не было нигда!
За све рѣчи и поступке мудре,
Анахарсу Србскомъ *Раячићу*
Царъ дарова степенъ одабраный,
И тайнымъ га Савѣтникомъ назва
Безъ икакве паре и динара.
Хвала Цару! Землѣ Господару,
Кои *Србе* к'о сынове люби:
И они ће по стопам' Дѣдова'
Са юначкомъ своіомъ мишцомъ крѣпкомъ
Престолъ Царевъ к'о зѣницу бранит'.—
А *Ты* храбрый Србства Заступниче,
Раячићу! милый райскій Цвѣту!
Ступай смѣло к'о и досадъ што си
У дѣлима за *Народность Србску*:
Па ћешъ свойски одржати мейданъ
Са помоћу Бога Великога,
А мылошћу Нашега Ћесара, —
Та докле е сунца и мѣсеца,
И докле е вѣре и закона:
Споминятће Србинъ *Твое Име*,
И громне ти дизат' споменике!!

У Н. Саду 30. Септемврія.

Др. Петаръ Іовановићь.

2.

ЗОРА.

Ноћь біяше! страшна браћо ноћь,
Проклетога ядногъ пакла моћь. —
Мртавъ санъ насъ бяше обузео
Пакао насъ є прогутат' хотѣо.
У несвѣсти дуго смо дремали
Дубоко смо Браћо были пали;
Ал' се надам' да ће данакъ дођ'
У коємъ ће ноћна магла прођ'.

Данъ сваньива милый сладкій данъ,
Свѣтъ се буди — већъ одступа санъ.
Зора Браћо! изъ тамнога мора
Румени се сврху наши гора;
Зора Роде: — зракъ благе Данице
Румени намъ юрве наше лице.
Већъ долази сретный онай данъ
Когъ скриваше мртвый єдноћъ санъ.

Устай Брате! и оставляй гробъ,
Садъ вѣруй ми ниси више робъ,
Свануо' ти є данъ вѣчный слободе
Неста тужне и горке незгоде,
Наємникъ те сада не сылує
Домаћій ти већъ єзыкъ не труѥ;
Праотаца Твоы вредный домъ
Никадъ више не удари громъ.

Браћо руке садъ ћемо си дат'
А и красне Секе к' нама зват';
Да се знаде што ће рећи слога
Ка долази одъ вышнѣга Бога;
Што ли єсу одъ просвѣте сыле
Што пѣваю Виле наше миле:

Как' кньижества милыи драгій цвѣтъ,
Народима мора быти светъ.

Данъ настае, милый сладкій данъ,
Устай Брайко! и оставляй санъ.
Румене ћешъ миле зраке видит'
Не требашъ се бѣлогъ данка стидит'.
Пѣсме можешъ илирске пѣвати
Коло можешъ илирско играти;
Именомъ се народнымъ ћешъ зват'
Илирско ћешъ поколенѣ знат'.

Данъ настае фала Вышнѣм' буд'
Заманъ ніе нашъ големый трудъ.
Зоре сладке умил' си ми траче
Илиръ више за тобомъ не плаче.
Већъ се губе стренскогъ врага сыле
Кое насъ су убити претиле,
Већъ настае онай благій свѣтъ;
Кудъ братъ брата любити ће смѣт'.

Данъ сваньива милый сладкій данъ,
Свѣтъ се буди, већъ одступа санъ.
Рацъ са Шокцемъ коло поиграва
Илирска се крвь познае права;
Милина е погледат' младенце,
Кадъ имъ Дѣве уплетаю вѣнце.
Зора ступа ето благій свѣтъ,
Кудъ братъ брата любити ће смѣт'.

Иванъ Шиматовићъ
Илиръ, родомъ Хорватъ изъ Синца.

3.

НЕСЛОГА НАСЪ РАСТАВИ.

Ноћь тавна е была,
Ноћь — ой браћо мила!
Ніе ноћь то была,
Ніе браћо мила!
Ка безъ райске любави
Насъ одъ насъ растави:
Већъ „*Неслога*“, яла кћи,
Ка насъ на то справи!

Ноћь тавна е была,
Ноћь — ой браћо мила!
Ніе ноћь то была,
Ніе — браћо мила!

Ноћомъ смо ми нѣкада
Так' дубоко пали,
И несрећомъ до сада
Далек' заостали!
Ноћь е тавна сакрила
Сунца сяйно лице,
Мракомъ очи застрла
Брацу одъ сестрице!

Неслогомъ смо пропали
У вериге мрака
Неслогомъ, ка растави
Любу одъ юнака;
Кћерь одъ майке милене
А одъ отца сына,
Браћу одъ браће рођене —
Два друга едина!

Ноћомъ крвни ратови
На насъ навалише,

Заосташе унуцы,
Слогу угасише!

Неслога насъ зарати
Неслога немила!
А ратъ ноћцу породи
Ка насъ е овила!

Ал' већъ зора настае
Сунце слоге свита!
Устанимо доба е,
Одъ сна вѣковита!!

Драгутинъ Раковацъ.

4.

ДАВОРІЯ.

На полю ратномъ Србъ ће врагу быти
Грозанъ, спрамъ своогъ брата благъ.
Л. Мушицкій.

Врагъ се спрема Браћо холо
Да намъ спойно сатре коло;
Сложно дакле устанимо
На оружѣ сви скочимо
Врага ћемо сатрет' мы!

За зорице іоште ране
Маче, стрѣле, буздоване,
Узымаймо у десницу
Па радостно на войшчицу
Пођ'мо пођ'мо сложно сви!

Са храброшћу Браћо лавскомъ
Свем' на дику роду Славскомъ —
Ударимо садъ на врага
Некъ зна што ће рећи снага
Коіомъ дише Србскій родъ.

Некъ се дуго приповѣда
Како Србинъ своє неда;
Како брани домовину
И прот' нѣномъ душманину
Своы стрѣла куша плодъ!

Ено! ено! труба зове
Пун'мо пушке и топове,
Обалюймо враге наше
Да порода намъ не плаше
Свак' душмана гађай своїъ!

Доба доба Браћо иште
Бранит' вѣру и огньиште. —
Сунце правде засинуће
Душманъ цѣло погинуће
Само правду люби Богъ!

Др. Петаръ Іовановићъ.

5.

МИЛОШЪ СТОЙЋЕВИЋЪ ПОЦЕРАЦЪ
и
Айдукъ Прело.
или
Смрть Милошева.

(Балада)

Милый Боже чуда преко чуда!
Зла зулума у ломну Поцерю!
А одъ Србска данасъ противника,
Одъ онога Айдучине Прела!
Одметну се у ту гору чарну,
Те зазире и старо и младо
А съ нѣгова бѣса и помама.
Многу крвникъ майку уцвѣліо,
Многу сею у црно завіо,
Изванъ себе за Бога не знаде;
Нит' се бои Цара нит' Ћесара!
Тако трая за годину дана.
А кадъ пројђе годиница дана,
И настаде и друга година,
Тада зулумъ тежко догрдіо;
Теръ се купе Господа Поцерска
Лицемъ, брате, на данъ светогъ Ђурђа
По ютреню и по летурдіи —
Они с' купе на танка чардака
Башъ онога Протопоп' Неделька.
Међу се се оће да светую
Шта да раде како л' да се бране,
А одъ тежка данасъ силеціє
И проклета землѣ зулумђара.
Првый поче Протопопъ Неделько:
„Дѣцо моя Кмети и Кнезови!
„Чуйте дѣцо да ви єдну кажемъ,

„Дулѣ зулумъ сносит' не можемо,
„Нит' потрице накнађати грдне,
„Што погради Прело Айдучина!
„Већъ да дѣцо хитно похитамо,
„Да пошлѣмо єдну ситну кньигу
„На колѣно нашему Войводи
„А соколу Милош' Стойћевићу.
„Онъ ће дѣцо о нам' сажалити,
„Онъ ће цѣло нама сгубит' Прела,
„Єръ є Милошъ юнакъ одъ мейдана."
Кадъ то чуше Кмети и Кнезови
Обрадую с' „Бе аферимъ" викну,
„Хвала тебе на савѣту мудромъ,
„Тако ћ' быти к'о што велишъ Отче!
„Ако Богъ да и Божія правда!!"
То рекоше на ноге скочише;
Па сви редомъ они цѣливаше
Старца Проту у десницу руку. —
Мало време за тымъ постаяло;
Мало было задуго не было;
Они пишу листъ кньиге біеле,
Тере шалю Войводи Милошу,
А у кньизи овако говоре:
„Ой Милошу наша Поглавицо!
„Стойћевићу ты соколе Србскій!
„Я да л' не знашъ, не знало те чудо,
„Што се 'вамо пише у Поцерю.
„Годиница проуяла Миле!
„И настаде и друга година,
„Как' засѣде крвничина люта,
„Айдукъ Прело име му с' затрло.
„Онъ засѣде у ту гору чарну,
„Тере гради голема зулума.
„Све зазире и старо и младо,
„А съ нѣгова бѣса и помама;
„Многу єсте майку уцвѣліо,
„Многу сею у црно завіо,

„Изванъ себе Бога не познае,
„Нит' се бои Цара нит' Ћесара.
„Зато Мило наше десно крило!
„Молимо те кано старіега,
„И ко млађим' што 'но се пристои,
„Сгуби нама Прела проклетника,
„Ил' га сгуби ил' жива ухвати,
„Єре намъ е зулумъ додіяо.
„Поздравъ теби и одъ Карађорђа,
„Одъ Србіе цѣле Господара!
„Да погубишъ горскога Айдука,
„Па ће тебе даривати лѣпо,
„Башъ Войводо сабльомь димискіомъ.
„Оштра ти е пуста и угодна,
„Одъ челика тврда сатоплѣна,
„Па истекаръ три лѣта кована,
„Кажу валя три царева града!
„Те е паши Миле упоредо
„А са свѣтломъ Кулиновомъ ђордомъ,
(„Што с' добіо юнакъ на мейдану,
„На Мишару полю широкоме")
„И дат' ће ти хата халовита,
„На погледу не мож' лѣпшій быти,
„На брзини не стиди се Миле!
„Башъ ни оногъ изъ зелен-горице
„Єленчета одъ године дана!!
„То е Ђоко поклона добіо
„Одъ Везира изъ Стамбола града;
„Но ће тебе даривати ньиме
„Некъ е тебе ђогу на одмѣну.
„И дат' ће ти блага изобыла: —
„Само право, тако біо здраво,
„Ты отиди ка Прелу Айдуку,
„Скини нѣму са рамена главу,
„Да намъ страве одсадъ не задава,
„Єръ потрице плаћат' не можемо
„По свой нашой милой Поцерини

„Што почини да га Богъ убіє! —“
Кадъ Милошу таква кньига дође,
И онъ виђе шта му ситна каже,
Плану Милошъ и мучно му было,
Огань му се узъ образъ запали,
Изъ очію жива ватра севну,
(Разбѣшнѣной башъ као лафицы,
Кадъ се съ лова у яругу врати
Па не нађе на свомъ мѣсту штенце)
Іоштъ поцыкну изъ грла біела:
„Ей давори ты ломно Поцерѣ!
„Заръ и тебе да Айдуцы кинѣ,
„Заръ да и ты зулумціє трпишъ,
„Іоштъ Поцерѣ за живота мога?“
Па онъ сѣде другу кньигу пише:
„Браћо моя честита Господо!
„Поздравлѣ вам' збыльско одъ менека
„Ка' и Ђорђу све Србіє Глави!
„Я самь чуо одъ нашиє стары
„Гдѣ 'но мудро сборе и говоре:
„„За Айдукомъ у гору не иди
„„Єръ ћешъ лудо изгубити главу““.
„Ал' тако ме жена не родила
„Већъ кобила што и ђога мога!
„Хоћу поћи зликовчини Прелу,
„Не за саблю што обрече Ђорђе;
„И моя ће умѣт' сѣћи Турке
„И одсада кано и досада,
„Буде л' здраво десница ми рука.
„Нит' за хата брза и угледна;
„И мой коньицъ ниє олошао,
„Престиг'о бы на ливади зеца,
„Мучно-и нѣм' на лѣпоти равна,
„—Што л' я хата требамъ кодъ ђогата?—
„А вѣруйте не ћу ни за благо;
„Доста ми є одъ баба остало,
„А іоштъ више люба доніела,

„А найвише я собомъ стекао.
„Не ћу дакле Браћо и Господо!
„Я збогъ тога поћи ни єднога,
„Већъ ћу поћи, ма не знао доћи,
„Да покаємъ яде за срамоту!“
Кадъ етако кньигу накитіо
Послао є Господи Поцерской. —
Тадъ изтури до два абердара,
Нико іймъ се не одазва пусто,
Разма цыгле двіє вѣрне слуге.
Ньима Милошъ ’вако проговара:
„Слуге моє нете часит’ часа,
„Већъ сокола ђога м’ опремите,
„Зауздайте г’ уздомъ позлаћеномъ,
„Стегните му седмере колане,
„Яко дѣцо што яче можете;
„А я одохъ на танану кулу,
„На себека да одѣло туримъ,
„За мейдана к’о што се пристои.
„Дотле дѣцо и вы с’ опремите,
„Дуге шаре бац’те на рамена;
„Мыслимъ ићи ка Прелу Айдуку,
„Мыслимъ данасъ нѣму на мейдана;
„Па ако ми буде до неволѣ
„Десите се мене у невольи.“
То изрече, на кулу потече,
Удри на се мор’ чое одѣло,
И на главу чекркъ и челенку,
За пояса Кулинову ђорду,
А на раме пушку Млетачкиню:
(Кудъ нишани промашити не ће
Већъ несрећногъ осакати люто
Да на мелемъ ни є мыслит’ каде.)
Докъ се Милошъ тако опреміо,
У томъ веће слуге изведоше
Изъ подрума мамена ђогата.
Я какавъ є не изѣли г’ вуцы!

Валя ђого жутие дуката;
На носъ фрче, предньомъ ногомъ копка,
И слугама држати се брани,
Єръ є жустаръ боя осѣтіо.
А кадъ Милошъ юнакъ излѣгао
Ту сагледа весела ђогина,
То є нѣму врло мило было,
У юнаку срдце заиграло,
Добра коня за узду схватіо,
Глади нѣга рукомъ по гребену,
Іоштъ овако нѣму проговара:
„Добро моє, поузданѣ моє,
„А ђогате подпоро м' єдина!
„Служ' ме вѣрно ка' и досадъ што си,
„Подковомъ ти я ћу с' застарати,
„Быт' ће теби све у своє доба,
„Ка' и зобце навѣкъ изобыла!"
То изрече па поскочи Миле,
Ђогату се на рамена тури,
Оде право ка Прелу Айдуку
А за ньиме до двѣ вѣрне слуге. —
Кадъ є біо юнакъ на по пута,
Тежко беше налютіо ђога,
Удара га трострукомъ канџіомъ,
Куд̓ъ га куца, тудъ му кожа пуца,
А изъ коже модра крвца врца!
Вришти ђогатъ, па се полегнуо,
У часъ оде кудъ му хтѣо Госа.
Кадъ є Милошъ біо на билѣзи,
Тражи Милошъ Поцерска душмана,
Ал' га Милошъ опазит' не може.
Єднoћъ нѣму очи утекоше,
Смотри Прела подъ кракатымъ растомъ.
Гарави му брцы повелики
Чакъ ій дуге за уши завіо.
Піє Айдукъ црвенику вино,
Служи му га изъ горице вила:

Лабуд-вратъ іой на раменма снѣжнымъ
Преко вите узнео се еле.
Руса коса пала по плећима,
Кано кита ситна ибришима,
Те вѣтрићи сиграю се ньоме.
Танана іой ћерћелія коша
Вѣле каже и груди и дойке.
Чарне очи земльи приковала
Десномъ рукомъ златанъ пеаръ пружа,
А лівомъ мезе му додае.
Онъ текъ свакій изкаплюе вѣрно,
Кано да га у мѣшииу сипа.
Цевердана мето преко крила,
Обзырућ' се не бы л' когодъ туда
Нагазіо и наиш'о наньга
Да г' оглоби и да га уплѣя,
(Као и нико што ни е одатле
Никадъ живе изнесао главе). —
Чимъ га спази Милошъ Воевода,
Окрену се своіой дружби малой,
Па овако ньойзи проговара:
„Дружинице двіе вѣрне слуге!
„Вы не мойте далѣ ни корака,
„Већъ ту стойте па ме дочекайте,
„Я самъ идемъ да с' ударимъ съ Преломъ;
„Ако Богъ да и срећа юначка
„Те добіемъ Прела на мейдану,
„Дат' ћу вама Прелино оружѣ,
„И дат' ћу ви лака цевердана,
„И све благо што кодъ нѣга нађемъ:
„Ако л' браћо я останемъ вама,
„Я останемъ мртавъ на мейдану,
„Лѣпо мене браћо сараните
„Ту у гори кодъ оногъ потока,
„У честини таковр'и ела;
„Да гаврани не клюю ми очи,
„Нит' загари да се ране мноме.

„Па отид'те свѣтломъ Господару
„Србске землѣ Ђорђу Поглавару,
„Онъ ће зато лѣпо васъ наградит',
„И честите браћо учинити.“
Чимъ є ове изрекао рѣчи,
Онъ ободе халава ђогата,
Оде право главомъ предъ Айдука,
Па на нѣга ђога нагоніо.
Кадъ га Прело тако угледао,
Онъ поскочи на ноге айдучке,
Запе пушку, за растъ те замаче,
Иза раста 'вако проговара:
„Бѣж' Войводо кудъ си набасао,
„Заръ є теби животъ омрзнуо
„Кадъ ты амо зађе и залута?!
„Бѣжи яданъ да не сгинешъ лудо;
„Тебе хвале да си добаръ юнакъ,
„Єръ ты сгуби сылну юначину
„Каквогъ данасъ у Турчина нема,
„А на име Орукџића Меху.
„Іоштъ задобы саблю оковану
„Одъ Турчина Кулин' Капетана.
„Бѣжи велимъ не починьи кавге,
„Жао ми те погубити млада;
„Ил' ход' амо да піємо вино,
„Другчіє ћешъ цѣло погинути,
„А безъ свака боя и мейдана.“
Ал' то Милошъ ни да слуша не ће,
Веће гледи сабльомъ отрованомъ
Да дохака нѣга и обрани.
Кадъ то виђе Айдучина Прело,
Земльи клече на десно колѣно,
Те нишани пушкомъ на Милоша.
Вѣшто курва нишанџія біо,
Погоди га међу очи живе
Гдѣ саставля чекркъ и обрве:
Паде Милошъ у траву на главу!

То дружина и чула и вид'ла. —
Стаде вриска помамна ђогата,
Запе бѣжат' у зелена луга;
За ньиме се Прело натуріо,
А за Преломъ Милошеве слуге.
Дуге шаре на нѣг' оборише,
На плећи му прозоръ начинише,
Паде крвникъ на землыицу црну,
Како паде више не устаде.
Тадъ се слуге натрагъ повратише,
Те Милоша саранише лѣпо. —
Тако паде Србскій витезъ славанъ,
Сивый соко изъ Поцерска гньизда,
Кога ће се „име споминяти
„Докле тече сунца и мѣсеца".
Богъ му дао у раю населѣ!
Нама браћо здравлѣ и веселѣ!!

Ђорђе Райковићь.

6.

ПРАВДАНѢ.

(Госпои * * *.)

Племенито Твое лице —
Да самь *Србинъ* словомъ, дѣломъ,
Увѣравамъ рѣч'ю смѣломъ
Србски Госпа' о Кральице!

Пламъ кой грѣе твое груди,
Пламъ любави къ *Роду* своме:
У буктаню пресылноме
Башъ и моя прса буди.

Родъ ми міо — нѣму говѣмъ,
Вѣчно нѣму живит' маримъ;
Сваконяко гледимъ Твоємъ
Да се жару сродимъ, єпаримъ.

Ахъ! Ты любишъ домовину,
Обшту любишъ Майку *Славу*;
Па о нѣномъ мож' ли сыну
Ты имати сумню праву?...

„Србиномъ є лѣпо быти
Поносит' се доста съ тыме;
На што нама *Ілиръ* име? —"
Пыта гласъ твой племенитый.

Право мысли душа Твоя
Єръ именомъ „Србинъ" гори;
Съ тогъ на Теби све ми збори
Да єи Србска Ты Госпоя.

Ал' и име *Ілиръ* красно
Свакако намъ мило буди!
Да смо *Славе* синцы ясно
Само свакій некъ разсуди: —

Па ћ' пригрлит' *Браћу* ову
Хорваћане миле, драге,
Сродне нама и у слову
И у любви *Славе* благе.

Съ тогъ и име *Ілиръ* любимъ
Госпо врла и честита!
Съ тымъ не справлюћ' Србству штита
Те да мило сатремъ, єгубимъ.

Любимъ Србство као очи,
На рѣчь Твою ахъ тко не бы?...
Съ тымъ е мило годит' Теби
Коя є' сунце одъ Источи!!

Др. Петаръ Іовановићъ.

7.

ДВѢ ДѢВОИКЕ.

(посрблѣна романца)

I.

Стаяле су двѣ дѣвойке
На брежульку заедно:
'Вако цвѣта румен-ружа
Упоредо са криномъ.

Подъ брежулькомъ юнакъ сѣди
Растъ му танакъ и высокъ;
К'о стучену мразомъ елу
Мори г' туга и жалость!

Онъ е пѣвачъ — и двѣ дѣве
Молише га любезно: —
„Кажи нама едну пѣсму
„О любави о сладкой!"

И пѣсма се заорила
Изъ грлашца пѣвчевогъ,
Ал' умѣсто любве — тугу
Загрми му гласа громъ.

Садъ Косовске крвне битке
Онъ споминѣ грозанъ рокъ,

Кадъ неслога Србской слави
Набацыла тврдъ оковъ.

Сгледаше се двѣ дѣвойке
Жалостиво и тужно,
Одъ очію плавы груну
Мутне сузе потокомъ.

Єдне отацъ тамо нађе
На Косову тужанъ гробъ,
Другой сгуби мачъ Турчина
Ахъ! Драгана премилогъ.

Двѣ су дѣве и двѣ туге,
У кое є већій болъ?...
Ал' као туга што-й пѣвача
Такве нема подъ небомъ.

Онъ се разста съ миломъ майкомъ
Майкомъ єдномъ єдиномъ,
За ньомъ онъ садъ плаче, тужи,
За отачбомъ слободномъ.

II.

Годъ прохуя, и съ брежулька
Хладанъ снѣгъ се стопіо;
И краина тадъ обуче
Ново руво зелено.

Измеђ' дѣва' єдна нађе
Сродника си богатогъ; —
На брежульку друга прстенъ
Съ новымъ нађе Драганомъ.

Подъ брежулькомъ гробъ се види
Надъ ньимъ цвѣће увело;
И витежкій у нѣм' пѣвачъ
Мирно лежи са тугомъ.

Ђ. Райковићъ.

8.

НАРОДНЕ СРБСКЕ ПЕСМЕ.

а) Люба Іве Чарноєвића.

У Івана у Чарноєвића,
Зелена му гора око двора
И у гори зелена ливада,
На ливади врани коньи пасу;
Чувала ій Іванова Люба.
Гране конѣ са очима чува;
Десномъ ногомъ мужко чедо ния;
А рукама ситанъ везакъ везе. —
Пытала є Іванова Майка:
„Ой Бога ти Іванова Любо!
„Коя теби голема неволя?
„Те очима гране конѣ чувашъ?
„Десномъ ногомъ мужко чедо ниять?
„А рукама ситанъ везакъ везешь?
Проговара Іванова Люба:
„Кад' ме пыташъ, Іванова Майко!
„Кад' ме пыташъ оћу ти казати:
„Са очима гране конѣ чувамъ,
„Да девере я моє оженимъ;
„Са рукама ситанъ везакъ веземъ;
„Да заове я моє удаємъ;
„Мужко чедо десномъ ногомъ ниямъ,
„Єр' се млада я старости надамъ."

б) Лаза кньигу у потаи учи.

Майка Лазу ютро вече кара:
„Сыне Лазо, што є твоме лицу?
„Ил' ты любишь старо или младо?
„Ил' невесту скоро доведену?“
Лаза майки потиіо беседи:
„Ой Бога ти моя стара майко!
„Ево иде та Неделя млада,
„Ты урани рано на градину,
„Па узбери струкъ бела босилька,
„Па ты дођи Лазы у ваяте;
„П' онда види шта ти Лаза люби,
„Или любимъ старо или младо,
„Ил' невесту скоро доведену.“ —
Єдва чека Лазарова Майка
Да осване та Неделя млада.
Кадъ освану та Неделя млада,
Поранила Лазарова Майка,
Поранила рано на градину,
Па узбрала струкъ бела босилька,
П' онда иде Лази предъ ваяте;
Па говори Лазарова майка:
„Устай Лазо, отвори ми врата!“
А кад' уђе Лазарова майка,
А код' Лазе тры божіа Анђела;
Єданъ Лази ситну кньигу каже,
Другый Лази перо зарезує
А трећый му зноякъ убрисує.

Сообщава

Іованъ Балугџійћъ
Учитель.

9.

ЖЕЛЯ ЗАЛЮБЛЂНОГА.

Да самь дрво боре витkостасанъ,
У врту бы Маце раст'о красанъ;
Задржав'о б' сунца вреле
Луче усіяне:
Образчиће да іой бѣле
Нѣне не овране!

Да самь цвѣтакъ црлѣнъ каранфіо
У врту бы я Маце цватію;
Валь' да бы ме срдце суди
Съ волѣ потргала:
И са снѣгомъ нѣны грудій
Брижно напаяла!

Да самь вѣтрићъ слабый, ћаркаюћій,
Хитіо бы Боже Свемогућій!
У вртъ красный, у люблѣный,
Гдѣ 'но спава Маца:
И съ усана укр'о нѣны
Тысућ' полюбаца!!

Ђ. Райковићъ.

10.

ЦВѢТУ РУЖИЦЫ.

О! радуй се цвѣте
Поточиће краси,
Милка некъ те плете
У жућкасте власи!

Лѣпо ти є Флора
Даровала лице,

Свак' те любит' мора
Румена ружице!

Славуй сладке пѣва
Надъ тобомъ пѣсмице;
Када се пролѣва
Твой мирисъ любице!

И лептири леһу
По твоему лишһу,
Радостне пролѣһу
Хвале носит' ишһу.

Ніе ли те *Лельо*
За любавь створіо? —
Теби сладка жельо!
Храме отворіо.

Єда л' нису цвѣте!
Твое миле бое
Свим' һутеһим' свете
Тко зна любавь што е.

Я те за даръ сада
Милки һу послати,
Некъ и она млада
Съ тобомъ скупа цвати.

Ты іой кажи цвѣте!
Мога срца гласе
Када те уплете
У жуһкасте власе!

Съ тобомъ некъ се дичи
Милке мое лице,

Знашъ да ти приличи
  Образчиħъ дѣвице.

А кадъ станешъ цвѣте
  Твое бое губит':
Милка онда ħе те
  Iоште веħма любит'!

Иванъ Шиматовиħъ.

11.
КРАДЛЬИВИЦЕ.

Среди ружа', сред' градине
Три су дѣве, три милине,
  Упоредъ стаяле;
Лѣпе к'о струкъ руже сяйне,
Нѣжне к'о стасъ луне байне,
  Ружичицу брале.

Вранокосе двѣ су быле, —
Чарне с' очи завитлиле
  Буйствомъ дальногъ лета;
А у треħе ясно, здраво,
Блистало е око плаво
  Кано спомен - цвѣта.

Силанъ нагонъ я осѣти,
Па међу ньихъ тадъ улети
  К'о грабльива птица:
Кадъ се кивна къ лову спреми
И на ято ахъ! устреми
  Нѣжны грличица.

По нарави грле младо
Уклонит' се увѣкъ радо
Одъ кобца душмана;
Али дѣве (чуда река!)
Обколише ту менека
Тесно са свы страна.

„Покрадимо злосрећника"
— Чухъ текъ прву гдѣ завика
Вранокосу красну; —
Па полети къ мени брза,
Изъ руке ми фрулу трза,
Фрулу милогласну.

Іоштъ се яданъ не освѣсти
Кадъ ет' пуна одо бѣсти
Вранокоса друга;
Залети се вѣнацъ хити'
Што ми главу славно кити'
Славну одъ заслуга.

Садъ притрча трећа клета
Съ плавымъ окомъ спомен-цвѣта,
Рану ми зададе;
Тури руку превесела
У нѣдра ми любвомъ врела
И срдце украде.

Я похаранъ остахъ тужанъ
К'о у полю гробе сужанъ,
Ко ћ' ми помоћь дати? —
Па за фруломъ одъ тогъ часа
Поче яданъ изъ свегъ гласа
И вѣнцемъ плакати.

Ал' и вѣнацъ и фрулу бы
Што одъ свега нѣжно люби'
Заборзву дао:
Кадъ бы мѣсто срдца мога
Крвавогъ и жалостнога
Я друго нашао!

(по Гараю)

Ђ. Райковићъ.

12.

МЛАДИЋЪ НА ПОТОКУ.

Поточићу жуборећій
Знашъ ли шта се догоди,
Кадъ 'но еднођъ я любећій
Срећне дане проводи?

Овдѣ *Милка* кадъ е прала
Образчиће румене,
Кадъ е милно за ме брала
Ружичице любльене.

Славуякъ е тадъ ясніе
На гранчицы пѣвао,
А и я самь тадъ миліе
Нѣму хвале давао.

Садъ е пусто кудъ погледимъ,
Милке више не видимъ,
Залуд' овдѣ данъ нођь сѣдимъ,
Милку више не видимъ!

Страшно жалимъ... животъ губимъ,
И за *Милкомъ* тугуемъ, —

Милко, *Милко*, іошъ те любимъ
И срдачно поштуемъ.

Зато драгій поточиħу
Прими мога срца ядъ!
И ты любкій мой славиħу
Плач' за *Милкомъ* самномъ садъ!

Иванъ Шиматовиħъ.

13.

СУЗЕ.

Што м' свенуто изсмѣявашъ нѣдро?
Мразомъ студенъ што л' с' церекашъ садъ
Слабъ ми уме!? кадъ се суза суши
И данъ прима свой временыи падъ.
Ил' санове кадъ мислимъ да пѣвамъ,
Ил' кадъ с' туги сладкогоркой спремамъ.

Сузе лие небо усамлѣно,
Кадъ свршава сунце течай свой,
Плавошарно кадъ га изневѣри
Блѣдый мѣсецъ, звезда скуплѣнъ рой.
Сузе лие небо усамлѣно
Єръ га мучи добро изгублѣно.

Суза неба ко росица сяйна
Причинява свудъ блаженства рай;
Цвѣтъ с' развія по стопама нѣнимъ
Востокъ западъ краси новыи сяй.
Просторъ поля и по ньимъ вѣтриħа
Мирисъ — срца диже и усхиħа.

Суза моя нема те волшебне
Силе, — нити рађа животъ новъ;
Нити сужникъ радость изчекива
Кадъ га робства тишти тврдъ оковъ.
Текъ у чистимъ бисернимъ сузама
Болномъ срцу утѣха є сама.

Ђ. М. Деспотовићъ.

14.

МЕЛАНХОЛІЯ

одъ

Ђ. Райковића.

По невѣрномъ жизне мору
Самъ безъ весла пловимъ я,
Заманъ чекамъ среће зору
Заръ да бѣдном' она с'я? —
Орканъ волне валяюћи
Слабъ изврнут' прети чунъ;
Страховито урлаюћи
Язи челюсть грозе пунъ!

„Судбо то є масло твоє,
Гнѣва твога горкій єдъ!
Зашт' створенѣ гонишъ, коє
Дуго тишта жалбе ледъ?
Та већъ престан' киньит' више
Млађану ми болну грудь;
Куня, вене, тежко дише
Залуд' мира тражећ' прудъ."

Тако тужимъ, али глува
Могъ не чуе вапля крыкъ,

Све красности быћа м' здуве
Пунъ суете варљивъ мигъ:
Зато цвилимъ, стенѣмъ люто,
Сужный гледимъ готовъ гробъ;
Та гоменѣ ово круто
Не мож' сносит' човекъ, робъ.

Вы страшила лестне жизне
Оставите духъ ми мой!
Кадъ участны душа бризне
За одлазкомъ моимъ рой:
Я преселѣнъ на свѣтъ правый
Изсмѣят' ћу вашу моћь;
Там' е райскій воздухъ здравый
Тамо свѣтлость — овдѣ ноћь!!

15.

БАСНА

Шева и Врабацъ.

Изъ кавеза нѣка шева
Гдѣ е много лѣта спала
И у яду туговала
Слобод' бяше задобила. —
Там' кадъ стаде крилца стират'
Къ небу бяше полетила
Медне гласе теръ пробират'
Изъ свегъ срца сладко пѣва.

Ал' то врабцу дебелглавомъ
Кои съ трске пѣнѣ чуше
Допасти се не могаше

Већъ надунѣнъ клюномъ клюе
Нѣной пѣсми приговара;
Пакъ невину шеву псуе
Спрда се и гордо кара
Прети іой са своіомъ славомъ.

Шева на то засрамлѣна
Кротко врабцу проговара:
Я оштріегъ Господара
Іоштъ не види так' проклета.
Моя пѣсма мен' природна
Самномъ бяше док' є свѣта
Ал' садъ теби ніе згодна
Што те срди сладкость нѣна?

Нисамь ли те я любила, —
Полакъ гнѣзда теби дала
Чувала те одъ сви зала
Зло и добро съ тобомъ пила?
Кадъ су кукцы еднођъ можни
Наша поля поплинила,
Онда и мы бысмо сложни
Славна бяху моя дила.

Али сада Боже милій!
Можни кукцы уништени,
И вы врабци нисте лени
Пріятелѣ разгонити.
Свађате се и тражите
Крвь намъ нашу да испите
Неразумно насъ дражите
Противит' се сыломъ сыли.

Скуписте се у већанѣ
Едногласно заключисте,
Да и шеве тако пиште

Као и ви поскакавци,
А насъ нисте ни питали
Хоћемо ли быти врабци?
Нит' смо икадъ іоштъ пристали
Подврћи се у то станѣ.

Мы любимо наше пѣнѣ,
Прво ћемо сви помрети
Него икадъ допустити,
Да намъ родство наше гине.
У Олимпу кодъ Богова
Наше право валь' да сине
Да намъ сыла садъ изнова
Наше родство не измене.

Тако шева приморана
У Олимпъ е одлетила,
Тугу свою там' однела
И Богу се потужила.
Ту бы она утѣшена
„Да іой неће шкодити' сыла“
Милостивно одпушћена
Власть природна бы іой дана:

Наука. Богъ е праведанъ бьіо и быће, и свакому свое оставля, само люди наказность и комиладъ любе.

У Варадину 17 Студеногъ 1839.

Иванъ Шиматовићъ.

16.

ЗАГОНЕТКА.

Любитель'ма загонетке даемъ мое име
— Седамъ слова а два слога — некъ се боче съ
ньиме;
Некъ подуго разсудльиво у мыслима ходе,
Нокте гризу, прсте крше, докъ ме не погоде.
Свѣтъ безъ мене обстат' не мож' так' самь име
важно,
Но текъ мноме трае, тече, то кажемъ нелажно.
Само нѣки тврдоглави и надуте ћуди
Често мене прогонюю и презиру люди.
Кадкадъ *луду* означую знакомъ могъ имена,
Премъ самь и я *човекъ* съ ньима одъ едногъ
племена.
Узмешъ ли ми среднѣ писмо — ето видъ *ре-
шета*,
Стварь имену пре задатомъ нуждна овогъ свѣта.
А сбришешъ ли иете ствари башъ послѣднѣ
слово,
Тада самь ти мой Пріяне едно име ново:
Име лѣпо и угледно Свештеничкогъ реда,
Вес'о нѣга жуди *Парохъ* и жельно изгледа. —
Но све ово што смо досадъ мы казали Побро!
Имена су првогъ слога, упамти де добро!
А садъ пређ'мо къ другомъ слогу, онъ е вѣруй
лашный,
Ерь е изборъ овы рѣчій скоро свакидашный;
Особыто кодъ Поета' кадъ мало натежу
И кадъ клете сличноредке не могу да спрежу.
Бриши дакле писмо *тврдо* па метни *мислѣте*,
Ело ће ти на умъ пасти на празднике свете
Кодъ Нѣмаца што с' готови, лѣпо зачинява,
Нарочито на бадный данъ цѣна му се дава.
Садъ промѣни и то писмо па напипай друго,
Тадъ ме не ћешъ драгій Пришо! погађати дуго,

Єръ животно я самь, вѣруй, што живимъ у води,
Съ црвен-репомъ и маказам' — дед' брзо погоди!
Црвеняку томъ съ почетка дай іоштъ едно писмо,
Па ћ'мо имат' ново име, што имали ни смо;
Одѣћа е ово една царствуюће моде,
Облаче е сви гиздавцы када на балъ ходе.
Промѣнешъ ли прво писмо и той новой рѣчи,
Већъ ти ево друго име у ушима звечи:
У собу ти свакда уђе не чуешъ му топотъ
Нит' му требе кадъ улази да с' провлачи крозъ плотъ,
И ту бриши прво писмо, друго ново тражи,
Рѣчь противна оной првой садъ е — право кажи!
Іоште мало претрпи се, друго писмо бриши,
И тринайсто изъ Азбуке мѣст' нѣга напиши:
Све изъ землѣ што изниче то име имаде, —
По поляна цвѣће, билѣ, — нека сваки знаде.
Іоштъ што ново могло б' быти да с' по штогодъ сбрише,
Али доста — не ћу т' уши заглушати више.

Ђ. Райковићъ.

В.

ПРОИЗВОДИ У ПРОЗЫ.

I. ВИТИСТВО.

СЛОВО
Нѣговогъ Высокопревосходителства
Господина
IОСИФА РАЯЧИЋА,
Архiепископа и Митрополита у главномъ Табле Магната Засѣданiю говорено 4ог Септемврiа 1843.

Свѣтлѣйшiй Ц. К. Н. Княже!
Высокославни Великаши!

У важнымъ предметима, кои се одъ Славны ЧЧ. и РР. у мало пређе прочитаной поруки на разсматранѣ Высокославнымъ Великашима предлажу, и кои се Вѣроисповѣданiя и Привилегiя Грчко-несѣдинѣны жителя изближе тичу, налазимъ за нуждно, одма съ почетка овогъ разсматраня Вашемъ Высочеству и Высокославнымъ Великашима мое мысли и мнѣнiя о свима предложены членова точкама понизно изложити.

Већъ педесетъ е и више година, одкако е восточно Грчко вѣроисповѣданiе на Државномъ Сабору правомъ грађанства обдарено, и како су Грчко-несѣдинѣни овогъ Кралѣвства

жительи за праве и непрекословне отечества сынове проглашени, примлѣни и присвоени. По овомъ великомъ Земальскогъ Сабора заключенію требало е, да овай кодъ Краля и Кралѣвства найзаслуженіи народъ сва она права, и сва она благодѣянія ужива, коя уживаю Римокатолици и Евангелици. — Али доста жалостнымъ искуствомъ половине столѣтія увѣравамо се, да имъ ніе до садъ никаква користь изъ тога, што су за праве и рођене отечества сынове торжественно пріимлѣни, произтицала, или ако е и произтицала, она е доиста врло мала была, премда су они постояномъ вѣрносћу, особитымъ у ратовима мужествомъ и непоколебимомъ къ Цару и отечеству приврженосћу, заслуге, на заслуге гомилали; — шта выше, многе су неправде претрпили тако, да одъ оны найсяйніи бл. Римски Імператора и Апостолически Унгаріе Кралѣва Леополда I. Іосифа I. Карла VI. и Маріе Ѳерезіе Привилегіа, скоро ништа имъ друго неостае, него една едита высочайша Кралѣва и Августѣйшегъ Дома Аустрискогъ милость и благоутробіе! — Колико е кралѣвство Унгаріе, и колике су Провинціе съ ньиме скопчане, колико е придворны и други Дикастерія выши Судейски мѣста и државны званія, — па нигди нећешъ човека Грчко-несѣдинѣногъ вѣроисповѣданія наћи, изузимаюћи два Секретара, нигди Предсѣдателя, нигди Савѣтника, нигди Присѣдателя каквогъ вышегъ Судейскогъ или Економическогъ тѣла! — Сва су достоинства, сва званія плаћена, и све су тако рећи чести и користи више или манѣ, али текъ између Римокатолика и Евангелика поделѣне: ньима е у войски само и у монастырма срећу тражити оставлѣно. — Доиста

нису тако мислили они блажене памети отцеви, кои су год. 1791. законъ установили, кадъ су се савѣтовали, да насъ за праве и истините милогъ отечества сынове, дакле за рођену свою браћу признаду: овако су они, кадъ су о томъ радили, да се Іллиріческа Канцеларіа укине, између прочегъ говорили: „Знамо даће быти и такови, кои ће наше мысли и савѣтованя на криво толковати, и можда се трудити Грчко-несѣдинѣнымъ нашимъ Сограђанима доказати, да Мы немамо прама њи оне любави кою бы требало прама сынова отечества имати, и да Мы можда подъ завіенимъ речма то оћемо, да се они као странни сматраю: но будући є то одъ искрены наши мислій удалѣно, да се дакле не бы ни подъ каквымъ видомъ кадгодъ могло доказивати, и да остане као вѣчита свѣдочба, да смо се Мы изъ праве любави прама Вашегъ Величества и отечества трудили предупредити она зла, коя бы, као што се праведно боимо, одтудъ слѣдовала; — изясняваемо се, да мы желимо, да сва како грађанска, тако вѣроисповѣдателна права и благодѣянія грађанства, као што Мађари за свое станѣ по закону имаю, и Грчко-несѣдинѣнимъ жительима свойствена буду, шта више, и нњи као и друге народе, кои у Унгаріи, и у скопчанимъ съ ньоме частма живе, за Унгарске истогъ отечества сынове проглашавамо, и кромѣ свега тога желимо, да све оне правице, кое су имъ Кралѣви поклонили, у колико Уставу Државе нису противне, задрже.“ — А самый законъ, кои є на то установлѣнъ, овако гласи: „Нѣгово кр. Ап. Святѣйше Величество изволило є согласити се, да могу Грчко-несѣдинѣни Кралѣвства жительи добра прибављати и притяжавати, и сва званія у Кралѣвству

Унгаріе и союженимъ частма носити и одправляти.“ А другій е год. 1792 овако израженъ: „А да се овогъ вѣроисповѣданія (т. е. Гр. н. с.) жительима Кралѣвства, кои су већъ подъ одбрану закона ставлѣни, свакимъ начиномъ помогне, и да они и само дѣйство установлѣногъ о ньима закона осете, Нѣгово Величество за праведно признае оно ГГ. ЧЧ. и РР. предложеніе, да се они спрѣчъ између ньіовогъ вѣроисповѣданія людіи у коима се нуждна свойства налазе, кодъ Унгарске придворне Кралѣвске Канцеларіе, и кодъ Мѣстозаступающегъ Кралѣвскогъ Совѣта употребе, кое ће Нѣгово Величество, како се Іллирическа Канцелларіа укине, на тай конацъ и наименовати.“

Шта е узрокъ — питаю мога вѣроисповѣданія люди — овогъ ньиовогъ оплакиваня достойногъ станя, зашто да се съ ньиме тако удалѣнимъ одъ закона начиномъ поступа? Тко бы икадъ могао рећи, да е вѣроисповѣданіе, и то вѣроисповѣданіе христіанско кога е темель братска любавь, подпуна людіи еднакостъ, савршена узаймностъ, кога е главно начало: любити и враге и непріятелѣ, коме ништа ніе тако мрзко као себичность и самолюбіе, — да е оно велимъ узрокъ толикогъ неповѣренія, узрокъ наше несреће и пропасти? — Збогъ вѣре дакле христіанске, кою исповѣдамо мрзе на насъ наша браћа такођеръ Христіани!! — А има и такови много, кои држе, да смо мы збогъ еднакогъ вѣроисповѣданія неограниченомъ Руссискомъ самодржцу већма наклонѣніи, него нашемъ благоутробнѣйшемъ Конституціоналномъ Кралю, већма Руссискомъ Самовластію, него ли сладкой установной слободи, да ми ньіову Сиберію благословеной

Паннонiи предпоставлямо: Такови су люди туђи у своiой кући, незнаду своя рођена дѣла, незнаду или оће да незнаду, дасмо мы iошъ одъ почетка Кралѣвине или као другови или као вѣрни Кралѣва вазалли свагда съ Мађарима заедно у боинимъ становима стаяли, и дасмо се подъ заставама Кралѣвства овогъ противъ свакогъ ма бы тко онъ быо, непрiятеля отечества и Апостолически наши Кралѣва узъ Мађаре юначки борили, па и данашньимъ даномъ, као какви найячи зидови на међама Кралѣвства стоимо и турско варварство одбiямо. — Боимъ се быо бы Вашемъ Высочеству и Высокосл. Великашима досаданъ, а могао бы изъ последнѣгъ Французко-руссискогъ рата, гди су наши люди како подъ Аустрискимъ, тако и подъ Французскимъ заставама противъ исти Руса' мужествено воевали, могао бы велимъ, очевидно показати, да су такова о народу нашемъ доказиваня сами породи занешеногъ воображенiя, сама измишленiя, сама злобна опаданя. —

Ево садъ после толико година, после толикогъ проливаня крви наше за краля Апостолическогъ и отечество, после толико показаны новы примѣра внутренѣ наше къ ньима привржености видисе, као да е освануо онай данъ, гди ће оно, што е праведно и право, претегнути, гди се отечество обећава да ће не као маћiя, него као рођена мати сву свою дѣцу еднакомъ матерньомъ любави предусретати и обимати. Изреданъ су знакъ ове прiятне зоре показали Славны ЧЧ. РР. у оточиъ читаной поруки, и у предложенимъ мудромъ разсматраню Высокосл. Великаша Члановима. Я не двоумимъ ни найманѣ да ће Высокосл. Великаши све оно, што се Грчко-несѣдинѣ-

ны жителя изближе тиче съ благоволеніемъ и правдолюбіемъ претрести, што е праведно и право допустити, недати, да се Правама и Привилегіяма како народа самогъ. тако и вѣроисповѣданія и клира неправда наноси, єдномъ речи: да ће сва по смислу стоећи закона, а именито чл. 27. 1791. чл. 10. 1792. и диеталногъ представленія 5 Марта 1791. Нѣговомъ Величеству учинѣногъ, опредѣлити.

Предпославши ова, прелазимъ садъ на предложене одъ Славны ЧЧ. РР. членове, одъ кои Iви се тиче Реверса за децу, коя се изъ емешани бракова рађаю.

Я самь већъ неки данъ изказао, а и выше найскоріе догодивши се у моіой Діецези случаева крѣпко ме увераваю, да се Реверси са подпуно слободномъ вольомъ и безъ коликогъ толикогъ моралногъ приморавања скоро никадъ нису дали. Приморавање то кодъ нашегъ вѣроисповѣданія людій на овай начинъ быва; По науки наше Цркве бракъ е у правомъ смислу речи тайна, коя се кодъ наши люди као и друге све тайне, безъ прописани на тай конацъ одъ Цркве молитава и благослова одъ строителя тайна Божіи торжествено даногъ ни мислити неможе. Одъ тудъ быва то, да наши люди онай бракъ, кои по прописаномъ и употреблявамомъ увекъ у цркви начину небыва, и непонитую за правый бракъ, него много га выше као явно наложничество, дакле као явный грѣхъ сматраю; — Да не бы дакле посведневно у овомъ грѣху пребывали, и да се предъ свѣтомъ као явни грѣшницы показивати и живити не бы морали, совѣсть свою приморавао, и за будућу свою децу издаю реверсе: чимъ не само своіой, него и цѣлогъ свогъ потомства совѣсти неко насиліе а слободи

ньиовой велику неправду наносе. Одговара ли дакле ово дѣйство природномъ праву, и треба ли, да силу свою задржи, у законма како людскимъ тако и божiимъ найискуснiимъ и найученiимъ Высокосл. Великашима оставлямъ на пресуду, найпониизнiе молећи, да себе као што є достойно и праведно, на место такви кукаквни люди поставите, предъ очима имаюћи божествену ону заповѣсть: „елика аще хощете да творятъ вамъ человѣцы, творите и вы имъ такожде.“ Придружуюћи се дакле поруки славны ЧЧ. и РР. надамъ се, да ће и Высокосл. Великаши то исто учинити: єръ никоме неприличи правда тако, као овой Высокосл. Таблu, тимъ выше, што су се очи целогъ кралѣвства, или болѣ рећи, целогъ света на ню обратиле.

II. Што се тиче Регниколарне депутацiє, кою желе Славни ЧЧ. и РР. збогъ наши дѣла изслати, ово є моя о ньой примѣтба:

Ако немогу непризнати, да морално Народа воспитанiє, на кое душепопечительи понайвећма дѣйствовати могу, — пристойно снабдѣнiє свештенства, — заведенiє Семинарiума, — Чиноправленiє Монастирско, — управлянѣ съ фундацiама, и цѣли сходно овы употреблянѣ, велико вниманiє заслужую: но притомъ морамъ и то казати, да сва ова спадаю у права и дужности Архiепископа и Епископа, или стоє у власти Архiепископа и нѣгови Ассистента, или найпосле самъ народъ съ Клиромъ, по правама Патриаршескимъ, канонима восточне цркве, Привилегiама и Регуламентма съ ньима располаже; а съ друге стране принадлеже по смислу 27гъ члена 1791. къ правама Нѣговогъ Величества. — Неће дакле быти цѣли противно, о свакомъ у предреченой

Славны ЧЧ. и РР. поруки поменутомъ предмету понизно мое изясненіе учинити, кое може за правацъ Вашемъ Высочеству и Высокославнымъ Великашима служити; найпре и найпре

а) Што се тиче моралногъ воспитанія народа, кое понайвыше одъ клира зависи: —

Истина е до душе, да се ово неналази у найболѣмъ станю, али опетъ ни е башъ ни у тако рђавомъ, да му се и безъ Регниколарне Депутаціе неможʼ помоћи; шта выше и то бы смео казати да воспитаніе како Клира тако и Народа нашегъ, кадъ сравнимо средства, коя смо ми досадъ имали, са средствама, коя друга вѣроисповѣданія покрай толики свои заведенія имаю, доиста ніе могло ни быти болѣ: еръ осимъ два Гимназіума, осимъ две Препарандіе, где се младежъ за Учителѣ преправля, и осимъ четиръ Богословска заведенія, никакви више школа, где бы се младежь наша у вышимъ наукама поучавала немамо, па опетъ у овой нашой общой невольи, коя намъ се на путъ препречила, доиста толико чинимо колико можемо. — У Архидиецези Сремской и Диецези Бачкой одъ 20 и выше година ни еданъ се клирикъ за Свештеника нерукополаже, нити се у Богословію прима кои ніе поне Гимназіалне науке свршіо, а многису одъ ньи философію и отечествена права слушали. Тако е исто одъ некогъ времена и у Банатскимъ Диецезама, изузимаюћи бреговите предѣле, где сиромаштво родителя задржава сынове одъ выши школа, као и многе, кои су изъ Арадске, Пакрачке и Горньо-Карловачке Диецезе. Будимске се Диецезе Клирицы понайвыше у Карловачкой Богословіи за свештеническій чинъ приуготовляваю. Дакле нерамлѣ

зато наше народно воспитаніе, што немамо учени свештеника, него зато, што су они слабо снабдѣвени, пакъ и брига кою о своіой породицы носити мораю одвлачи одъ душепопечительства. Али да то све іоштъ ніе доста, ако добре Свештенике желимо имати, найболѣ могу знати сами Священоначалницы; еръ ние доста имати Пароха само учена: редъ, строгость црквена, и любавь къ пастырскимъ своимъ дужностма мораю се тако рећи Свештенику у сокъ и крвь претворити, т. е. онъ се мора за будуће свое положеніе са свимъ изъ темеля воспитати. — Кодъ насъ младићи, кои се у Богословскимъ школама за Свештенике воспитаваю, нису у Семинариама затворени, него живи свакій за се по вароши, и само у извѣстне часове долазе у школу и у цркву — а остало све време сами себи оставлѣни проводе. Могу ли се тако Клирицы воспитати, да добри свештеницы постану; Высокосл. Великашима на разсуждепіе оставлямъ. А да се недостатакъ овай надокнадити и Клирицы се опредѣленію своме сходно воспитавати могу, я одъ мое стране налазимъ, да е Семинаріумъ необходимо нужданъ; дозволите ми дакле Высокосл. Великаши! и о томе предмету мало проговорити.

б.) Ако добро поруку разумемъ, — Славни ЧЧ. и РР. као да уређиванѣ Семинаріума преко Регниколарне Депутаціе предлажу. Уређиванѣ какве ствари предпоставля существованѣ исте ствари, н. пр. Жели ли тко уредити башту, мора се найпре мислити, да неки просторъ ограђенъ существуе, кои е изнутра рђаво, или поне безъ вкуса расположенъ; еръ гди нема никаквогъ простора, какво бы се ту уређиванѣ баште могло употребити? —

Славни ЧЧ. и РР. желе урећивати наше Семинаріе, а кодъ насъ іоштъ ни рђаво урећени Семинаріа нема, нити икакви други! Ясамъ Слав. ЧЧ. и РР, за ово особито благоволеніе много благодаранъ; али немогу неприм҇ѣтити да бы то нама на врло велику срамоту служило, кадъ бы мы имали Семинаріе, па небы и могли безъ Регникол. Депутаціе, или небы хтели уредити.

Высокославни Великаши! кадъ самь изъ милости Божіе и благоутробія царскогъ, узишао на овай престолъ, на коме садъ можда недостойно стоимъ, тврдо самь измећу осталогъ намисліо, све мое силе и нато обратити, да за воспитаніе Клира нашегъ Семинаріумъ по начину Римокатолика устроенъ подигнемъ. Я самь и садъ у овомъ момъ намишляю тврдо постоянъ, и ако ме Богъ свемогућій поживи и благослови, а Нѣгово Величество благоутробнимъ своимъ соизволеніемъ подпомогне, помоћу браће мое Епископа, у коима све мое повѣреніе почива, надамъ се тврдо за три године што самь наумію у дѣйство привести: и тако ће постати добро устроенъ Семинаріумъ, пре него што бы Регникол. Депутаціа чертежъ свой о нѣму будућемъ Земальскомъ Сабору показати кадра была. А да у осталомъ урећиванѣ Семинаріума по смислу Привилегіа, Канона и благоутробногъ Деклараторіума у права и власть мою и мои Епископа, у цѣлости оставшимъ правама Нѣг. Величества у 27омъ чл. 1791 израженимъ спада, мислимъ, да ми нитко неће отрицати. Што се дакле Семинаріума каса, не само да неможе имати мѣста Регникол. Депутаціа него е она по моме увѣренію са свимъ излишна. То исто стои и за Монастире.

в) Уређиванѣ Монастира состои се или у уређиваню чиноправленія монастирскогъ, или уређиваню прихода овы задужбина. Обадва ова предмета имаю своя извѣстна и постояна правила, по коима се управляю и уређую; обадва спадаю у права Митрополитска и Диецезална. На чиноправленіе пазе Диецез. Епископи. Приходомъ управляю Настоятельи съ братствомъ, рачуне по пропису води Намѣстникъ, кое найпре и найпре настоятель съ осталомъ браћомъ прегледа и Диецезану и нѣговомъ Консисторіуму ради новогъ прегледа предлаже, одкудъ се после на выше развидѣніе Митрополиту и нѣговомъ Аппеллаторіалномъ Консисторіуму шалю, найпосле одъ овудъ се одъ времена на време высочайшемъ мѣсту подносе, као што е то и прошасте године учинѣно посрѣдствомъ Н. Высокопревосход. Г. Графа Сеченъ, кадъ е кодъ Народногъ Сабора Ц. Кр. Коммисаромъ быо. Сва та бываю по смыслу §§. 46. 47. 48. 49. благоутробногъ Деклараторіума, и чл. 27. дакле и то неможе быти предметъ Регниколарне Депутаціе.

г) Садъ ми предстои о Фундаціама и о ньиной манипулаціи говорити. Два су фонда народна, еданъ тако названы неприкосновеный а други клирикалный. Съ обадва управля Митрополитъ и три народна Ассістента, еданъ одъ стране Клира, кои е свагда найближій Епископъ Бачкій, еданъ одъ стране Милитарске, кои е обично Штабалный или каквый вышшій Чиновникъ, а еданъ одъ стране Грађанске, обично између први Новосадски или Карловачки грађана, и то све бывa по смислу §§. 8. 9. 10. и 11. благоутробногъ Декларатоіума. Главнице овы фондова даю се или у фонде

явне или единственимъ людма подъ камату. У првомъ случаю може Митрополитъ са свои Ассистенти самъ издати, а высочайшемъ мѣсту оономъ, шта є учиніо, извѣстіє мора дати само зато, да се тамо зна; а у другомъ случаю изискує се высочайше дозволеніє, коме омично предходи испитъ Крялѣвскогъ Екзактора, и соизволеніємъ Митрополита и Ассистента. Главнице се са свакомъ предостарожносћу свагда на прво мѣсто интабулиранє издаю. Рачуне прави Митрополитъ и нѣгови Ассистенти сваке године и посредствомъ Высокосл. Кралѣв. Мѣстозаступаюћегъ Совѣта высочайшемъ разсмотренію подносе, коє обично извршує Екзакторатъ Трaнзилванско-Унгарскій. Речена Администрація овы фондова у свакомъ послу, кои се фондова тиче, поступа по даномъ іой одъ высочайшегъ мѣста положителномъ упутствованію. А касса се подъ 5 ключева налази — и петый є кодъ Секретара Митрополитскогъ, кои є скупа Белѣжникъ Апеллаторіума и переводитель Администраціє. Администрація ова ніє ни на какви теретъ фондовима, єръ ни єданъ одъ Манипуланта неприма никакве за свой трудъ наплате. Свака друга Манипулаціа была бы на теретъ фондовима. Ако дакле какавъ уштрбъ ови фондови кадкадъ трпе, то недолази одъ Администраціє, него одъ небрежльивогъ плаћаня интереса; ал' и овомъ є злу нашла лека садашня Администрація у томъ, што є свима тако небрежльивимъ дужницыма главнице или већъ одказала, или одказати намѣрава. Остає ми іошть отомъ на кратко говорити што се опредѣленію сходногъ употребленія овы фондова тиче. Првый фондъ тако названи „Неприкосновенный“ досадъ ніє имао никаквогъ дру-

гогъ опредѣленія, осимъ тога, што су се изъ нѣга по высочайшой наредби фішкали и белѣжници слабіе снабдѣвены Діецеза плаћали; а остали інтересси съ массама Архіепіскопа и Епіскопа заедно, у колико ове на фондъ спадаю, у главницу се улажу. — Нѣгово Святѣйше Величество желећи овай фондъ *на благо Народа*, као што се само благоутробно изразити благоволило, умножити, можда му зато іошть досадъ ніе никакво опредѣленіе дало, што е истый фондъ велику штету, кадъ су банке побіене, претрпіо. Но кадъ већъ и Сл. ЧЧ. и РР. настояваю, а и самъ народъ већъ жели еданпутъ видити, и осетити користь тога, несумнямъ се ни найманѣ о томъ, да неће и Нѣгово Величество общой овой жельи доиста удовлетворити. — Другій фондъ „клиріикалный" служи одъ части на издржаванѣ заведенія клиріикалны, и на тай начинъ цѣли своіой сходно употреблява се, а остало, што претече, главници се своіой прилаже.

Я самь већъ мало пре рекао, да намъ е Семінаріумъ врло нужданъ, а да се овай у дѣйство привести може, мора ће се приходи одъ обадва ова фонда найманѣ четиръ године само на то обратити; после тога валя намъ се старати за школе нормалне, за заведенія Препарандска, за болѣ снабдѣніе Клира, валя намъ се бринути, како ћемо црквену Тѵпографію завести, и како ћемо многе друге неволѣ, кое намъ цркву и народъ гоне одтиснути, а да се сва ова намире, ни изъ далека нису довольни ови фондовн. Ето опредѣленію сходногъ фондова овы употребленія! А да ова сва буду, ніе нуждна регникол. Депутація, него е нуждно благоутробио соизволеніе Кралѣвско,

нуждань є на закону основаный Народный Саборъ и Сунодъ Епіскопскій. —

Іоштъ остає, да регникол. Депутаціа дозна число душа и парохіа, да дозна, како су ове снабдѣвене, и кои су извори црквены прихода. — Я кажемъ, да су ова сва Нѣговомъ Величеству и Высокосл. Дікастеріуму добро позната, а све да и ніе тако, то ће се врло лако за три месеца посредствомъ Діецезана и безъ регникол. Депутаціє точно дознати; єръ Протопресвvтери сваке године пописъ душа држе и своимъ Епіскопима подносе. — А извори су црквены прихода самъ народъ, кои цркве зида и по могућству съ потребныма ій снабдѣва; у осталомъ яднымъ ньинымъ тако названымъ кассама управляю двоица или више одъ прві у мѣсту людій, са втеченіємъ Пароха, Консісторіума, Землѣдржца или магістратуалны Лица, но свагда по норми одъ височайшегъ Мѣста прописаной. — Овде немогу съ понизносћу непримѣтити, да бы много болѣ народу поможено было, кадъ бы Сл. ЧЧ. и РР., кои имаю право у установляваню закона починяти, на ту благодѣтелну мысао дошли были, да предложе такавъ законъ, кои бы землѣдржавства обвезао, да своимъ поданицима цркве, школе и парохіалне домове подижу, и да снабдѣванѣ Пароха и Учителя ако и не сасвимъ, али баремъ одъ части на се пріиме, коє безъ сваке регникол. Депутаціє быти може.

Но кадъ бы се регникол. Депутаціа, и са ньомъ, или безъ нѣ Народъ преко Депутіраца свои ради претресаня горепоменуты дѣла, морао скупити, то онда невиди ми се, да є Темишваръ на то згодно мѣсто, прво зато, што найманѣ двадесетъ миля пада изванъ средоточія, а друго што небы могла быти при руци

Митрополітска Архіва, изъ кое се спомагателна средства за дѣланѣ црпити мораю. — За тай су посао найзгодніи Карловци, едно зато, што леже у средоточію нашегъ народа, а друго што е овде Столица Митрополітова, или ако се небы изъ каквы му драго узрока Карловци допадали, а оно е онда найзгодніи Новый Садъ, кои едну само милю одстои одъ Карловаца. Што се пакъ числа народны Депутіраца тиче, оно е у §. 62. и 63. благоутр. Декларатоpіума добро смышлѣно и опредѣлено, а кадъ бы се ово число повысило, то бы се онда и равновѣсіе меѣу классама и представницима народа пореметило, и пало бы народу колико толико на веѣій теретъ. —

Іоштъ ми едно остае на предложеный закона членъ реѣи, што се сирѣчъ тога тиче, да се старый Календаръ укине, и новый уведе. — Кадъ е Патріархъ Арсеній Черноевиѣъ одъ Нѣговогъ Величества блажене памети Римскогъ Імператора и Краля Апостоліческогъ Унгаріе Леополда I позванъ, да съ народомъ, кои му е вовѣренъ, противъ тиранства турскогъ устане и съ нѣговомъ се войскомъ союзи, ево шта му е великій онай Імператоръ и Краль обеѣао: „Обеѣавамо“ вели „вама свима, реченомъ народу и Провінціама, кое су подъ Насъ, као подъ Унгаріе Краля по праву подпале, и кое ѣе и одъ садъ съ правомъ подпадати, да задржаваюѣи особито слободу вѣроисповѣданія своггъ и бираня Войводе, Прівілегіа и Права, ослобоѣени будете одъ явногъ терета и контрібуціе, изузимаюѣи она давнашня права: коя су пре Турака Кралѣви и Господари обычно имали, но и у нима съ турскимъ господаренѣмъ уведено злоупотребленіе укидаюѣи, — развѣ у случаю ратне потре-

бе, гди ћете за ваше собствено спасеніе и одбрану, као своевольный данакъ, по могућству нуждну помоћь дати, коіомъ ће се войска наша моћи издржавати, Провінціе бранити, и ратни терети подносити, а кадъ се иго турско збаци, сва ћемо у сталну форму и у нуждный редъ за будућность по жельи и на задовольство ваше довести, и повративши свакомъ своя права, слободу вѣроисповѣданія, Прівілегіа и ослобоћеня, свима и свакомъ ћемо правду чинити, свидѣтелства милости, благоутробія, благоволенія и покровительства нашегъ свима вообще обилно показиваюћи. — Обећавамо осимъ тога, покланямо и дозволявамо свима и свакомъ слободно притяжаванѣ добара, была она покретна или непокретна, коя су годъ на границама одъ Турака отели." Но Патріархъ видећи, да се Нѣгово Величество Імператоръ овде вообще само, и то яко вообще изразіо, незадоволянъ съ тимъ, пошлѣ Іенополітанскогъ Епіскопа Исаію Дяковића съ Депутаціомъ къ Імператору понизнѣйше молећи, да Нѣг. Свят. Величество измећу прочегъ особито употребленіе старогъ Календара нѣму и нѣговогъ вѣроисповѣданія народу одобри, кое е Нѣг. Величество новомъ Діпломомъ 21. Августа исте године благоутробнѣйше и одобріо овымъ речма: „Да благость и пріятность нашегъ правленія и господареня одма съ почетка осетите, на ваше молбе съ урођеномъ Намъ благосћу соизволяваюћи благоутробнѣйше смо определили: да восточне цркве Грчкогъ вѣроисповѣданія Србаля обычае и употребленіе старогъ Календара слободно задржите, и да вамъ се и одъ садъ, као и до садъ никаква досада ни одъ каквы црквены или мірски Чинова нечини; и да вамъ слободно буде међу ва-

ма о собственомъ трошку изъ Србскогъ Народа и єзыка Архієпіскопа поставляти, кога црквеный и мірскій чинъ заєдно бира, и да тай Архієпіскопъ има власть слободно располагати са свима восточногъ вѣроисповѣданія црквама, Епіскопе посвештавати, Свештенике по монастырма разполагати, цркве, гди буде нуждно, собственымъ трошкомъ подизати, по варошима и сели србске свештенике намешћати, словомъ: да има власть као и до садъ Грчкогъ вѣроисповѣданія црквама, и тогъ истогъ вѣроисповѣданія обществама предстояти, и собственымъ црквенымъ уваженіємъ по сили Прівілегіа одъ предшественика наши блаженопочивши негдашньи кралѣва Унгаріє вамъ дарованы по целой Греціи, Расціи, Бугарской, Далмаціи, Босни, Іенополю и Херцеговини, као и по Унгаріи и Кроаціи, гди се садъ дѣйствително налазе, у колико и докле намъ сви и свакій буду вѣрни и привржени, разполагати; црквени далѣ Чинови, као Архієпіскопъ, Епіскопи и Монаси, и сви ма кога чина свештеници Грчкогъ вѣроисповѣданія у монастырма и црквама да задрже власть разполагати тако, да нитко несме у поменутыма каква насилія чинити: — — Кадъ є ово Патріархъ добіо, не само да се са свима своима, кои су за оружіє были, союзіо съ войскомъ царскомъ, но и четрдесетъ іоштъ хиляда породица доведе са собомъ у опустошено кралѣвство, и овогъ жителѣ умножи, — Сва су ова потврдили и многа друга даровали и дали и нѣгови сынови Іосифъ I. и Карлъ VI. и овога кћи Маріа Терезіа, коя є то исто, сирѣчъ за Календаръ повторила и благоутробнымъ Декларатоpіумомъ ddo. 16. Юліа 1779. установила. Ово є быо уговоръ, безъ когъ се никадъ не бы

Патріархъ са Србскимъ Народомъ са сѣдишта свои кренуо, да се ніе сирѣчь Імператоръ и Краль, Календаръ, съ коимъ су службе црквене у тесной свези, на миру оставити, кралѣвскомъ своіомъ речи завѣтовао. Изъ овогъ само по себи слѣдуе, да вопросъ овай о Календару за живацъ наше цркве запинѣ, и да онъ принадлежи къ уговореной погодби Апостолічески Кралѣва съ Патріархомъ и цѣлымъ Грчконесѣдинѣнымъ Народомъ; слѣдователно нигди се неможе тай вопросъ безъ яке увреде Уговора, Права, и съ великимъ жертвама прибавлѣны Прівілегіа претресати, осимъ на Народномъ Сабору, дакле у регникол. Депутаціи ни на кои начинъ.

И то е оно, В. Высочество и Высокосл. Великаши! што ми е требало, на друго предложеніе славны ЧЧ, и РР., т. е. на оне предмете, кои бы се одъ регникол. Депутаціе претресали, понизно изложити, одъ куда се ясно види, да регникол. Депутація ніе ни найманѣ нуждна, нити се може икако допустити, ни зато, што е она правама Нѣговогъ Величества, правама Клира и Народа, коя се на явномъ закону и на скупомъ цѣномъ прибавлѣнымъ Прівілегіама оснивају, противна.

Али ако В. Высочество, Высокосл. Великаши, и Сл. ЧЧ. и РР. Нама, и Нашемъ Народу, као што се я ни найманѣ несумнямъ, искрено помоћи желите, то мы молимо да кодъ Нѣг. Святѣйшегъ Величества великоможнымъ своимъ ходатайствомъ то Намъ издѣйствовати благоволите, да Намъ Народный Саборъ што скоріе држати дозволи, на комъ бы се о свима нашимъ дѣлма сами између себе посовѣтовати могли; а после да се узакони и то, да Мы прве три године партікуларный

Конгрессъ, друге три године Сунодъ Епіскопскій, а треће три године Свенародный Саборъ свагда држати можемо; найпосле да се већъ еданпутъ еданъ или више Рефендара са касателнымъ Персоналомъ кодъ Высокосл. Канцелларіе и Крал. Мѣстозаступајућегъ Совѣта одъ наши людій поставляю, и да имъ се не само приступъ и на друга Надлежателства и званія државна дозволи, но да се и дѣйствително тамо пріимаю, те да и мы већъ еданпутъ рећи и велегласно вопити можемо: *Законъ е света истина, и мы смо прави отечества сынови, отечество наше ніе маћія, него е рођена мати, коя и насъ, као и проче сынове, єднакомъ матерномъ любави обима.*

II. ПОВѢСТНИЦА.

О СЛАВЯНИМА СРБСКИМЪ.

(продуженіе)

4.) Премда су Жупани Србски обитавајући у покраини Дрине, и мѣсту Десници, или Деснику, одъ времена населѣня Србаля у Иллирію врховно владанѣ надъ цѣлимъ народомъ и осталимъ Жупанима себи присвоили, збогъ чега су и велики Жупани (одъ Грка' ἀρχων, ἀρχι Ζουπανος, μέγας Ζουπανος, σέρβάχης, ἀρχηλος, одъ Латина magnus Comes) звани были [38]); ипакъ имамо трагове, да су поедине гране Срба подъ своимъ жупанима или другимъ управительима домаћима независимость непрестано тражили, што е међу прочемъ было главны узрокъ ослаблѣня Србскогъ владаня, и несрећа' кое су на

ньи Бугари и Бизантинци наваляли. О Неретванима или Поганима домислити се можемо, да су се найпре противили єдноћъ са Србима, и да су се први изъ послушности великогъ жупана извукли: єрбо нису крштенѣ съ осталомъ браћомъ у єдно време примили, нити у миру и договорима, коє є велики Жупанъ съ туђинци заключіо, участвовати хтѣли, слободанъ и смѣли животъ на краини морской и оближнимъ островима проводећи. Послѣ обновлѣногъ крштеня одпадши одъ вѣре Срба за време цара Василіа (око год. 867.) напослѣдакъ су и они, акопремъ све іошъ неодважно и доцніє него остали, тврду свою мисао умекшали, и къ єдноћи вѣре и владаня съ осталимъ Србима приступили. У време великогъ Жупана Петра чита се нарочито о ньима, да су се у нѣговомъ поданству налазили, (л. 917) но ово безъ сумнѣ ніє дуго траяло.[39]) У првой половини 9[гъ] столѣћа (око 836 — 843) Жупанъ Тервунски или Травунски достигао є на кратко време, не само кнежко достоянство, него іошъ и независимость. Велики т. є. Жупанъ Властимиръ, давши свою кћерь за супругу Краяну (Κραΐνα), сыну Жупана Тервунскогъ Беле, почествовао га є изъ необичне наклоности и любави єднимъ и другимъ. Види се да су и потомци нѣгови Хвалимиръ (Φαλιμερις) и Цуцимиръ (Τζουτ-Τσιμερις) то исто честно одликованѣ уживали: послѣ ньи врховно се є владанѣ опетъ къ великомъ Жупану повратило, єрбо Константинъ ясно каже, да су се Тервунски Кнезови, увѣкъ у послушности спроћу Србскогъ Кнеза налазили.[40]) Како су Жупани Захлумски независимость стигли, са свимъ є неизвѣстно, акопремъ се зна, да су ю баръ на време уживали. Год. 912 — 926. владао є у

Захлуміи моћни Кнезъ Михаилъ, презименомъ Вишевићъ, т. е. Вишеславовъ (скраћено Виша) сынъ ненаклонѣнъ владаню Србскогъ Владателя Петра, а држећи страну Бугарима противъ Грка и Срба. Око год. 912 чита се о нѣму да е сына Кнеза Млетачкогъ враћаюћегъ се изъ Цариграда не далеко одъ граница Хорватски ухватіо, и да га е Симеону у Бугарску послао. [41]) Кадъ е пакъ око год. 916 царски Посланикъ Леонъ Рабдухусъ съ великимъ Жупаномъ Петромъ у Паганіи о нѣкимъ тайнимъ пословима. можда о походу противъ Бугара радіо, Михаилъ, явивши то Симеону, біо е узрокъ нападенія Бугара на Србію, и пропасти Кнеза Петра. Чини се да се е доцніе съ Царомъ Грчкимъ помиріо, ербо га Царъ Константинъ Порфирогенета зове Проконзуломъ и Патриціомъ, какова достоянства Цареви су Бизантиски само приятельскимъ себи Кнезовомъ Славянскимъ удѣльивали. Лупусъ Протоспата опоминюћи походъ нѣговъ у Влашку, и обсѣднуће Сипонта назива га — премъ неприкладно — Кралѣмъ. [42]) Папа Іоанъ X. нѣга е и Томислава Кнеза Хорватскогъ особитимъ у многомъ обзиру памети достойнимъ писмомъ почествовао, препоручуюћи му да на мѣсто Славенскога езика Латински у Богослуженіе уведе. [43]) Изъ чега е доста явно, да е овай Михаилъ кодъ свои домаћи не мале моћи, а кодъ сусѣда важность и славу придобіо. [44]) Кнезъ Захлъмски именуе се кодъ Бизантинаца ἀρχον (princeps) као што се види изъ формулара писменогъ надписа кодъ Константина Порфирогенете. [45]) Іошъ у првой половини 13гъ столѣћа владали су у Захлъміи готово независими одъ Краля Србскогъ Кнезови и Жупаии, чинећи уговоре съ Дубровчани и Бугари, противъ

Србскогъ Краля. н. пр. „Великій Кнезъ Хлъмски Андрей око год. 1220 (кое га сынови Богданъ и Радославъ Жупани се именую.“) „Жупанъ Радославъ сынъ Кнеза Андрея Хлъмскогъ“ лѣта 1254. и т. д. — Босна се зове кодъ Константина Порфирогенете особити предѣлъ (χοριον) или одѣлѣнѣ землѣ Србске у ужемъ смислу тако речене, т. е. покраине рѣке тога имена. Могуће е да е она іошъ онда одъ собствены Жупана подъ врховнымъ владанѣмъ Великогъ Жупана стоећи, управляна была. Око год. 1080. први путъ читамо опомену Жупана Босанскогъ. Бела Урошъ (г. 1120 и слѣдеће) уступіо е предѣлъ овай унуку своmъ одъ кћери Єлене Ладиславу, послѣ чега е за нѣко време войводство (ducatus) Босанско подъ врховнимъ владанѣмъ Угарскимъ стояло а Владательи Угарски писали су се и Кралѣви Раме изъ тогъ узрока, што се южна краина Босне по рѣки тога имена тако звала. Год. 1154. біо е Борисъ Коломановъ сынъ войвода Босне.[46]) Али е већъ год. 1169 Стѣпанъ Неманя цѣломъ томъ земльомъ завладао, и у ньой свога Бана намѣстіо. На концу тога столѣћа господствовао е у Босни Силни Кулинъ (1180 — 1204) послѣ нѣга Никославъ и други. Обадва именована Бана поступали су по свидѣтелству ньиови повеля, као независими владательи, заключуюћи уговоре са сусѣдима своима по своіой вольи. Доцние су се Мађари и Срби за Босну отимали, но онай е найвише кодъ ови последньи остаяла, а не дуго пре паднућа свогъ подъ иго Турско и на ташту нѣколикогодишню славу кралѣвства се е попела. Титлу Банъ примили су Кнезови Босански незна се у кое време, можда іошъ у 11 столѣћу[47]) одъ сусѣда свои Хорвата, коима е она одъ предходника ньиови Авара заостала.[48]) —

Примѣчанія.

38) Титла великогъ Жупана у оно старо доба веће є достоянство значила, него великога Кнеза. У изворнимъ дѣлима С. Савве (1199—1210) и Домиціана (1264) именованъ є Стѣпанъ Прововѣнчани, старіи сынъ Неманѣ, послѣ тогъ први Краль Србски одъ рода Рашкогъ, прие свогъ крунисанѧ „Веліи или велики Жупанъ," а млађи братъ нѣговъ Влканъ, „Велики Кнезъ." Неманя се кодъ Ансберта зове Magnus Comes de Servia et Crassia (читай Rassia)

39) Штритеръ II. 411 — 415.

40) Штритеръ II. 408 — 409.

41) Dandul. ap. Murat. XII. p. 198.

42) Lupus Protospatna Chron. a. 926. Peiacsevits hist. Serb. p. 93.

43) Farlati Illyr. Sacr. T. III. p. 94. 39. Папа га имевуе „Chlumorum Dux." Опоминѣ се и у Актима Сабора Сплѣтскогъ лѣта 925.

44) Штритеръ II. 406 — 407.

45) Штритеръ II. 160.

46) Зато каже Cinnam. л. 1154: Bossena haud subest Archizsupani Imperio, sed Gens est, quae et suos mores (?) et suum agnoscit Principem. Штритеръ II. 177.

47) Кулинъ (1189) и Никославъ (око 1216) писали су се већъ Бани Босански.

48) Банъ заиста є туђа рѣчь, произлази може быти одъ Персиске Баянъ, одъ Авара ко Славянима донешене.

---

§. 32. Описаніе грана' и седишта ньиови'.

1.) Све гране Срба', настанивше се у среди међъ Хорватима и бугарским' Славянима, у предѣлима поредъ рѣка' Босне, Дрине, Колубаре, западне или србске Мораве, Ібра, Не-

ретве и Мораче, принадлежале су, судеħи по значаима обштегъ ньіовогъ єзыка, къ єдномъ єдиномъ народу; збогъ чега дакле у овой части славянства само о разним' гранчицама єдне велике гране, не пакъ о различитим' народима у правомъ смислу ове речи, разговоръ быти може. Али будуħи да се ситниє ове гранчице не само гледе обиталишта свои, но и управлениемъ домаħим', дуго време на различне обштине делиле, некъ намъ є дозволѣно овде о свакой одъ ньи пообобъ говорити. — Необичной наклонности и прилѣжности, коіомъ є царъ Константинъ Порф. ближе себы догађає хорватске и србске у учением' дѣлама своима приповедао, приписати валья, да су намъ се о стародревним' пребивалиштама и домаħем' уреħенью илирски' славяна много обилнія извѣстія, сачувала, нежели о другим' гранама полуострова тракискогъ; — Царъ Константинъ не само што предѣле народомъ србскимъ населѣне и главне ньиове градове поименце споминье, него іошъ къ томе и лежай и границе сваке одъ ньи' баремъ у обще назначити труди се. Ово су имена пакъ поєдини земалья србски': Србия, у ужем' смислу тако именована, поредъ нье лежеħи предѣлъ Босна, Захлміа, Неретва или Погани, Тервуніа, Конавлье, и Діоклеа илити Дуклья. — Границе србске землѣ, у ширіємъ смислу, по назначенію Константина пружиле су се овако: на сѣверу делила є рѣка Сава Србе одъ гране Хорвата' у посавской Паноніи, то єстъ у Славоніи и Хорватской живеħи'; на западу међашили су Срби съ далматинским' Хорватима на бреговима коіи дѣле измеђъ себе предѣле поредъ рѣка' Врбаса и Босне лежеħе, а далье къ югу граничили су шньима у бреговима лежеħимъ међу изворомъ

Врбаса и коритомъ рѣке Раме, одкудъ е после граница ишла средъ полья' Дувнански' къ езеру Имоћ'ском' а одъ овогъ натрагъ се е савияла къ уливу рѣке Цетинье у море; на југозападу обкольивало е отоке ньиове море ядарско (адриатичко); на југоисходу су ій обкольивали брегови одъ Бара (antivari) къ езеру Скадарскомъ се пружаюћи, рѣка Дримацъ и езеро Плавно; на изтоку чинило е границе међъ ньима и бугарским' Славянима, одъ Константина неназначене, као што е вѣроятно корито рѣке Ибра и србске Мораве. Србія у ужіемъ смислу, наслоняла се е, вели Константинъ, у сѣверу на Хорватску (за Савомъ) на југу на Бугарску, а на западу на остале земље србске, т. е. Неретву, Захлмію и Дукльу: о изтоку ништа неспоминье историкъ. [1]) Ово извѣстіе доста е довольно за назначеніе граница ньени', изузимаюћи источну страну. Садржавала е она, предѣле покрай рѣка' Босне, Дрине, Рашке или Рашнье, поредъ западногъ рамена Мораве и Колубаре лежеће. — Єли и источно набрежіе Ібра, предѣлъ покрай Тополице, източногъ рамена Мораве или Бинъ-Мораве и Темпешке, т. е. цѣла негдашнья Дарданія, почетачно одъ Срба' насельена была, праведно сумняти се мора. Много е вѣроятніе, да е овай комадъ землѣ изъ почетка одъ бугарски' Славяна' држанъ быо, и да е текъ за владѣнія Стефана Неманье и нѣгови наслѣдника къ србскомъ владѣнію притѣленъ, услѣдъ чега е доцніе србско нарѣчіе у нѣму превагу задобило. (§. 30. ч. 3.). О западнѣмъ набрежію дольне Мораве одъ саединенья обадвию главни' грана' пакъ до улива нѣногъ, такођеръ е неопредѣлено и сумньиво, какве е почетачно имало жителье, на дольньой Сави су већъ год. 591. обитавали

Славяни, Аварима подложени [2]), а жителье източногъ набрежія те исте Мораве смо већъ одпре (§. 30. ч. 3.) за бугарске Славяне припознали, могуће е дакле, да су и они къ овима принадлежали, ако се то и за цѣло тврдити несме. — Срби дошавши у ове предѣле, безъ сумнье су се са старіима Славянима измешали, негледајућъ на границе рѣкама и бреговима назначене, чини намъ се, да се нећемо далеко одъ истине уклонити, ако за найвѣроятніе држимо, да е жительство западногъ набрежія како Ібра тако и долнье Мораве изподъ сѣдиненья обадвію рамена ньени', было изворно србско, противнога пакъ набрежія одъ другогъ славянскогъ колѣна. Граница Србства одъ сѣвера къ югу была е найвѣроятніе кодъ града Звечана, кодъ утока Ситнице у Ібаръ, недалеко одъ вароши Митровице и Липльана. [3]) Већъ смо на другомъ месту (§. 30. ч. 3.) обширние показали да е цео овай предѣлъ у 9 — 10омъ столетію Морава именованъ и одъ собствени жупана и княжева управльанъ быо, кои су онда владаоцима бугарским' подложни были. У кое су време Бугари предѣлъ између долнье Мораве и Дрине лежећи, и докле су га, до саме ли Дрине или само до брегова међъ обама овим' рѣкама лежећи, завладали, опредѣлити се неможе: но толико е извѣстно, да се то ніе доцніе него у време Михаила Бориса (843 — 885) догодило. — Покраина Рашке или жупа рашска увекъ е кодъ Срба остала, проче пакъ изгубльене земльe међъ Дриномъ и Моравомъ скоро после паденія Бугара' наново су къ Србской државни присоюжене были, ербо су већъ л. 1151. и след., у време рата великогъ жупана Чедомилья (Bakchina) съ царомъ Манойломъ Комненомъ Србы, предѣле око рѣке

Нишаве, града и горе Галича, жупу Лугомиру и т. д. у владѣнію држали. (сравни §. 30. г. 3.) 4) У истини су дакле Срби не само на югу као што Константинъ вели, него и на изтоку съ Бугарима граничили. — У овой тако ограниченой Србіи истыи историкъ шестъ места' именує, кой' лежай безъ мѣре є неизвѣстанъ. *Дестиниконъ* (Δεστινίκον) или као што се на другомъ месту чита Дестиника (Δεστινίκα) найстарія столица великожупана' србски' ніє Трстеникъ, као што су нѣки мислили, него є Десница (т. є. грчки додатакъ), коє место, као градъ Thysnitza іоштъ се у листу цесара Сигмунда л. 1426 споминье, и гди годъ у предѣлу око долнье Дрине тражити се мора, где се села Десићъ и Десна (сравни гору Десникъ и рѣку Десницу у Македоніи) іошъ и данасъ налазе. — 5) —

Цернабускеи (Τσερναβουσκει) по мом' мнѣнію Чернабуча непознатог' лежая. У Сербіи се налази нѣколико села' Бучѣ, а у Босни прама сѣверу надъ Травникомъ село бѣла Буча. — *Мегиретусъ* (Μεγυρετους) безъ сумнѣ є Међурѣчь (сравни Русіиско и Малоруско: Межереч, Межиречка, Межиричъ, Межурѣчѣ, Мижиричъ, Мижиричи; Польско: Мѣдзыржечъ; Ческо Мезиричъ) акопремъ ни є извѣстно, єли то данашнѣ село Межурѣчъ у окружію Ягодинскомъ или коє друго. — *Дреснеикъ* (Δρεσνεικ) валя да є данашньи Дрежникъ у Ужичкомъ Окружію; у старимъ повелямa споминѣ се и село Дреникъ (сравни Дресникъ у Далмаціи). — *Лесникъ* (Λεσνικ) садашнѣ мѣсто Лѣшница на рѣци Ядру (у именит. Ядаръ). — *Салінесъ* (Σαλινές) сада Солинъ (турскій Тузла одъ рѣчи тузъ, соль), две варошице у Босни на рѣци Яли, коя съ десне стране у

рѣку Босну утиче; место престаро, єрбо се већъ кодъ Птоломеа (Салліcъ) и на маппама Пеутингеровима (Салде) именує. У позднііим' столѣтіяма тако се є звало єдно одъ главны' окружія Босне, по коєм' су се кнежеви Босански именовали Банима Босне, Ужоре, Солине и Подринія (види Повелѣ одъ год. 1326 1426). У Константиново време была є Босна т. є. предель око' рѣке истог' имена, већъ одѣлена држава (χορίον βοσώνα) као што се кодъ Цінnама чита) съ местима Катеромъ и Десникомъ. Катера (Κατέρα) є данашнѣ Которско, пре и Которица звано на рѣци Босни (сравни Которъ у Далмаціи). — *Десникъ* (Δεσνικ) валя да є садашны Дешань по Качићу или Тешань (на маппама погрѣшно Тежень) поредъ мале рѣчице коя съ десна у Ужору утиче, премда у спомeницима среднѣг' вѣка и градъ Десна (Тесна), Деснакъ у том' истом' предѣлу се споминѣ. — Истіи Історикъ наводи поименце и место *Расу*, додаваюћи да су синови Мунтимирови одлазећег' изъ Сербіє Міхаила Бориса чакъ до Расе одпратили (ἕως Ιης Ρασης) [6]. Изъ обстоятелства' одъ Константина наведени' очевидно є, да є Раса была покрана Србска или славна у догађаима *Жупа Раса* съ градомъ истог' имена. Треба ли и градъ Расонъ кои се кодъ Цинама у год. 1022 — 53 споминѣ [7]), за ту исту Расу држати или болѣ за садань и *Ражань*, на прибрежію рѣке Нишаве, то опредѣлити немогу, но опетъ се чини да є послѣднѣ вѣроятніє. Да є стари престолни градъ Неманића *Раса*, исти съ данашньимъ Новимъ пазаромъ на рѣки Рашци, коя се одтле до свога улива Расиня зове, изъ сравненія сведочба' србски' лѣтописаца' о цркви Св. Петра и Павла у Раси, о оближини Манастира „Ђур-

ђеви' Стубови" и т. д. ясно се види. *Жупа Раса* была є дакле найдалѣ прама юго-исходу лежећій комадъ Старо-Србске землѣ те до времена Неманића. Одъ нѣ се зову Рашани старолатински Расіяни, мађар. Рацъ мн. ч. Рацокъ. — Сва ова одъ Константина [8]) назначена места, изузимаюћи последнѣ и може быти и четврто, спадаю у предѣле поредъ Дрине и Босне лежеће; писани споменици доцнiи' вѣкова', наиме изъ 11 — 13га столѣтія подаю намъ многа друга имена за принадлежећа къ історическом' местопису, одъ кои ћемо мы краткости ради само нѣкоя овде навести. *Семберія* зове се данасъ у народном' говору кутъ (буђакъ) Босне, кои међу рѣкама Савомъ и Дриномъ кодъ састава ньіовог' лежи. Жительи ондашньи су Срби, Сембери звани [9]). О овой земльи чини се споменъ већъ кодъ неименованогъ свештеника Дуклянина, гди се име нѣно Сумбра пише, такође и у кроники Далматинской, гди се Субрія зове [10]). Ели она одъ *Себрова'* (види §. 15. Число 6.) име свое добила или одъ другђе незнамо. — Земля *Мачва* т. є. равнина изме' Дрине и Саве лежећа на изходу спрама гореспоменуте Семберіе, по десной страни Дрине (гди на противъ тога Семберія на левой лежи поредъ међе Славонске), равно прастарог' имена, била є већъ у 13 столѣћу на достоянство Баната узвишена (Banatus Machoviensis у латинскимъ памятницима) — *Лугомира Жупа* (год. 1154 Лонгомиросъ место Лугомира кодъ Цинама, Лугомира у надпису Жиганскомъ око 1222 год. и след.) у исходной части *Шумадіе*, гди є рѣка Лугомира съ леве стране у Мораву ниже Ћупріе утичући до данашнѣг' дана старо то име сачувала. Само мимогредъ напоминѣмо имена многи' предѣла'

и жупа', у старосрбскимъ споменицима 12 и 13 столѣћа изброени', као што су: *Хвостно*, *Загорѣ*, *Крушилница*, *Борчь*, *Лепеница*, *Бѣлица*, *Расина*, *Лѣвчь*, *Горска* и т. д., оставляюћи разсветленѣ ньіово за друго место и време. Измеђ' рѣка' србски' *Дрина* и *Тара* већъ се год. 1054. кодъ Ціннама споминю. Ова последня изтиче у горама *Осоговскима* и текућ' прам' сѣвера съ рѣкомъ *Пивомъ* у Дрину утиче. Одъ градова' и места' наспоменућемо овде іошь *Галичь*, тврдину кою є по рѣчима Ціннама око' год. 1153 Манойло Комненъ узео, и коя садъ у развалинама на брду Галичу или Голечу прамъ сѣвера одъ *Чачка* међ' рѣчицама *Чемерницомъ* и *Дичиномъ* близу села' *Срезовваца* и *Вршика*[11]) лежи. — *Тѣшини Шанци* год. 1162 Desae vallum Ιου Λεσέχαράτη кодъ Ціннама) непознати, вальда садашня *Тѣшица* недалеко одъ *Булована* и *Ниша*. — *Сеченица* (год. 1154 Сеценица кодъ Ціннама) може да є данашня *Сѣница* на рѣки Вувцу (им. Вувацъ). — *Будимлѣ* на югозападной страни Србіє, место већъ око' год. 1265 знатно и др.

2. Кнежество Захлумско (Principatus Zahlumorum) починяло є кодъ града Дубровника и пружало се къ сѣверо-западу средъ земаля' чакъ до рѣке Неретве, (Прибрежіє мора близу утока Неретве или тако звану краину држали су Неречани): одтудъ прамъ Сѣвера до брегова Хорвате одъ Срба разделећи', прамъ изходу до брегова' раздѣлююћи покраине горнѣ Неретве и Дрине, гди се є ово кнежевство о строго тако речену Србію наслоняло; на югу граничило є съ Тервуніомъ, међама коє се подробно назначити недаю. — Градъ Дубровникъ лежао є на западномъ концу граница' међ' Захлумскомъ и Тервуніомъ, тако да є онъ имаюћи

винограде у предѣлу едног' и другог' владарства обадвама данакъ плаћао [12]). „Захлумяни, Ζαχλοῦμοι кодъ Цедрене Ζαχλουβοι вели Константінъ зову се тако одъ брега Хлума као т. е. люди Захлумомъ обытаваюћи. На брегу овомъ налазусе два места т. е. Бона-Хлумъ а за ньомъ тече рѣка Бона кое грчкій значи χαλον т. е. добаръ, лепъ; тамо такођеръ и рѣка Захлума бистро тече, покрай кое су се населили предцы Кнеза Міхаила Вышевића дошавши изъ предѣла кодъ Висле или Дичнце. Обытавана ньіова места есу: Стагнонъ, Мокрискикъ, Іосли, Галумайникъ, и Добрискикъ, осимъ она два горе споменута". Предѣлъ одъ Захлумаца обытаванъ заиста е бреговитъ; и зато име ово за нѣга одабрано ни е му зло приличило. Рѣка Захлума (Захумштица) по нѣкоим' извѣстіяма тече у долини Поповой именованой и у Трібинштицу се губи; на маппама е нема [13]). Рѣка Буна (Βόνα) извире у брду Бѣлосоку и течући спрамъ запада уливасе съ леве стране у Неретву сниже Мостара. На брегу нѣномъ стои сада градићъ Благай, о месту Буни нигди другђе споменку неналазимъ. У прочемъ явна е погрѣшка Цара Константина, кои име Бона изъ Латинског' (Bonus Καλός) тумачи, почем' оно пре одъ рѣчи Бунъ т. е. кречъ, вапно, происходи [14]). — Мѣсто Хлумъ (χλουμ) лежеће на брегу истог' имена, гди бы се имало тражити такође се незна: ер' споминяно одъ Качића мѣсто Хумъ сада Потхумъ. Подумъ близу Ливна у Жупи изворно Хорватской сасвимъ е одъ овог' различно. — Стагнонъ (Ζάγνον) сада Стонъ тал. Stagno, на ужини полуостровъ Пелящецъ (Sabionc'elo) съ сувимѣ скопчаваюћой. — Мокрискикъ (Μοκρισκίκ) србскій безъ сумнѣ Мокрскъ (по налику имена

Добрискикъ т. е. Добрскъ) непознатог' лежая. Іосли (Ιοςλή) садъ Ослѣ село спрамъ истока Сона у Херцеговини [15]); другђе се у мѣстнимъ именима ликъ Ослѣ и Озлѣ налази [16]). Галумайникъ грч. (Γαλουμαϊνήκ) срб. по мом' мнѣнію Глумникъ или Глумница (срав. Валастелинъ мѣсто Властелинъ у Дипломи одъ год. 1071, Валадислаусъ у кроникама и Дипломама латинскима) іошъ неизтражено, аколи ни е покварено Салумъ на маппама, южно одъ Невесиня; Глумница се подалеко одтудъ у Босни налази. — Добрискикъ (Δοβρισκήκ) пређе Дабр'скъ садъ Дабаръ (одъ рѣчи Дабаръ der Biber или одъ Цірілскогъ Дѣбѣрѣ, удолина?) на гдикоим' маппама погрѣшно Добаръ кодъ извора Вукостака, одъ Любинѣ спрамъ юго-истока. — Ово место у нечему послужити намъ може къ назначенію граница међ' Захлуміомъ и Тервуніомъ. — Не малу помоћь къ болѣмъ познаню юго-западни' предѣла' Србіе пружалабы нам' землеписна извѣстія безименог' Дуклянина, да е текстъ нѣговъ чистіи одъ писарски' погрѣшака. По нѣму е предѣлъ Подгорѣ кое име онъ у место Захлумѣ употреблява око' конца 10 столѣћа состояло се изъ 10 жупа, кои' имена су: Оногостѣ, садъ варошица на езеру кодъ Никшића, Морача кодъ извора' истог' имена рѣке, Коморница т. е. Комароница, садъ село на рѣци истог' имена, у Тару утичућой, Пива на рѣци истог' имена, Герико или Газа т. е. Гацко варошица и данасъ позната, Нетусини т. е. Невесинь сада мѣсто, на рѣки истог' имена; Гуисемо срб. вальда Гучево непознатог' лежая (сравни Гучево брегъ кодъ Зворника у Босни) Дебреца са свимъ непозната, Неретъ т. е. предѣлъ око' горнѣ Неретве, и Рама предѣлъ око' рѣке истог' име-

на [17]) Часть давног' Захлумія лежећа ближе к' мору заедно и с' предѣломъ Неречана називасе кодъ нашегъ Дуклянина краина (Cherenania) у кою онъ слѣдуюћи 9 жупа намешта: Стантанія т. е. Стонъ кодъ Константина, Стопнонъ, долину Попово у коіой по Луцію и Фарлатію рѣка Захлума тече, Ябско вальда Ябица или Жабица (на маппама Vaudoncourta и Фріда) Лука коя се и доцніе іошъ споминѣ но лежай нѣнъ при томъ е опетъ непознатъ, Велица, вальда Бѣлица непозната, Горіміста непозната, Веценике іошъ неизнађена, Дубрава равно непозната, и Дебро сада Дабаръ нѣгда Дабрекъ грчкій: Δοβρισκικ [18]). — Изъ прегледа овы' Жупа' места' и рѣка' кое Констан. Порф. и Дуклянинъ споминѣ доста е извѣстно: да Захулмія великоћомъ своіомъ Србію ни е достигла, но притомъ е остале три поредъ нѣ лежеће землѣ особито Наретву и Тервунію далеко надвишавала. О Кнезевима Захлумскимъ къ самосталности тежећим' горе смо већь говорили §. 31. чис. 4. у колико су намъ стари извори вѣроятна извѣстія пружали.

3. Неречани или Погани седили су поредъ Захлумаца у приморю именованомъ Краина пружаюћи се у Сувоземлѣ чакъ до Хорватске Жупе Хлѣвна (сада Ливно). Обиталишта ньіова Цесаръ Константинъ овако назначава: „Одъ рѣке Оронтіусъ т. е. (Неретва) починѣ Пагатнія и иде чакъ до рѣке Цетинѣ. Имаде она три Жупе: Растоца, Мокронъ, и Даленъ. Одъ овы прве две леже на мору и имаду бродарство; трећа далеко одъ мора удалѣна, кое жительи землѣдѣлствомъ се ране. Имаду осимъ тога на близу четиръ Острова, именоване: Мелета или Малозеате, Куркура или Куркра или Кікеръ, Барцо или Брацесъ, и Фаросъ или

Фара све прекрасне и веома плодоносне. Такође места, пустинѣ и єзера у изобилю коя сва посѣдую држећи на ньима марву и изводећи за себе раану. Єсу іошъ и други отоци, кои Поганимъ не принадлеже, као што Хоара, Іисъ и Ластовонъ. Места обытаваня у Паганіи єсу: Мокронъ, Верулія, Острокъ, и Лабинеца, Погани се єзикомъ славенскимъ зато зову, што су дуго безъ крештеня у поганству заостаяли: єрбо грчки зове се предѣлъ ньіовъ Арента, они пакъ Арентани 19)." Међе Поганске спрам' югу Цесаръ Історіографъ врло неопредѣлено назначуе кодъ рѣке Неретве, гди є као што ємо горе видили, и као што самъ Константінъ на другомъ месту споминѣ іошъ и ниже ове рѣке скоро до ужине стонске приморѣ Неретванима принадлежало, напротивъ тога средоземіе су Захлумци држали. Сѣверне границе ни найманьой сумньи неподлеже. — Жупа Даленъ далеко се є у средоземіе пружала, будући у западу и сѣверу одъ Жупа Хорватски Имотьске и Хлѣванске стѣснѣна. На приморю одъ улива Цетинѣ до споменуте ужине стонске цели овай узкій пругъ землѣ држали су Неретвани имаюћи за собомъ могуће Захлумляне. Жупа Растоца, срб. Растокъ имаюћа име своє одъ малогъ єзера Растока южно кодъ града Макарске недалеко Вргорца лежећегъ. Жупа Мокронъ распростирала се є сѣверно надъ пређашньомъ у околици мѣста Макарска, кое є се одъ пре Мокро звало. Жупа Даленъ найпосле є знаменита равнина Дльменъ Дльмно, по данашнѣмъ изговараню Думно Дувно, у Херцеговини спрамъ исходу одъ Ливна овлажавана рѣчицомъ Миляцкомъ съ градомъ Жупанцомъ. У римскимъ временима звала се є Далминіумъ или Делминіумъ съ ме-

стомъ истог' имена одъ куда и целе Далмаціе и народа Далматскогъ име произходи. У окружіе прве Жупе спада место Острогъ кодъ Луціа у повели одъ год. 1078 Острогъ, 1003 Острогъ, данасъ Заострогъ южно одъ Макарске недалеко одъ брега морскогъ између мора и езера именованогъ Езеро. Другій Острогъ (коя рѣчь значи тврђаву) има у Никшићима. Лабинецъ грчкіи Λαβινεβα непознатога лежая, Фортісъ мніо е да е тай градъ нашао у развалинама кодъ села Градца више улива Неретве на брегу морскомъ; сравни Labena Villa у повели одъ год. 1103 кодъ Луція, Labinecz брегъ у Ческой и т. д. — У окружію Жупе Мокранске лежало е Мокро одъ кудъ и целе Жупе име садашня Макарска. Вруля грч. Βερουλλια и данашньій данъ село међ' Омишомъ и Макарскомъ кодъ брега морскога. У трећой Загорской жупи безъ сумнѣ цвѣтало е мѣсто Дльменъ Delminium, премда га Константінъ поименце неспоминѣ. Одъ острова' Неретванима приписани' Куркура или Куркра или Кикеръ зове се сада Србски Курчола одпре Каркаръ (тал. Curzola). Мелета сада Млитъ (тал. Meleda) Барцо или Брацисъ садъ Брачъ (тал. Braca), а Фарисъ или Фара садъ Хваръ (тал. Lesina) друга три одъ Неретвана неузета већъ увѣкъ у грчкомъ владаню заоставша острова есу: Іисъ срб. Висъ (тал. Lissa или Issa) Ластовонъ срб. Ластово (тал. Lagosta) и Хоара, непознатa [20]). Погане ове називали су Грци Аронтани мѣсто Неретани одъ рѣке Аренте кодъ Стари' Народа, кодъ Србаля данасъ Неретва одъ пре може быти и Нарента зване. Славенско ньіово име као што каже Константинъ было имъ е дато одъ кршћене ньіове браће изъ узрока што су упорно у Поганству заостаяли. Еръ кадъ су

остали Срби таки по населенію свомъ у Иллирикуму трудомъ Цара Іраклія крштенѣ примили, Неретвани не само онда, него и доцніе кадъ е Цесаръ Васіліе непостояне у вѣри или одпадше Србљѣ средствомъ Цариградски' свештеника' на ново Христіянской Цркви придобыо, сами су се противили к' єдинѣню вѣре приступити, докъ су найпосле и они одъ нуждности ствари' натерани пославши к' споменутомъ Цесару посланике свое за себе крштенѣ измолили. — После тога е име Погани мало по мало изчезло, изменѣно будући за домаће одъ ньи безъ сумнѣ већъ и пре употребляванo име Неретвана, кое до данашнѣга дана трае. Одъ долазка свога у Далмацію до крштеня уживали су Неретвани подпуну слободу; у време свога обраћеня обећали су истина они Цесару Васілію поданство и послушность но скоро после тога текъ су се изъ подъ овогъ своевольно примљѣног' ярма изрукли. Насељѣни будући по прибрежію морскомъ и прилежећимъ островима были су врло искусни у морскомъ бродарству и после кратког' времена тако су силно бродство посећивали, да су близким' и дальнымъ сусѣдима страшни постали. Отоци на коима су се пре Славена' римски населници были спасли, постали су главни циль ньiови' нападенія: Латини ови одтудъ изгнани, тражили су суетно прибѣжиште у Хорватской. [21]). Упочетку деветог' столѣћа тако е моћь ньiова нарастила да су и самим' Млѣтчанима грозни постали, кои' Войвода Johannes Participatius е ньи съ бродствама на мору гоніо и къ пріятьу мира приморао око' 820 [22]). Войвода Doge илирски Дуждь Традонико поновіо е саюзъ съ Држиђемъ или Драшкомъ (лат. Drosaik) вѣроятно

Жупаномъ Неретванскимъ после год. 836 но ништаманѣ ови су скоро за тимъ опетъ чакъ до граница Млѣтачки нападали Каорле (Caprule) подъ войводствомъ у Неслава и Діодура (ово се чини покварено име быти) поплѣнили: и одъ свію млѣтачки у ньіова пристаништа улазећи лађа' високо мито узимали. Кадкадъ су с' лађама своима к' брегу пристали, у средоземіе продрели, и што имъ є годъ у руке пало поватали и съ собомъ однели. Традонико ударивши се съ ньима на мору быо є одъ ньи побѣђенъ год. 840. Смѣлость ньіова на мору често є прелазила у безузданость морски' лупежа (или гусара Seeräuber) тако су изъ међ' прочи' оплѣнили и задобили посланике Папе Адріана враћаюће се изъ сабора Константинополитанскогъ, са свима актама Сабора истогъ око год. 869 — 70 [83]). Млѣтачкій Войвода Ursus Participatius водіо є съ ньима ратъ но безъ успѣха [24]). Поредъ тога што є іошъ горе ни су ни своіой браћи праштали. Кадъ у год. 868 остали Срби Захлумци, Тервунци, Конавляни, Дубровничани, као и Хорвати Цесару Василію противъ Сараценима у Італіи кодъ места Баръ помагали Неретвани су нападши землѣ ньіове страшно ій поплѣнили [25]). Овакова нападеня у прочемъ ни су прекидала на дуго време пріятельске савезе међ' єднимъ и другима, као што є очевидно изъ тога, што Константинъ споминѣ о трговини Хорвата', долазећи' съ лађама своима у Луке (или пристаниште) Погана' на тргове [26]). Око год. 917 чита се о ньима да є србски Award Вележупанъ Петаръ своему владаню прилѣпіо [27]), но безъ сумнѣ є да се ово изъ узрока ондашньи' домаћи' разпра' и ове спроваћаюћи' несрећа' у Србіи скоро после тога променило, ербо већь лета 932 и 948 Неретва-

ни такосу могућно и смѣло дѣловали, да су и Млѣтцима страхъ задавали. Петаръ Candianus III. кренуо се съ лађама противъ ньи, први путъ му истина предпріятье ни є за рукомъ пошло, но други путъ приморао и' к' обећаню да ћеду се мирно владати, но ни ово ни су испунили. Поспѣшни лежай ньіови' обиталишта' на мору [28]) кодъ утока Цетинѣ и Неретве іошъ подпоможенъ съ островима ньима принадлежећима и силна милость Владѣтеля' Хорватски' именито Терпимира и Мутмира (год. 995 — 997 предпречивали су Млѣтцима укротити своє противнике: докъ є найпосле Войвода Петаръ Urselus II. и ньима као и савезницима ньиовима Хорватима год. 997 пагубну рану задао, после коє є сила ньіова све више и више клонити почела [29]). У 11[мъ] столећу владанѣ ньіово коначно є и сасвимъ пропало подъ гвозденимъ раменомъ Млетчана'. —

4. О предѣлу србскомъ, кой се Тервунія и Конавлье (Tervunia, Kanali) именує, оставіо намъ є Цесаръ Константинъ слѣдуюће извѣстіє: „Одъ Котора (Dekaterae) починье се кнежество Тервунско, простируће се чакъ до Дубровника Rausium; бреговита нѣгова частъ пакъ са Сербіомъ граничи. Тервунаца и Конавляна предѣлъ єданъ є само исти. Єръ се Конавлѣ зове частъ землье къ Тервуніи принадлежеће. Име прво значи у славенскомъ єзыку утврђено место (тврђу), изъ узрока єръ тамо много има тврђа; друго пакъ име значи у истомъ єзыку колни путъ илити коланицу (αμαξια, via plaustri) зато, што они имаюћи землю равну у свима своима пословима кола употреблъавäю. — Места обитавана у обадва предѣла су следуюћа: Тервуніа, Хормосъ или

Ормосъ, Рисена, Лукавете или Лукаве, Зетливи.“ [30]). Обадва имена овога народа, т. є. Терваніоти и Каналити су происходомъ своимъ неславенска, и Константинъ Порфирогенета далеко є истину премашіо, кадъ є єдно одъ тврђе а друго одъ коланице изводіо. Што се првогъ имена тиче, истина да Константинъ у своймъ дѣлу „о управленію царства“, пише Тервуніа (Τερβυνια), али опетъ у списанію „о обрядима двора Бызантинскогъ“ премда у 11[мъ] столѣћу на ново израђеномъ, чита се Травуни (αρχων των Τραβουνων) [31]), коя се форма и у србскимъ памятницима, нарочито у повельама кралья Степана г. 1195 — 1230, кодъ Дометіана г. 1264 и т. д. налази (Травоуннія), само у повельи кралья Радослава одъ год. 1234. стои „Тревунійскихъ земы“. Обште є истина мненье, да є име землье ове съ данашньимъ именомъ места Требинье кой кодъ равноименогъ одъ рѣке Требиншчице протицаногъ єзера лежи, єдно и истоветно; мени се ипакъ много вѣроятніє чини, да є оно извором ъилирско-латинско Травунія, саставльено изъ рѣчи' trans и βουνος, и значеће толико што Tranomontani или Tramontani кодъ Птоломеа, а Захолмія, Загоріє у славенскомъ. — Али да и допустимо да се є форма Тервуніа Травуніа [32]) у место правилніє Требинье текъ изъ грчски' тисака у србски придворни стылъ увукла, ипакъ требинье неможе никако значити тврђаву, као што то Константинъ оће да тумачи. Исто тако без' сумнье є, да є Конавлье (Καναλι) никако одъ коланице (via plaustria) [33]), као што є тай Историкъ мисліо, већъ одъ канала или водовода' име своє добило [34]). Посрблено име Конавле се є по сведочби Качића Миошића, до 18[гъ] столѣтія сачувало. Граница предѣла овогъ западна или

поморска точно е одъ Константина у градови Дубровнику и Котору назначена; но безтемельно е, што о међашеню са Србіомъ казива, ербо е Травунія само на истоку и то на маломъ само месту са Србіомъ међашила, а много веђма е прамъ сѣверу са Захолміомъ а на югу съ Дукльомъ граничила. Међе ньене много бы се подробніе назначити дали, да су намъ места одъ Константина именована болье позната. Тервунія и данасъ се зове Требинье, полагъ некои' и Требиня. — Рисена е Рисанъ кодъ залива Которскогъ. — Ормосъ или Хормосъ ніе познато, аколи ни е Хурона, Хоурона, на гдикоимъ мапама сѣверно одъ Рисна назначена [35]). — Лукавете (Λουκαβετε, или вальда треба читати το Λουκαβετε τε το Ζετλιβι?) може быти Лука у средоземію близу села Тухел' званогъ. — Зетливи (Ζετλιβι), вальда е Зета, садашнья рѣка съ предѣломъ истогъ имена, премда се чини, да онъ гледе свогъ лежая болье къ Дукльи причислити се има. — Полагъ Діоклеата садржавала е Тервунска землья на концу 10гъ столеђа следеђи деветъ Жупа: Либомиръ т. е. Любомиръ, како се іошъ и данасъ гора една у окружію Рудинскомъ зове, Ветаница, Витаница у доцніимъ изворима (изъ 14гъ столетія), садъ непозната, Рудина а данданашньи Рудине село подъ горомъ Любомиромъ, Крушевица, вальда е Круше у Црной Гори; Урмо, безъ сумнье Ормосъ Цесара Константина. Ресена т. е. Рисанъ; Драцевица или Драчево не далеко одъ Требинье и Слана, или пакъ Драковица, нѣгдашньи градъ измеђъ Которомъ и Дубровникомъ; Канали т. е. Конавлье, мали онай пругъ землье, кой се одъ старогъ Епидаура (Raguza vecchia) приморѣмъ доле чакъ до залива Которскогъ

пружа, кой су доцніе Дубровчани купили, и у комъ се споминьеду градъ Соколъ и села Виталина, Ободъ и др. [36]); напослѣдакъ жупа Герновица, непозната [37]). Константинъ Порфирогенета, у списанію своме о обрядима двора Бизантинскогъ, даваюћи примѣре за наслове писама', меће владаоце Травунскогъ и Каналскогъ еднога до другогъ, као два различита Кнеза [38]), премда намъ се чудно быти види, како е тако мало парче землье, као што е Конавлье, икадъ свогъ особитогъ господара имати могло. — Изъ лежая Жупа и места горе наведена ясно е, да се е Тервунія на сѣвероистоку опирала о брегове, дѣлеће корито одъ Гацка и Риђяне одъ Оногоста, на югу пакъ о границу Црногорску. Одъ догађая ньіови смо оно што у наше време спада, већъ горе споменули, къ томе іошъ се додати може, да доцніи Дубровачки списатели о нападеніяма Тервунаца на Епидауръ (Raguza vecchia) око л. 640 — 550, о союзу ньіовомъ са Сараценима и разореню одъ ньи двию града Епидавра л. 656 преповедати знаду, истина црпаюћи изъ извора не сасвимъ становити [39]). —

5, Найюжніе одѣленіе србске землье, звало се е кодъ Грка и Латина Dioklea, кодъ Срба Дукльа, такођеръ и Зента или Зета. „Dioklea, вели Константннъ, лежи близуварошица' изподъ Драча Dyrrachium, арбанаски Дуресъ) налодећи' се, Леша (Ellissus), Олгуна или Улцина (Helcinium, Dulcigno) и Гара (Antivari) пружа се чакъ до Котора, гди са Тервуніомъ граничи; а горньа ньена часть опире се о Србію. У ньой су обитавана велика места Gradetae, Nougrade, Lonto a Docla. Име землье ове узето е одъ града, кои е Цесаръ Діоклетіанъ сазидао, и кои е садъ опустошенъ" [40]). Тако го-

вори Константинъ: полакъ добро, полакъ пакъ противъ истине. Нити є градъ Діоклеа одъ Цесара Діоклетіана утемельенъ, већъ є противно онъ одъ града, као своє домовине, име добіо, нити є градъ тай у време Цесара Константина пустъ безъ жителья био, єръ га и самъ мало пріє у числу велики места подъ именомъ Докла наводи. Єрбо у место безсмисленогъ Лонтодокла читати валя Лонто, Докла (σο Λογτο το Λοκλα). Име града овогъ читамо кодъ Птоломеа Доклеа, кодъ Аvреліа Виктора Діоклеа; а кодъ Плиніа не само народъ Доклеате споминье. Срби су га прозвали Дукльа, и овде є уваженія вредно то, да и за Татрама имамо русинску варошицу Дукльу. Коє опустошеніє Дуклье Цесаръ Константинъ овде разумева, о томъ су мнѣнія учени' разна. Єдни тврде, да є одъ бугарскогъ Цара Симеона год. 926, други да є текъ год. 980 одъ Бугара и Грка разорена. Становито се само толико зна, да є Дукльа и после тогъ до нападенія турскогъ знаменито место была; єрбо и Циннамусъ, преповедаюћи о освоєнію ньеговомъ одъ Іоанна Дукаса око год. 1162, назива га местомъ преславнимъ [41]) а краль Милутинъ онде є настаніо ослѣпленогъ сина свога Стефана год. 1317, премда га є доцніє у Будимлю послао [42]). — Лежало є кодъ утока рѣке Цете у Морачу, у самомъ углу гди се ове рѣке састаєду, и одъ нѣгови' развалина', коє се и досадъ Дукланъ градъ зову, постало є садашня варошица Подгорица. Лежай остали' места є много манье известанъ. Градете є найвѣроятніє садашньи градићъ више Скадра. — Ноуграде т. є. Новградъ, ниє познатъ ниєли то Градацъ у нахіи Лѣшанской у Црной гори. — Лонто, на старим' маппама Лунта, Лунца, на

новіимъ Линда, спрамъ сѣвероизхода одъ Скадра, Диоклеатесъ у земльи Диоклейской илити Зети [43]) следуюћи десетъ жупа брой: Лусца найвѣроятніе нахія Лѣшанска, Падлугіе, вальда Подлужіе, непознатогъ лежая, Горсца такођеръ непозната, Цупелниѣъ, исто тако неизпитани, Обликвиѣъ т. е. Облачиѣъ, досада као село трае [44]), Пропратна садъ Праинатница (у место: Папратница) село у Лѣшанской нахіи, Кременица іошъ необявльена, Будва познато место поредъ мора, Цуцева т. е. Кучева, непозната (сравни: Куте, Кутишће у Црной Гори), Грипули може быти да су Кртоле на заливу близу Котора. Изъ ови разни' извѣстія, премда нису свакако светла и становита, опетъ се гледе пространства ове землье толико увидити може, да е она одъ Тервуніе заливомъ Которскимъ и горама дѣлећима Граово одъ Вѣлице, одъ Захолміе горама изъ кои мораза извире, одъ Сербіе бреговима Рашкима надъ езеромъ Плавномъ, а одъ стари Илира или доцніи бугарски Арбанаса рѣкомъ Дримцомъ (Доинасси или Кири) и чертомъ одъ Скадра преко Бара къ мору идућомъ оддѣлена была, и да е на западу одъ Бара те до Котора съ моромъ граничила. — На тай начинъ целу е садашньу Црну Гору обузимала. Предѣлъ Диоклейски се е већъ зарана почео звати и Зетомъ или Зентомъ, кое име е у двострукомъ смислу употреблявано было. У ужіемъ смислу значи предѣлъ рѣка' Цете съ десне, а Цѣвке и Бистрице съ леве стране у Морачу утичући', одъ кои се први и горня, а други долня Цета зове. У ширіемъ смислу узима се Зета и у место целе Диокліе. Землью Зету споминье већъ и Св. Савва у животопису отца свога. Св. Симеона. Сада долня Зета къ Црной

Гори, а горня къ турской Албаніи принадлежи. — У округу Дукльe и Зете стара исторіа іошъ и више памети достойни градова споминье, одъ коіи' ћемо мы само некоє поименце овде навести. Будимлъ, место славно, горе у 1 чл вeћъ меѓъ србскима изброєно, лежеће на Морачи надъ Спужомъ, где се садъ на маппама село Будина налази. — Скадаръ, кодъ Римляна Ҁкодра, кодъ сєдиненю Бояне и Дримца, престолни градъ краля србскогъ Влкана (г. 1089 — 1105). — Которъ кодъ Константина Декатера (коє име онъ неправо изясньує) око г. 867. одъ Сарацена освоєно. — Будва, кодъ Константина Бутови, вeћъ горе изъ Диоклеата наведено. — Роса (Ρωσσα кодъ Конст. Пор.) на грлу залива Которскогъ, заєдно съ Которомъ и съ Будвомъ око г. 867 одъ Сарацена узето и разорено. — Места илирска или арбанаска Баръ (Antivari) Олгунъ или Улцинъ (Dulcigno) Лешъ (Lissus) и Дурачъ или Драчъ (Dyrrachium) изъ почетка у поданству Цесара' Грчки' налазећа се, была су доцніє одъ бугарски' и србски' Владаоца освоєна и одъ части у славянска променѣна. То исто се є догодило и са славнимъ градомъ Дубровникомъ, латински Rausium званимъ, кои се є, одолѣвши сретно свимъ нападеніям' сусѣдни' Срба' и обранивши свою самосталность, премда є вeћъ око год. 890 славянске населѣнике ради умноженія жителья и оячанья своrъ у зидове своє примио, поредъ свега тога текъ много доцніє са свимъ послaвеніо: збогъ чега и договоштина ове славне обћине, премда є за доцніє у среднѣмъ веку живеће Славянство отвeћъ важна, изъ округа нашегъ изпитанія изключена бити мора. — Подробніимъ овимъ обясненѣмъ селишта поєдини' грана' србски',

светло се границе ондашнѣ Србіе предъ очи стављаю. — На сѣверу е рѣка Сава дѣлила Србе одъ панонскы Хорвата; на изтоку Морава и Ибаръ чакъ до Звечана одъ бугарскы' Славяна; на югу езеро Плавно, рѣчица Дримацъ градъ Скадаръ и береговита черта до Бара одъ помешаны съ бугарскимъ Славянима Илира или Арбанаса; на западу одъ Бара чакъ до улива Цетинѣ море, перуће острове србске одъ Италіе; далѣ прамъ сѣвера дѣлила ій е рѣка Цетиня, черта одъ езера Имоћскогъ преко Дувнянскы поля идућа, и береговн међу изворима рѣке Врбаса и коритомъ рѣке Раме, и найпосле бреговн измеђъ рѣка Врбаса и Босне одъ далматинскы Хорвата. — Одъ ове првопочетне и старе Србіе добро се разликовати мора доцнія Србія, коя е после ступленя на престолъ велико жупански Стефана Неманѣ одъ овогъ и одъ потомака нѣговы, особито пакъ одъ Краля Милутина и Цара Стефана Душана, приюзенѣмъ многы околны земаля' врло умножена, и разширена была.— Већъ е Стефанъ Неманя (г. 1159 — 1195 скопчао шньомъ: „частъ поморске землѣ (око улива Дрина), одъ Раб'на оба Пилоты, одъ грчке землѣ (преће бугарске) Патково, Хвостно, Подримѣ (предѣлъ око Дрина кодъ Призрена), Кострѣцъ, Држковину, Ситницу, Лабъ, Липлянъ, Глѣбочицу, Рѣке, Ушку, Поморавѣ (предѣлъ на източномъ или бугарскомъ рамену Мораве лежећи) Загрлату, Лѣвче, и Бѣлицу". 45), освоявајући осимъ тогъ іошъ и краеве међъ дольномъ Моравомъ и Тимокомъ, кое су ипакъ само нѣгови наслѣдници стално освоили. У време Цара Душана (1336 — 1356) нису само цела Македонія, Албанія, и Тесалія, него іошъ и Грчка и Бугарска земля къ србскомъ царству принадлежали, кое е истина

онда на найвишнї връ моћи и славе свое вазишло, а одъ тогъ доба непрестано извратомъ доле до коначногъ паденія летило. —

Примѣчанія.

1) Конст. Порфирог. De adm. Imp. cap. 30. Штритеръ II. 160. Константинъ говорећи о илирским' Србима, пише Σέρβλοι т. є. Србльи, єдинст. число Србльинъ, а о севернима или русскима Σερβοι т. є. Срби. Изговаранѣ Срблѣ є дакле кодъ оныхъ старо. —

2) Штритеръ II. 55. Шлецеръ Nord. Gesch. 364.

3) Анна Комненова пише око год. 1080. Lipenium oppidulum ad radices situm jugi dirimentis Dalmaticam (=Serbicam) a Romana (=Graeca olim Bulgarica) ditione. Ниже опетъ: Sphentranium, parva civitas, supra id, quod diximus jugum posita, in ipsis Romaniae (=ol. Bulgariae) Dalmatiaeque (=Serbiae confiniis. Напоследку: Joannes . . . Lipenium profectus amneque illac fluente ad jugi radices trajecto proxime Sphentranium castra posuit. Анна Комнена кодъ Штритера II. 170 — 171. Звечанъ, садъ у развалинама, лежи кодъ састанка Ибра са Ситницомъ, близу места Митровице (стара разрушена тврђа кодъ Милошевића: Описаніє Срб. 1822. 57. безъ назначенія имена; споминѣ се у Reisejournal d. Ragusan. Abgeordnatz у Енгеловой Gesch. von Raguza стр. 321. и кодъ Raura Истор. Срб. IV. 444); градићъ Липянъ досадъ стоіи мало къ югу одъ Митровице, на рѣки Ситници недалеко одъ Вучитрна. Патріархъ Пекскій, Василіє Іоанновићъ год. 1763 є такођеръ границе южноистечне кнежества рашскогъ после паденія царства (1389) крозъ градъ Звечанъ на Ибру и Ситници повукао и назначіо. Срав. Раича IV. 444.

4) Цинам. кодъ Штритера II. 176 — 178 и след. Nicava (т. е. Нишава) regio archižupano et ipsa parebat et cet.

5) Ніе основано што Енгелъ на стр. 179. потврђава, т. е. да су одъ Константина у Србима изброєна места у време бугарскогъ опустошеня са свимъ изчезла и нестала. Бугарско оно опустошеніе догодило се є год. 924., али є год. 934 Чеславъ отечество своє опетъ поновіо и къ пређашнѣмъ цветаюћемъ станю довео (regione constituta et ad pristinam frequentiam incolarum reducta). Константинъ именуе места, не разорена, него управо онда (949) цветаюћа; (oppida quae habitantur). —

6) Констант. Порфир. кодъ Штритера II. 155.

7) Цинам. кодъ Штрит. II. 175. 176.

8) Конст. Порф. D. Ad. Imp. c. 31. кодъ Штрит. II. 159 — 160.

9) Вукъ Стеф. Караджићъ Срб. Рѣчникъ с. в. Семберія. Истога Пѣсме србске III. 323. 324.

10) Диокл. кодъ Пеячевића: App. p. XXIV. Divisit provincias et regiones regni sui ..... secundum cursum aquarum .... aquas vero quae a montanis fluunt contra septemtrionalem plagam in magnum flumen Donavi vocavit Sumbra. Кроника Далмат. у рукопису: Загоре, ке Субрію зову, га єсть къ Дунаю." Више: Сурбію, погрешкома писца у место Субрію. — Разликую се одъ ове: terra Zemra, Zeurin, о коима види §. 30. г. 2. —

11) Положеніе види кодъ Вукића Путешест. по Сербіи стр. 344. У В. Стеф. Караджића Пѣсмама србскима Голечъ и Голєшъ II. 136. 142. III. 60 и след. У Жичанскомъ напису Голичъ у жупи Горской.

12) Конст. Порфирог. A. G. c. 30. Штритеръ II. 405. 406.

13) Spicilegium de Bosna pag. 15. Lucius de Regno Dalmat. p. 256. Farlati Illyricum sacrum I. cap. V. §. 2.

14) Изселѣници србски, кои су изъ ове околице изишли, и у южной Угарской населѣни, римокатоличкогъ закона, зову се Буњевци.

15) Херцеговиномъ е наименована южнозападния частъ Србіе око год. 1440 изъ узрока што е Цесаръ Фридрикъ III. княза нѣногъ Стѣпана титломъ и насловомъ Херцогъ, т. е. Войвода, мађарски Херцегъ, обдаріо и украсіо.

16) Carta delle provin. Illirice. 1813. листъ XII. Друго Ослѣ налази се у аустріиском приморю, међу Имотицомъ и Полѣмъ. На истомъ месту и на мапии Веісовой листу VII. —

17) Диокл. кодъ Луція. 1666 страна 293. Podgoria .... Zupaniae Onogoste, Moratia. Comernica, Piua, Gerico, Netusini, Guiscmo, Debreca, Neret, et Ramma.

18) Диокл. кодъ Луція 1666. стр. 293. Cherenania .... Supaniac Stantania, Papava, Yabsco, Lucca, Vellica, Gorymita, Vecenike, Dubrava et Debre. Пеячевићъ на стр. 96 овако чита: Velicagor, Imota...... Vecserigorie у мѣсто Vellica, Gorymita.... Vecenike, изъ узрока коегъ, ненаводи. Више Стона налази се истина едно не велико место Имотица. —

19) Конст. Порфирог. A. I. c. 29. 30. 36. Штритеръ II. 411. — 415.

20) Бандури (Штритеръ II. 413) е ню прогласіо, да е то островъ Corra у Itinerar. Anton. коя рѣчъ е само изъ погрешке тако штампана у Суритовомъ изданю у мѣсто Corcyra. — Веселингъ Itiner. Anton. стр. 520. Катанчићъ ю држи за островъ Торцола лежећи према югу одъ Хвара. види Orbis antiquus I. 386. — Може да е Charra, Carra међу Висомъ и Ластовомъ, кою

Енгелъ кодъ год. 997. споминѣ? види Geschichte von Dalmat. 468.

21) Штритеръ II. 413.

22) Онда е, веле нѣки, посланикъ Нерєчанскый у Млѣтцима покрштенъ бьо.

23) Анастас. Библ. кодъ Бароніуса, при год. 869. Луціусъ кнь. II. гл. 2.

24) Око год. 860 спеминѣду се кнежеви и войводе поморскы Хорвата Демогой или Доминикъ и Иникусъ илити Илликусъ (може быти да е ово само єдно лице?) кое многи за кнезеве Неречана држе. О ньима се са сигурносћу скоро ништа незна. Види Микоци стр. 371 — 374.

25) Ludov. Imp. epist. ad Basil. apud Baronium, ad ann. 871. Луціусъ libr. II. cap. 2.

26) Конст. Порфирог. A. I. cap. 31. Штритеръ II. 415. Sagenis et conduris Chrovati, qui mercatus frequentant, ad emporia proficiscuntur, oppidatim circumeuntes Paganiam et sinum Dalmatiae Venetias usque.

27) Конст. Порфирог. кодъ Штритера II. 414 — 415.

28) „In locis inaccessis et praeruptis". Конст. Порфирог. A. I. c. 30.

29) A. Danduli Chronic. apud Murator. Scrip. Rer. Italic. XII. pag. 182. 186. 187 et seq. Lucius De Regno Dalmat. lib. II. cap. 2. 3. Engels Gesch. von Dalmat. 460—463. — 467—468.

30) Константин. Порфир. A. I. cap. 30. 34. Штритеръ II. 408 — 410.

31) Конст. Порфир. De cer. ed. Reiske pag. 398. 399. Штритеръ II. 160.

32) Промѣна гласа е у а и противно, особито после р, у старосрбскомъ и старобулгарскомъ нарѣчію врло є обична као што є познато.

33) „Via carri Colnich" кодъ Луція (edit. Vindobon. pag. 267) изъ дипломе одъ год. 1194. кое я читамъ Колница?

[34]) L. Tubero Comm. s. tempor. Francofurt. 1603. 4. Banduri Animadv. ad Constant. Porf. cap. 34. Штритеръ II. 409. Engel Gesch. von Ragusa 43. Садъ є заливъ кодъ Новога, Рисна, Котора и Будве звана илирски Каналъ или Конао. види Вукъ Стеф. Караджића Србске Послов. 1836. стр. XV.

[35]) Lapie Carte de la Turquie 1822. F. VII.

[36]) Engel. Gesch. von Ragusa. стр 159.

[37]) Diocleates apud Lucium 1666 pag. 293. „Tribunia.... Inpaniae Libomise, Vetanica, Audina, Cruscevira, Urmo, Ressena, Dracevica, Canali, Csernovica.

[38]) Штритеръ II. 160. Εκ τὸν ἄρχοντα τόν κανάλι, εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Τραβουνων.

[39]) Engel. Gesch. von Ragusa. стр. 44 — 45.

[40]) Конст, Порфирог. Dea Adm. Imp. c. 29. 30. 35. Штритеръ II. 416 — 418.

[41]) Штритеръ II. 188.

[42]) Engel. Gesch. von Serbien. стр. 252.

[43]) Diocleates apud Lucium 1666. pag. 293. Zentae regio.... et Zupaniae Lusca, Padlugiae, Gorska, Cupelnich, Obliquit, Propratna, Cremenica, Buclua cum Cuceva et Gripuli.

[44]) Вукъ Стеф. Караджићъ Пѣсме Србске III. стр. 137.

[45]) Свет. Савве Животописъ св. Симеона писанъ око 1208 Рукописъ 1619 листъ 79. 80.

Съ ческогъ превео

Дръ I. Ш.....къ.

III. НРАВСТВЕНОСТЬ.

1.

РАЗМЫШЛЯВАНЯ О СМРТИ И ЖИВОТУ
Усамлѣногъ на гроблю.

Дивный є строй природе и при сматраню самогъ разореня, кое се по реду одъ Творца опредѣленомъ у поєдинимъ частима сбывати мора: — особито чувство душу мою заузима, кадъ сматрамъ како се све понавля, и раздроблѣно саставля, слива и скуплява у єдно цѣло, цѣло и ново, и све по природе течаю; — ништа опетъ изванредно не чини се, кадъ се то исто у свое првобытне части раствори, и у пређашнѣ станѣ дође; или каковый са свимъ другій видъ првомъ текъ по составу наличанъ задобыє. Земля, овай великій и грдный просторъ, све другій и другій обликъ узима колико споляшньимъ промѣнама, толико и унутрашньимъ, кое намъ свагда ни є познато, ако не гдѣкоимъ тресенѣмъ. При томъ разсмотраваню стоєћи посреди васъ маовиномъ обрашћени гробови, куће мои' мени нѣгда подобны, гдѣ смртно ћутанѣ око мене царствує, и само сяйный мѣсецъ, коєгъ ми свѣтило никадъ пріятніє было ни є, любкомъ ждракомъ своіомъ — плоче нѣмы гробова освѣтлява, не може се затаяти у грудима моима искра, безъ да у пламенъ не пређе, искра надежде, да ће и на вашемъ мѣсту каква промѣна быти! Тѣло почиваюћегъ у пра се претвара, а душа и по себи лака и безъ тежине, коя є у живомъ праху пребывала, вальда є такође стаю задобыла, или поне у новъ свѣтъ се преселила, ньой по природи уготовлѣнъ.

Коимъ годь было начиномъ сматраюћи друга за мене чуда, као пролѣће и зиму, крѣпка ме надежда пита, да ће и моя душа не овдѣ у гробу сву свою цѣль достићи, него на светіемъ и свѣтліемъ одъ Бога ньой подареномъ мѣсту. *Рай* зовемо мы оно мѣсто, гдѣ се душе по срушеню тѣла састаю, и новъ много больій уживакъ получавают, вышегъ суштества зрѣніемъ. О дн ласкаве за насъ надежде, кою и вы гробови прегрлисте! — Та неће великій свѣта овогъ Творацъ, да нѣгова тварь, коіой е ужлѣбіо у срце желю за вышнимъ понятіемъ доброгъ и лѣпогъ, у кое е душу любовь къ истини уліо, съ праомъ помѣшана край свогъ бѣдногъ и трудногъ живота получи; недостоіно е и помыслити, тако маловѣранъ быти спрамъ урођене вышегъ створа совѣсти, да ћемо ил' безъ награде скончати, ил' за свѣтске слабости само знати. Охъ! съ каквомъ утѣхомъ ублаженъ умире човекъ, кои е тврдо увѣренъ, да има праведногъ и све награђаюћегъ Бога, кои ће доброчинцыма већъ у истомъ магновеню смрти достойну награду учинити. *Безсмртіе* зовемо мы крозъ све долазеће вѣкове траюћій новъ животъ, много различніи одъ пређашнѣгъ, ал' и много больій. Безъ те мысли плакао бы надъ вама мрачне и ледене сѣнице, гробови мои праотаца и доброчинаца; ал' овако радостнымъ окомъ изгледамъ часъ, кадъ ћу се и я крозъ таму вашу преселити вѣчне свѣтлости извору, свію сыла цару, найпожеланіегъ блага подателю — и поредъ нѣга изумрлы духова сѣнку као сѣнка обузети и у ню се слити. Боже укрѣпи ме у той вѣри, и учини, да пре нег' што духъ теби предамъ, тогъ умышляя будемъ; онда се неће душа моя при долазку смрти стравити, него ће е доче-

кати као вођу поузданогъ у другій свѣтъ съ надеждомъ, да ће тай свѣтъ купно и награде мѣсто быти такове, коя є „сторицею“ превазишла людска награђиваня, много боля и дражія него што душа у смртномъ тѣлу завієна и пожелити умѣ! — съ онымъ суштествомъ, коє цѣо свѣтъ обдржава, коє мудрость безъ ограниченя има, когъ никакве страсти не муче, а свагда дѣятеланъ, промышльивъ, и люде и све тварке къ добру управля, съ тымъ суштествомъ єднаке природе „духъ“ постати: веће є што, и као текъ у сну обѣћано, него што за време овогъ живота безъ вѣре кои поняти може. Та вѣра, крѣпка, непоколебима и до васъ мучаня печатомъ затворени гробови, некъ ме свагда и кадъ найвећма очаяо будемъ прати и храбри. Ни є л' вѣчито ваше примиренѣ изумрли Дуси! сведокъ, да сте срећни, ни є л' то довольный доказъ, да є онай свѣтъ одъ євогъ, гдѣ се непрестанце смртный колеба и тре, больій? Миръ и сматранѣ єсу райска удовольства, коя и садъ мучльиви гробови и мени некъ су у часть. Вы сте сакровиште велики' тайній, непостизаємы за смртногъ истина'; но такође очевидни знацы будућегъ живота, єръ послѣ толикогъ у животу дѣйствованя духъ уєдаредъ не може престати, не може се скокъ у природи и то башъ на вама учинити. — — Настави ће духъ свою дѣятелность, и то у већемъ свѣту, већомъ сыломъ одъ Бога узаймлѣномъ подкрѣплѣнъ крозъ све вѣкове. — Све у природи дивоте и врлине, све у духу човѣчіємъ оживлѣне за лѣпшимъ Ідеаломъ него што се овдѣ оку ставля — жуднѣ; сва уживаня богаты и названи' сиротны; свію вапіюћій гласъ, незадовольни докъ траю дни; нѣжно родителя и пріятеля лебденѣ, и сладку

супружества свезу; — па горкій опетъ смрћу растанакъ: — све ово кадъ човекъ дубоко разсуди, и Творца као мылостивогъ отца припозна, кои намъ е сва та чувства уселіо, ил' поводъ имъ дао: не можемо тако малодушни быти, да „воскресеніе" наше т. е. послѣ смртногъ сна устаянѣ на нову дѣятелность — не вѣруемо. И вы ћете у мрачны гробовы почиваюће сѣнке новъ животъ почети, и у наручя Творца се преселити. — Богъ е съ нама; душа, она ће насъ опетъ у другомъ виду преображене обузети, съ ньомъ ћемо, као већъ едно и неразлучимо естество, крозъ све вѣкове траяти. О! вы превыспрени Дуси! сяйна дѣла ваша, коя сте овдѣ за живота вашегъ оставили, — тѣше ме, не оставляю ме у сумньи, да свію людій мнѣніе и мое постане; а прочи некъ се боре съ мнѣніяма о вышемъ Суштеству; я ћу га и непоняюћи обожавати! Плато о безсмртію душе вѣчито траюће увѣренѣ мое некъ потврди; а на васъ, светиню представляюћи гробови, колико годь редій погледимъ ил' на васъ помыслимъ, безъ очаяня очекиваћу судбу вашы укућана, надежда ће ме до васъ пратити, а Богъ совѣсти, Богъ промышлѣня крѣпиће ме у томъ увѣреню, да ћу и я као прочи нѣгови угодницы дочекати смртъ безъ страха, безъ затезаня, безъ сумнѣ на вышу мылость, и вѣчито траюћій другій много болый животъ!!

Земне жизне шта е тмина?
Гдѣ насъ смрти граби плѣнъ,
Ништа друго до *прашина*
И варльива една *сѣнь!*
Текъ надземной хвалѣнъ станакъ
У ньой кажу болый свѣтъ;
Гдѣ свесвѣтлый свиће данакъ
Нове жизне красећ' цвѣтъ!!

Дръ Петаръ Іовановићъ.

2.

УКРАСИ ЖЕНСКОГЪ ПОЛА.

(Продуженіе и конацъ.)

Я колико искусити могу, налазимъ, да се већа часть ньй оделомъ отликовати и препоручити стара, и да управо оне, коима е судбина ту услугу, да се велелѣпно китити и вечнопроменяемым' модама узастопце слѣдовати могу, одрекла, да се велимъ, оне неуморнымъ трудомъ и свакимъ сила напрезанѣмъ стараю, и кроемъ, и украсима, и свакомъ другомъ у оделу хитростію проче надвысити и помрачити. А да е запытамо, шта она съ тымъ задобія, и какову цѣль достыже? Каже се, и то е истина; свака дѣвица жели другарицама своим' у свему равна быти, а гди е могуће, ньй и превазићи; но найпосле сва ова желя ништа друго у себи незаключава, него желю *допасти се*; ерь свака чувствителна борећи се духомъ, како бы почитаніе, привръженость, любовь и благоволеніе прискорбила, суди и рачуни, да сва ова топла чувствованія одъ превосходства, кое на другима види, зависи, и зато, да бы цѣль свою *допасти се* (одъ кудъ после и реченна чувствованія рађаю се) получила, мучи се и бори се, да све проче другарице превазиђе. И ово ніе ружно соревнованіе! но у томъ се само вара, што самопроизволно предпоставля, да ће са оделомъ, што се већма сяйностію и богатствонъ отликуе, све већма очи издалека засенути, да ће се, што е одело по последнѣмъ журналу неприкладно скроенно, у толико сигурніе допасти, и да ће дражестима нѣным' путъ къ поспѣшніемъ впечатлѣнію отворити. Но она се тако неће допасти, неће ни пута желаемогъ себи

тымъ начиномъ отворити! Коя печатъ особености и одликованя само на челу носи, кое одело за свакимъ мимоходећимъ дречи: „*Овамо гледай, и диви ми се*“, та высокоуміемъ и кичельивостію своіомъ срдце, кое е можда на одсудной точки стало приближитисе, немилостиво одъ себе одбія. Кадъ се на дѣвицы украси тако засветле, или кадъ се на ньой каква особита новость и одликованѣ укаже, тако, да очи смотрителя и противъ волѣ съ таковим' суетама занимати се мораю, онда она са свима нѣным' дражестима као и да ніе предъ нама, мы ю видили нисмо, мы ништа чули нисмо, мы ништа осетили нисмо. Признати заиста морамо, да ћеду очи свію смотрителя на дѣвицу, коя бы у кругъ нѣны другарица са новостію и велелѣпіемъ одела све проче удивително превосходећимъ указала се, обраћене, драгоцѣности и редкости испытивати и са свима прочи другарица сравньивати, то све заиста признати морамо; но люто бы се та иста варала, кадъ бы себи тайно ласкала, да ће оваково на одело нѣно зіянѣ и испытиванѣ возбудити у смотрителю благоволеніе и почитаніе: обратно, возбудиће потайно осужденіе, кое кодъ нѣногъ пола изъ зависти, кодъ нашегъ пакъ изъ чувства неключимости происходи; шта више пробудиће и у внутрености своіой сама пресудногъ и лютитогъ себи судію. Ако е она прва журналъ предупредила, или ако е и сама какву нову моду ньой несходну изнашла само зато, да бы се одъ други другарица чимъ годь одликовати могла; или ако е совѣстна у себи, да ће тако у великолѣпію и више ожиданія, и више нѣногъ круга на видикъ изыћи, онда или ће са узтезанѣмъ, кое іой целу внѣшность ружи, или са

веѣомъ повѣреностію, кое у смотрителю негодованіе раѣа, сумнително у кругъ ступати. Са узтезанѣмъ велимъ, у колико цело чувство скровености ніе іошть у срдцу изумрло; са веѣомъ повѣреностію, ако высокоуміе разумъ у окове стегло буде. Но и у едномъ и другомъ случаю украси нѣни нису ништа друго, него пропасть недовидна, у кою наше спрама нѣ почитаніе и нѣжно участіе пада, тако, да се вишше никадъ повратити не мысли. Ако бы на овым' у очи падаюѣим' украсима и то іошть примѣтили, да су съ великимъ трудомъ и съ великомъ дангубомъ у редъ доведени, или тако да кажемъ, ако бы теженѣ то, да све проче другарице засене и помрачи, на довіяню и склапляню и опетъ обнажаваню очевидно указало се; онда ништа друго смотрителю неостае о таковой судити и заключавати, него: *„Ова мора быти, да и сама противъ волѣ свое осеѣа, да нѣне лица дражести нису кадре собственнымъ волшебствомъ око смотрителя обчинити; зато се и мучи свакояко привіяюѣи се, да око тога съ лица на светло одело премести, не бы ли се тако баръ дуже забавити, и премазати могло.*“ Ово заключеніе, было истинно, не было, свагда ѣе заиста напоследакъ изиѣи, а нѣму после (сигурно знате) не опровергаемо слѣдуе *сожаленіе и поношеніе!* Миле лепотице, вы мыслите кадъ на себе — — — —, да сте Богъ зна како украшене! нисте! у таковой, што но кажу, *галли*, духъ се вашъ узнемируе посреди надежде и страа блудеѣи, страуете, да ѣе ово или оно укварити се или пропасти, а мучителна страсть, коіомъ заражене оно поправляте, што за поправлѣнѣ ніе, оно допунявате, што просто треба да е; види се, као да наше

одобреніе и почитаніе измолити жели! У таковомъ положенію губите вы лепе ваше пріятности, лагкость стаса, губите удесно тѣлодвиженіе, еднымъ словомъ, губите све скоро дражести, кое бы простопристойно одело до истинногъ удивленія и почитанія довести могло. — Представимо напротивъ дѣвицу, коя бы съ дражестима целе внѣшности природно одарена, одело просто, по царствуюћемъ опетъ зато крою, форми, веществу на себи имала, но само безъ свакогъ велелѣпія, безъ измышлѣне претеране хитрости, безъ мниме очи врећаюће отличноновости; нека бы украси вишше равнодушія, нежели усиляване точности печать на себи носили; цела внѣшность нека бы изражавала, да она никакову цену на одело полагаюћи, неиште, да се светли и да светлостію другарице свое помрачи: како бы, шта мыслите, онда на свакога, предъ кимъ бы се тако слободна, тако непринуждена и безъ свакогъ воображенія показала, силно дѣйствовала? Я сердечно признаемъ, да немогу све и свагда знати, шта наше лепотице при томъ мысле; ал' толико сигурно знамъ, да бы тако скровенна и просто обучена дѣвица не само свако мужско, него и женско срдце, хтели нехтели, на топла чувствованія возбудила; да бы се безъ по муке природно улагати и свеобшту благонаклоность, почитаніе и любовь задобити могла; а то е истинна цѣль целогъ нѣногъ украшенія и желанія!!

Г. Шупица.

IV. НАРОДНОСТИ СРБСКЕ.

1.

НАРОДНА ПОЕЗІЯ СРБАЛЯ
съ критичнымъ погледомъ на Историю.

Найраніи споменъ Славена, као независимогъ народа сбыо се у времена Юстиніяна. Наставникъ овога Цара *Теофилъ* потврђує управ', да му питомацъ одъ *Славенскогъ* рода произлази. Ово подкрѣплюю и сама имена Юстиніяна, као такође и нѣговогъ отца и матере. Овай Царъ међу своима звао се Управда или Правда, *Вправда*, кое на Юстиніянъ излази, ер' латинске рѣчи: jus, justitia, одговараю славенской *правда*, а гласићъ *v* само е обычно у многимъ єзыцыма пригласило. Отацъ Юстиніяновъ звао се у трако-фригскомъ єзыку *Саббатіусъ*, *Саббатіосъ*, или Саббазіосъ; у отечественомъ звао се *Истокъ*, русски *Востокъ*, польски *Вшо'дъ*; Мати имала е очевидно славенско име *Бигленица* (*Бијленица*) или *Вигленица* (*Вијленица*). —

На бреговима Дунава настанивши се Срби остали су у свакдашнѣмъ савезу съ Грцыма, подъ тако названимъ *Жупанима*. Грцы знали су свою владу преко овы распространити и наименую саме *Велико-Жупане*, кои су одъ осталы жупана рѣдко признавани были. Око г. 1120 ступи на Србскій княжескій тронъ *Бела Урошъ*, вѣтвица у овымъ краинама нѣгда сіяюћегъ Дома Немањиногъ. Послѣ нѣга видимо Стефана, кои е помоћу Источногъ Цара за великогъ Жупана наименованъ быо.

Овай Стефанъ Неманићъ имао е три сына. Найстаріи одъ нъій *Савва* посветіо се мона-

стырскомъ животу, быо є првый Србскій Архіепіскопъ, и славанъ є у предаи царства као Апостолъ своє отачбине. Средный, такође *Стефанъ*, названъ „*Првовѣнчаный*“ предузео є владанѣ послѣ отца; наймлађій *Вукъ*, наслѣдіо є особытый дѣо землѣ. Доцніє умножи се родъ Уроша' или много више Неманића, и воћаше међу собомъ непрестанне битке. Исторія ове неслоге врло є подобна оной домаћы ратова' у сѣверномъ Славенству. Велики Жупани или овдѣшньи Князеви, прилѣпльивали су се чешће противоположеной религіи; но опетъ ніє видити єдногъ поганскогъ елемента; само су два различита вѣроисповѣданія ступила на позориште, грчко и римско, цѣла пакъ ствaрь окреће се око сыле, око преваге. Нѣки одъ ньи тражише подпору у Цариграду, други у Риму, и кадкадъ труђаху се како одъ Папе, тако и одъ Патріярха помазани быти, да бы се съ обѣ стране овамо осылили, или раздвоєнѣ подигли. Поредъ овогъ стои непрестанно нападанѣ, издайство и убіянѣ. Сынъ збацує отца съ престола, отацъ заповѣда сыну очи ископати, или га затвара у какавъ монастырь, єданъ братъ убія другогъ или нѣгову недораслу дѣцу. Єдномъ рѣч'ю повторава се овдѣ политичный обычай Цариградскій, и ова є цѣла Исторія, можемо казати, преписъ Историє падаюћегъ Грчкогъ Царства. На послѣдку у 14 столѣтію подигне се єданъ одъ потомака Урошевы, *Стефанъ Душанъ Силный*, грабећій све Жупаніє: онъ є имао *Босну*, *Бугарску*, *Македонію*, *Албанію*, *Ердель*, *Далмацію*, уклони се изъ града Дубровника, наименуе себе за Цара, и намысли такође, узимаюћи титулу Цара Трибалскогъ, и Грчкогъ, Цариградъ освоити.

Но опетъ Царъ Душанъ, убица свога отца, ніе могао владанѣ своме наслѣднику обезбѣдити. Нѣговъ сынъ быо е одъ нѣкогъ силеціе царства убіенъ, и србско царство на скоро Турцы упропасте.

Дѣла Дома Неманьиногъ, одъ когъ колѣна Урошъ произлази, до послѣднѣгъ потомка истога, чине поетичный кругъ, много опѣванъ одъ свію Србсконародны Пѣваца. Нуждно е збогъ тога съ овимъ дѣлима упознати се, и еданъ погледъ на Исторію битке Србске противъ Турака бацыти, именито са Амуратомъ, кои особыту *роллу* у овой Поезіи *игра*.

Найдражестніе у Исторіи Славяна на Дунаву скопчавасе, као што смо већъ опоменули, съ Дворомъ Неманићевымъ, кои е одъ конца 11. столѣтія, крозъ цѣло 12. 13. шта више, и крозъ 14. единый у овой краини независимо славенско царство подигао. Ер' Бугари су већъ у 11. столѣтію пали, Мађари су свою праотачку народность задржали, безъ да су се са Славянима помѣшали. Напротывъ гране Црне Горе, и Приморя, премда вниманя иначе вредни: немаю у политичномъ смотреню никаквогъ значеня: Србія е сама репрезентирала Дунавске Славене.

Найсилніи између владаоца, Царъ Душанъ, у Цариграду воспытанъ, хтѣо е свое царство по Византискомъ начину уредити. Онъ се труђаше да едну ерархію и строге дворске церемоніе уведе. Онъ прими при томъ нѣке инштитуціе запада, и тако е основао н. пр. Орденъ С. Стефана, закриліо трговину, и удѣліо граду Дубровнику велика преимућства. Пошто е титулу Грчкогъ Цара узео,

мыслio е на освоенie Цариграда, но смрть му препети ово наумлѣ. Онъ е умро у г. 1358. оставивши едногъ недораслогъ сына, и пространо на много частiй расцѣплѣно царство, будући е поглаварима земаля кралѣвско достоинство дао. Намѣстницы, за ношенѣ црвены обућа', едномъ повлашћени, кое е одликованѣ Владара было, ни су хтѣли више, као што су сами говорили, босоноги нћи, и престали су Цару покоравати се.

Найсылнiи између овы Вазалла, Югъ, Намѣстникъ одъ Акарнанiе и Македонiе, Вукашинъ одъ сѣверне, и Лазаръ Гребляновићъ одъ сѣверозападне Србiе, явно Царицы Єлени, удовицы Душановой, коя е у поглавитой вароши Вукашиновой живила, одкажу покорность, и были су у постояной кавзи међу собомъ, докъ найпослѣ Вукашинъ младогъ Уроша убiе; тако се утамани колѣно Неманићево г. 1368. —

Докъ се то догађало, упадну Турцы у Европу. Грчки Цареви, научени већъ варваре у помоћь звати, окрену се прво къ Бугарима, и доцнiе избезуме се, те врата царства Турцыма отворе. — Съ таквомъ ратномъ флоттомъ, какву су онда они сами у Европи имали, лако су могли ово упаданѣ препетити, но они су велико повѣренѣ имали у зидовима Цариградскимъ. Чинило се као немогућна стварь, да бы дивлѣ войничке чете тако особыто утврђену, тако велику, тако населѣну и съ уреднымъ войскомъ снабдѣвену варошъ освоити могле. Но таки међутымъ покаже се ово повѣренѣ оштећено; спасенiя тражећи Грцы обрате се къ Србима, *Югъ*, *Лазаръ* и *Вукашинъ* похите са знатномъ войскомъ на помоћь, но изненадно изиђе предъ ньи Муратъ на врљу кодъ Таганрога и разбiе и' са свымъ.

Югъ и Вукашинъ падну, Лазаръ се за овай путъ избави, и одма за тымъ за Краля Србског наименованъ буде. Али на 18. год. доцніе, кадъ е Амуратъ у Азіи владао, изиђе на суво на европейскимъ обалама, и заиште одъ Србаля данакъ. Лазаръ поиште одъ свію страна' помоћь, но е не добіе. Краль Мађарскій и самъ Србіе желянъ, остане миранъ гледатель битке. Нѣмачки Цареви не помогну ни войскомъ ни новцемъ. Польска е онда одъ овы дѣла была удалѣна, и текъ 20 г. касніе ступи у овой краини на позориште. Лазаръ међутымъ, пошто толико Албанезаца, Бугара и Србаля, колико е више могао сабере, спреми се на бой.

Храбрость краля, одушевлѣнѣ нѣговы редова, были бы може'да побѣдомъ увѣнчани, но на несрећу утакне се у предводителѣ раздвоенѣ. Два зета Лазарева, найсылніи витези и господари Србски Милошъ Обилићъ и Вукъ Бранковићъ, заваде се збогъ свой' жена. Вукъ измысли изъ мржнѣ и освете издайство, и пошто е већъ са Султаномъ у споразумлѣню быо, распростре опаданя противъ Милоша, и науми нѣга невиногъ подозрителнымъ учинити. Милошъ не одговараше ништа на ова пребацываня, само у вече предъ битку удали се съ два пратіоца у найвећой тишини изъ стана, яви се турской стражи као издайникъ, и у шаторъ Султановъ уведенъ, забоде съ радосћу дочеканомъ Амурату мачь у трбу. Храбро борећи се погуби многе непріятелѣ пре него што е самъ на парчета исѣченъ быо. Ово ироичко дѣло ипакъ не принесе никакве корысти. У противномъ была е войска Милошева, пре на нѣга изнешенъ рђавъ гласъ разумѣвши, клонула, изгубивши све дрзновенѣ.

Вукъ извуче се у тренућу на одређеномъ мѣсту са своіомъ четомъ, Лазаръ дуго и храбро на врху са остаткомъ борећи се изгуби коня и падне у непріятельске руке.

Нѣгову смрть описую различито Историцы, но найвеће вѣроятіе заслужуе нѣкій Польскій Хроникописатель, познатъ подъ именомъ *Полякъ Яничаръ*, кои као Яничаръ о томе што се догодило мого бы очевидацъ быти. Онъ каже, да е Султанъ Баязитъ, сынъ одъ Милоша убіеногъ Амурата, заповѣдіо Цара Лазара къ мртвомъ тѣлу свога отца и свога у битки падшегъ брата довести, гдѣ га претећимъ гласомъ пыташе: „Како си се Ты смѣо усудити, да таквый покоръ учинишъ?“ — На то му Царъ Лазаръ одговори: „Твой отацъ и Ты, како сте смѣли тако слободни быти, да мое царство нападнете?“ Еданъ вѣрный слуга кралѣвъ у битки и заточеню нѣговъ нераставлѣный другъ, почне га преклиняти, да на тишій начинъ одговара: „Царе Лазо — рекне —„Заръ е твой вратъ као врба, да мыслишъ да ће ти одсѣчена глава опетъ изнова нарастити“. Но ово међутымъ не устраши Лазара, онъ дода іошъ, да кадъ бы онъ на своіой страни оно имао што му садъ не достае, то бы метнуо Султана поредъ отца и брата. Султанъ заповѣди Краля посѣћи. Садъ клекне пратіоцъ овога на землю, простре свое япунџе, да на нѣму главу свога Господара прими, и кадъ ова падне рекне онъ: „Заклео самъ се да ћу мою главу поредъ главе могъ Господара метнути“, и подметне вратъ подъ ятаганъ, кои нѣговой отважности задоста учини. —

Тако умре послѣдный краль Србаля. Султанъ Баязитъ даде доцніе нѣговомъ сыну Стефану еданъ комадъ одъ очины притежанія, съ

титуломъ „Деспота“; издаицу пакъ Вука Бранковића съ другимъ малымъ деломъ награди, са свымъ изванъ нѣговогъ очекиваня, будући се онъ надаше, да ће цѣло кралѣвство добыти. Ове две династіе быле су у постоянной распри међу собомъ, будући су потомцы Лазарови покушавали кадкадъ независимость свою повратити; Бранковићи пакъ, држали су се са свымъ турске стране. Битка е траяла 150. година. Србльи морали су осымъ тога у унутрашнѣмъ немиру Турске участвовати, и у Азіятскимъ ратовима помоћну войску попунити. Видимо ньіову войску у страшной битки кодъ Анцире, гдѣ е Султанъ Баязитъ на главу побіенъ, и одъ Татара у заточенѣ одвученъ быо. Послѣ ове битке подпомагали су ови Султана Солимана противъ нѣговогъ брата Мусе.

Христіянски монарси, мѣсто да се овымъ ослаблѣнѣмъ Турака ползую, и ньима рѣшителну битку нанесу, тежили су само, како ће свакій на свою корысть политична одношеня обраћати, и помагали су часъ Солимана, часъ Мусу безъ да су и найманѣ на то мыслили, да Хрістіяне изъ руку невѣрника ослободе. Текъ око среде 15. столѣтія помысли се последный путъ на ослобођенѣ Србаля. Папа Силвестеръ пошлѣ славногъ Іована Капистрана, да свету войну противъ Турака подигне. Капистранъ проће Нѣмачку, Маћарску и славенске землѣ у име Бога за помоћь Христіянства молећи. Но Хусситы у Чесской и шизматични Князеви у другимъ землями ослабе нѣгове предузетке. Чесскій Краль истера га шта више изъ граница свога царства. — Овай великій мужъ сакупи опетъ гомилицу Польскогъ, Маћарскогъ и Чесскогъ народа, повуче се съ ньима у Бео-

градъ, и узбіе Турке натрагъ. Нѣколико година затымъ учини нѣгова смрть Србе за дальій предузетакъ лишньима (verlustig). Удовица последнѣгъ Србскогъ Деспота Єлена, изъ Двора Палеолога', оправи посланство у Римъ, повѣравајући свое царство покрову Папиномъ. Народъ међутымъ одъ свештенства источногъ културса подстрекнутъ, подигне се збогъ тога, и повикне као они грчки Патріярси: „Волемо Турке него Католике“. Великаши землѣ и житељи одличніи градова покоре се своевольно Султану (1459). Мохаммедъ упадне у Србію, и одређене уставе нарушавајући, заповѣди све вароши и села спалити, и повуче 200.000 заточника у Турску, гдѣ су сви одъ глади и жалости поскапали. Цѣло Србско царство осымъ нѣкогъ малогъ останка, кои е доцніе на княжество истогъ имена подигнутъ, преобрати се у пустыню.

Тако е Исторія Србіе изъ извора Византиски и други Хроника поцрплѣна; међу ову Историю и народа преданія ступе пакъ у 13. столѣтію, да башъ и на концу векъ 12. противословля. Народъ и Пѣвцы разуму другчіе прошлость и будућность ньіове землѣ. Кралѣви кое смо навели, Витезови, кои' смо дѣла овлашъ напоменули, имаю друга имена кодъ Ґрка, друга кодъ Србаля. Кадкадъ е тежко ова двояка извѣстія у согласіе привести, и кои одъ ньи више вѣроятія заслужую, не да се тако ласно опредѣлити. Овдѣ и тамо створь се собственымъ начиномъ приповѣда и има свою истиниту страну. Хронике одбацую тако рећи саме околише образа', Поете ките и' са живимъ боямa. Странни Историцы брышу свойственый характеръ, почемъ обште погледе одъ унутрашнѣгъ націоналногъ движеня раста-

вляю; народъ е напротывъ само главне черте характера свои' юнака задржао, до іделне и' величине подигао, у ньинимъ лицама націоналиа чувства изразіо: Пѣвцы раставляю отечествене пѣсме одъ свакогъ странοсмотреня, сужавају чрезъ то кругъ лица, ово пакъ око нѣга у толико лакше, съ погледомъ ньине сыле уображеня, заузимаюћи. Саюжателно могли бы се странни списательи Србске Исторіе съ онымъ Географима сравнити, кои на маппи особытимъ начиномъ рѣке и берегове землѣ назначую; народни Пѣвцы напротывъ съ живописцыма, кои намъ живый погледъ краине, и боядисанѣ нѣногъ небесногъ свода представляю.

На овай начинъ была е Исторія са свымъ кодъ Поезіе дома, докъ после паденія царства у Србіи нити е Кралѣва, нити политичны партая и кньига было. Христіянска религія узела е найпре извѣстный митологичный знакъ. Изъ ньины чуда и светаца изобразили су *Пѣвцы* нѣшто Олимпу подобно. Изъ Исторіе узета лица блистала су у пѣсмичкой сяйноћи. Царъ Душанъ н. пр., онай отцеубица, гордъ и свирѣпъ човекъ, важи за угледъ величества и сыле. Пѣсма не споминѣ ништа о нѣговимъ фамиліярним' пороцыма, као што е и Омиръ домаћа преступлѣня Атрида прећутао, ову Исторію послѣдуюћим' Трагикерима оставляюћи. У Исторіи мало познатый Князъ *Югъ*, кодъ Србски Пѣваца е чести достоянъ патріярхъ, обколѣнъ храбримъ сыновима, такође другій Аимонъ, отацъ многи славны витезова. Князъ *Вукашинъ* показуе се као лукавый Политікъ, одъ прилике као Славскій Улиссъ. Кнезъ *Лазаръ* представля свршеный образъ витеза и юнака; мы видимо у нѣму ја-

ахъ ондашнъи' Христіянски чувствованя. У чистоћи нравій, страхопочитаню и храбрости на *Готфрида одъ Бульонъ* наличеки, има онъ покрай тога іошъ Славенскій характеръ, и люби гостбе, пѣсме и торжество, и у томъ слаже се съ наклоностима свога народа. Све у нѣговой поетичной Истории бывa тайности пуно: како нѣгово рођенѣ, тако и подигнуће и смрть. По мнѣнію народа быо е онъ посынакъ Цара Душана, одъ жене высокога рода, кои се као племићъ у царскомъ двору воспытао, и кћерю славнога Юга оженіо, кою му е овай Патріярхъ збогъ тога дао, што е у *староставной* кньизи овай определяй нашао. Лазаръ е доцніе као мученикъ за свой дворъ свеобште почитанѣ задобыо. Пѣвцы не знаю ништа о томе, како су га Турцы заробили, они еднако држе, да е онъ на битвишту пао, и приповѣдаю чуда о нѣговой храбрости.

Овомъ Циклусу ироичкогъ пѣсмословства, слѣдуе другій еданъ *романтичный*. За свой предметъ има онъ чудновата дѣла и догађае, кои ни у каквомъ савезу са свеобштимъ народнимъ дѣлима не стое. Поедини витези, но кои опетъ свагда одъ Цара Лазара произлазе, есу у битки съ Турцыма, или прелазе сами къ Турцыма; они предузимаю черте любавлю, осветолюблѣмъ или честолюблѣмъ и т. д. нагонѣни.

Посмотримо пре свега пѣсму првогъ реда, коя женитбу Лазареву опѣва. Дѣйствіе быва у двору Цара Стефана, кодъ кога е Лазаръ слуга, и комъ ће онъ на престолъ слѣдовати. Она почине овако:

Вино піе силанъ Царъ Стѣпане
У Призрену граду біеломе,
Вино служи вѣранъ слуга Лазо,

Па све Цару чашу преслужуе,
А на Цара криво погледуе.
Царе пыта вѣрна слугу Лаза:
Ой Бога ти вѣранъ слуго Лазо!
Што те пытамъ право да ми кажешъ:
Што ты мене чашу преслужуешъ?
Што л' на мене криво погледуешъ?
Али ти е коньицъ олошао?
Али ти е руо остарило?
Ал' т' е мало голѣмна блага?"
Нѣму вели вѣранъ слуга Лазо:
„Волянъ буди, Царе, на бесѣди!
Кадъ ме пыташъ право да ти кажемъ,
Ніе мени коньицъ олошао
Нити ми е руо остарило,
Нит' е мало голѣмна блага,
Свега доста у двору твоему;
Волянъ буди, Царе, на бесѣди!
Кадъ ме пыташъ право да ти кажемъ,
Кое слуге после̂ дођоше,
Све се тебе слуге удворише,
Све си слуге, Царе, изженіо,
А я ти се удворит' не мого,
Мене Царе не кѣе оженити
За младости и лѣпоте мое."
Бесѣди му сыланъ Царъ Стѣпане:
„Ой Бога ми вѣранъ слуго Лазо!
Я не могу тебе оженити
Свинярицомъ ни говедарицомъ,
За те тражимъ госпођу ђевойку,
И за мене добра пріятеля,
Кои ће ми сѣсти узъ колѣно,
Са коимъ ћу ладно пити вино.
Но чу ли ме, вѣранъ слуго Лазо!
Я самь за те нашао ђевойку,
И за мене добра пріятеля,
У онога стара Югъ Богдана,

Милу сею деветъ Юговића
Башъ Милицу милу мезимицу;
Но се Югу помеиут' не смие,
Ніе ласно нѣму поменути,
Неће дати за слугу ђевойку;
Но чули ме, вѣранъ слуго Лазо!
Данасъ петакъ а сутра субота,
Преко сутра свіетла неђеля,
Поћи ћемо у ловъ у планину,
Позваћемо стара Югъ Богдана,
Съ ньимъ ће поћи деветъ Юговића,
Ты не иди у планину Лазо!
Но остани кодъ біела двора,
Те готови господску вечеру;
Кадъ дођемо изъ лова планине
Я ћу свраћат' Юга на вечеру,
А ты свраћай деветъ Юговића.
Кадъ сѣдемо за столове златне,
Ты навали шећеръ и ракію,
Па донеси црвенику вино.
Кадъ се ладна напіемо вина,
О свачемъ ће Юже бесѣдити,
Како кои добаръ юнакъ есте,
Изніеће кньиге старославне,
Да казуе пошлѣднѣ вріеме;

Овдѣ се не споминѣ, каква е то кньига была, пѣвцы само често о томъ говоре и сагласно съ мнѣніемъ народа; кои држи да су то древне кньиге, кое све предсказую, шта ће се догодити, да башъ и саме промѣне непогоде. —

Ты кадъ чуешъ вѣранъ слуго Лазо!
А ты трчи на танану кулу,
Те донеси ону чашу златну,
Што 'но самь е скоро куповао
У біелу Варадину граду,

Одъ ђевойке младе куюнџинке,
За ню дао товаръ и по блага;
Наслужи е црвеніемъ виномъ,
Поклони е стару Югъ Богдану,
Тада ће се Богданъ замыслити,
Чимъ ће тебе Лазо даривати,
Те ћу нѣму онда поменути
За Милицу ћерцу мезимицу.“
Прође петакъ и прође субота и т. д.

Овдѣ се повторава све као што е уговорено было, напослѣдку узме старый Югъ, за столомъ сѣдећи, кньигу; отвори е и почне слѣдуюће:

„Видите ли моя браћо красна,
Видите ли како кньига каже:
Настануће пошлѣднѣ вріеме,
Нестануће овце и шенице,
И у полю челе и цвіета;
Кумъ ће кума по суду ћерати,
А братъ брата звати по мейдану.“
Кадъ то зачу вѣранъ слуга Лазо,
Онъ отрча на танану кулу и т. д.

Овдѣ слѣдуе цѣла приповѣдка о чаши, по начину Омира, далѣ долази:

Богданъ прими златну купу вина,
Купу прима а пити е неће,
Мысли Богданъ шта е и како е,
Чиме ли ће даривати Лаза.
Югу вели деветъ Юговића:
„О нашъ бабо старый Югъ Богдане!
Што не піешъ златну купу вина,
Што 'но ти е поклоніо Лазо?“
Вели ньима старый Югъ Богдане:
„Ђецо моя деветъ Юговића!
Я ћу ласно пити купу вина,

Него мыслимъ ђецо моя драга
Чиме ћу я даривати Лаза.“
Югу вели деветъ Југовића:
„Ласно ћешъ га даривати бабо!
У насъ доста коня и сокола,
У насъ доста пера и калпака.“
Тадъ говори сыланъ Царъ Стѣпане:
„Лазо има коня и сокола,
Лазо има пера и калпака;
Лазо тога неће ни єднога,
Лазо оће Милицу ђевойку,
Башъ Милицу милу мезимицу,
Милу сею деветъ Југовића.“
Кадъ зачуше деветъ Југовића,
Поскочише на ноге лагане,
Потегоше маче коврдине,
Да погубе Цара у столицы.
Моли имъ се старый Југъ Богдане:
„Нете синцы ако Бога знате!
Ако данасъ Цара погубите,
На вама ће останути клетва,
Докъ извадимъ кньиге старославне,
Да я гледамъ синцы у кньигама
Єл' Милица Лазу суђеница.“
Кньиге учи старый Југъ Богдане
Кньиге учи грозне сузе рони:
Нете синцы ако Бога знате!
Милица є Лазу суђеница,
На нѣму ће останути царство,
Са ньоме ће царствовати Лазе
У Крушевцу кодъ воде Мораве.“
Кадъ то зачу сыланъ Царъ Стѣпане
Онъ се маши рукомъ у џепове,
Те извади иляду дуката
И извади одъ злата ябуку
У ябуцы три камена драга
Обилѣжѣ Милицы ђевойцы!

Чрезъ ову историчку пѣсму ступіо е Лазаръ првый путъ на позориште пѣснословства. О Цару Стефану у овой Збирки С. Н. Пѣсама, кое мы имамо, мало се говори. Ова Збирка пакъ, коя већъ све можне ідеале, о коима е говорено, садржава, умножава се свакидашнѣ, и лако е могуће, да ће се іошъ новы створій за испунѣнѣ овы ясноизваяны образа наћи. Што се пѣсмичкогъ обылазка христіянски понятія у митологіи тиче, то ћемо примѣръ овогъ осакаћеня, религіозногъ представлѣнія у освѣтлњивомъ и осязателномъ кругу такође у пѣсми познатой подъ именомъ: „Свецы благо дѣле“, навести. Свецы имаю у србской Поезіи много подобности съ грчкимъ Боговима, и збогъ тога могло бы дублѣ проникнуће у оно, о важномъ задатку поетичне Исторіе Грка' рѣшити. Некъ бы се већъ вѣровало, да н. пр. грчка Митологія одъ Омира починѣ, да су пѣвцы грчку Митологію створили. И опетъ виде се већъ у найстаріой грчкой поезіи религіозна представлѣня скоро свршена, нѣна система у много точніе означена, и цѣло пуномоћніе него у Омиріяди. У послѣдной изворе Митологіе тражити, значи толико, као по Србско-народной пѣсми, почетачну Исторію Христіянства белѣжити. Како бы се плитко христіянство показало, и како бы често мы нѣгова представлѣня за смѣшна и не разумна држали. И опетъ су ова представлѣня изъ христіянске религіе узета; само е народъ по изчезненю цивилизаціе земальске, останке сказака сачувавши, нњи саме обрадіо. Исто узношенѣ може међу Омировомъ епохомъ и временима Орфеовимъ и Музеовимъ быти.

Србска пѣсма, кою смо споменули, представля светце на небу збогъ дѣобе патронства

о различнимъ стварма препируће се. Мати Божія приближуе имъ се у томъ тренућу, и приповѣда имъ несрећне догађае, кои су се у Индіи т. е. у врло далекой земльи догодили. Светый Илія громовникъ има овдѣ велику подобность съ Юпітеромъ:

Мили Боже! чуда великога!
Или грми, ил' се земля тресе!
Ил' удара море у брегове?
Нити грми нит' се земля тресе,
Нит' удара море у брегове,
Већъ діеле благо светительи:
Светый Петаръ и светый Никола,
Светый Іованъ и светый Илія;
И са ньима светый Пантелія,
Ньим' долази блажена Марія,
Рони сузе низъ біело лице.
Ню ми пыта громовникъ Илія:
„Сестро наша блажена Марія!
Каква ти е голема неволя,
Те ты ронишъ сузе одъ образа?
Ал' говори блажена Марія:
А мой брате громовникъ Илія!
Како нећу сузе пролѣвати,
Кадъ я идемъ изъ землѣ Инђіе,
Изъ Инђіе изъ землѣ проклете?
У Инђіи тежко безаконѣ:
Не поштуе млађій старіега,
Не слушаю ђеца родителя;
Родительи породъ погазили,
Црнъ имъ былъ образъ на дивану
Предъ саміемъ Богомъ истиніемъ!
Кумъ своѓъ кума на судове ћера,
И доведе лажльиве свѣдоке
И безъ вѣре и безъ чисте душе,
И оглоби кума вѣнчанога,
Вѣнчанога или крштенога;

А братъ брата на мейданъ зазива,
Ђеверъ снаси о срамоти ради;
А братъ сестру сестромъ не дозива.“
Ньой говори громовникъ Илія:
Сеіо наша блажена Марія!
Утри сузе одъ біела лица,
Докъ ми овђе благо подѣлимо
Отић’ ћемо Богу на диване,
Молићемо Бога истинога,
Некъ намъ даде ključе одъ небеса,
Да затворим’ седмера небеса,
Да ударимъ печатъ на облаке,
Да не падне дажда изъ облака,
Плаа дажда нити роса тиіа,
Нити ноћу сяйна мѣсечина,
Да не падне за тры годинице;
Да не роди вино ни шеница,
Ни за цркву часна летурђія.“
Кадъ то чула блажена Марія,
Утре сузе одъ біела лица.
Када свецы благо подѣлише:
Петаръ узе вино и шеницу,
И кључеве одъ небескогъ царства;
А Илія мунѣ и громове;
Пантелія велике врућине;
Светый Іованъ кумство и братимство,
И крстове одъ часнога древа;
А Никола воде и бродове;
Па одоше Богу на диване,
Молише се тры біела дана
И тры тавне ноћи безъ престанка,
Молише се и умолише се:
Богъ имъ даде одъ небеса кључе,
Затворише седмера небеса,
Удариште печатъ на облаке,
Те не паде дажда изъ облака,
Плаа дажда нити роса тиіа,

Нит' обася сяйна мѣсечина;
И не роди вино ни шеница,
Ни за цркву часна летурђія,
Нуно време за тры годинице.
Црна земля напуца одъ суше,
У ню живи пропадоше люди;
А Богъ пусти тежку болезаню,
Болезаню страшну срдоболю,
Те помори и старо и младо,
И раставн и мило и драго.
Што остало то се покаяло,
Господина Бога вѣровало.
И осташе божи благослови
Да не падне леда ни снѣга
До еданъ путъ у години дана,
Како онда тако и данаске.
Боже милый на свем' тебе вала,
Што е было више да не буде.

Посмотримо само форму и видъ србски пѣсама, па ћемо наћи у њима велику подобность съ Омировим'. Поезія стары Скандинавляна' и Нѣмаца новогъ времена има нададъ свію лирическіи характеръ; овай произлази изъ Германскогъ нагона къ неназначеным' и непознатым' царствама ідеалногъ свѣта. Пѣсмословство Славяна носи нарочно характеръ епіческіи, оно обстае на народу, кои е свое политично быће изгубіо, но опетъ споменъ свое снаге сачувавшій, дѣла своя приповѣдао. И само оно узвышено безпристрастіе, коему се у Омиру дивимо, одликуе славенску поезію; не сматраюћи на яку привржености къ народным' понятіяма, налазимо у њои нѣшто религіозно у смотреню странне правичности. Сравнимо само, што намъ е одъ пѣсмословства данасъ живећегъ народа по-

знато съ преданіяма Омировы пѣсама, па ћемо имати паметидостойны примѣчанія.

У свеобштемъ састои се ово пѣсмословство изъ разны одломака, изъ представлѣня догађая', кои нити принадлежеће, нити непосредствене свезе имаю, да се свагда са главнымъ догађаемъ скопчаю. У овым' одривцыма, у овым' прекиданымъ приповѣдкама, повторавају се често исти стихови, иста мнѣнія, едаредъ за свагда предана и обште примлѣна. Народъ и' зна на изустъ и труди се, да и' свуда распростре; промѣнюе више пута текстъ представлѣня, умножава га или скраћива тако, да е немогуће разликовати, шта е у ньима древно, шта ли доцніе додано. Ово безпрестанно обрађиванѣ очишћава станѣ приповѣдке, брише све, што трагъ индивидуалногъ пѣвца носи, што на начину граничи; оно е заиста едино пѣсмословство, слободно одъ правила и примлѣногъ хода. Кодъ стары имало е ову свойственость пѣсмословство Омирово, кодъ новы Србско. — Будући су найлѣпши створи доказъ поединогъ женія, то носи она свагда овога индивидуалный печатъ, кое обычно у то прелази, што мы начиномъ (Manier) зовемо. На овай начинъ чува Србска поезія свою унутрашню бытность, а промѣнюе форму, и постае у исто доба и древна и свагда нова. Обште узето, у пѣсмама народним' звечећи, и чрезъ рапсоде разносећи се, живи она са животомъ цѣлогъ народа.

Ови рапсоди, ови пѣвачи, често и творцы народны пѣсама, іошъ су къ допунѣню подобности съ Омиромъ убоги и слѣпи. Не само на бреговима, но и на равной земльи Србіе значи слѣпацъ и пѣвацъ едно исто; просячина не дае ньима онай низкій карактеръ цебрака.

Почитовани и гостолюбиво примлѣни иду они одъ села до села, молитве и пѣсме пѣвајући, често и пѣсмичке приповѣдке повторавајући.

Поглавито огньиште пѣсмословства овога вида е у брежним' землямa, у краинама Црне Горе, у Босни и Херцеговини. Овдѣ живе юначке пѣсме и разносе се отудъ по равницама, гдѣ и' народъ у своимъ нарѣчіяма повторава, само гдѣшто нѣке рѣчи промѣнюючи. Но опетъ по равницама юначка пѣсма не слуша се найрадіе; рѣдко се тамо пѣваю велике рапсодіе, млого више примаю се пѣсме и приповѣдке, или сказке о пустаіяма, чудовиштима и т. д.

Текъ у почетку овога столѣћа постала е ова Поезія предметомъ обзыра за странне, и првый међу Србима *Вукъ Стефановићъ Караџићъ* почне е преписивати; и изда свою збирку у г. 1814 и 1815. Онъ приповѣда колике е тегобе притомъ искусіо. Убоги, просяцы нису хтѣли пѣвати предъ човекомъ, кои е изгледъ туђоземца имао. Преко тогъ ако кои одъ ньи лѣпъ гласъ има, пренебрегне обычно пѣсмословство, и радіе музикалне пѣсме пѣва. Найлѣпше комаде можемо одъ оны чути, кои безъ пѣваня, приповѣдке, праћене гласомъ едне едине жице, произносе, и кадшто само чувствопуніа мѣста и важніе догађае одпѣваю. *Караџићъ* нарочно споминѣ едногъ старца, кои е све пѣсме знао, и одъ кога е онъ найвише у своіой збирцы печатао. Ово е быо озбылянъ човекъ, нѣкадъ путуюћій трговацъ, кои е доцніе, пошто едногъ Турчина убіе, принуђенъ быо на бреговима задржавати се, где е свое паметствованѣ съ великимъ благомъ народны пѣсама обогатіо. (Продужиће се.)

Посрбіо

Дръ Петаръ Іовановићъ.

2.

НАРОДНЕ СРБСКЕ ПОСЛОВИЦЕ,

кое се у кньиги „Причте одъ Іоанна Мушкатировића и Вука Караџића ненаоде.

А.

Ако є одъ реда, одредио самь; а ако є одъ дуга, оддужио самь.
Ако самь пiо, нисамь памети попиiо.
Ако си се ты шаломъ женио, нисамь се я шаломъ удавала.
Ако ти є реко, ни є ти главе разбио.

Б.

Баба доломъ войска горомъ.
Башъ као да му нису све козе на брою.
Башъ као да си у бобъ вражао.
Бега одъ нѣга ко ђаво одъ крста.
Бесъ за време, а неволя редомъ иде.
Бесна є то сирота.
Божие па мое.
Боле га зубъ па рамлѣ.
Болѣ бы было да самь камень какавъ да се прича светъ извалила, него што самь тебе родила.
Буди одъ свое речи господаръ.
Быће и потегни и повуцы.
Быће то пре негъ Божићь.

В.

Вала Богу живимъ како могу.
Валила се баба съ мртвимъ старцомъ.
Вали му перушка.
Ваше месо мое кости.
Вештина козе пасе.
Вештъ ко шваба око кошньица.

Видио самь стотину куряцы; — та петь само; — та нешто шушну, а я помысли курякъ є.
Врана му небы съ пута с'ишла.
Враћамъ ти жао за срамоту.
Вреданъ є да му пара треба тражити.
Води га водацъ докъ му и вратъ не скръа.
Во рогомъ землю копа, па све себи за вратъ баца.

Г.

Гледай што докъ є за пресна трага.
Гледи ко теле у шарена врата.
Гледи ме као да самь му оца убио.
Годишняцы.
Голо бесно по меани скаче.
Гори на болѣга мрзи.

Д.

Да га уватишъ за носъ, пенуо бы.
Да є лудъ, очо бы у гору ил' у воду; него є пустъ.
Да имамо сира, као што немамо брашна, тепсию бы узаймили: па бы могли гибаницу месити.
Данъ по данъ, ето ће дођи и Ђурђевъ данъ; али Петакъ, Субота, далеко є Неделя.
Данасъ, сутра; па како онда и лане.
Даће Богъ и турчину.
Два дана гость, трећый данъ мотыку у шаке.
Два ела одъ теста треће резанаца.
Добро и у Букварy пише.
Ди є млого бабица ту є килаво дете.
Ди си ты видио да се шутъ съ рогатимъ боде.
Ди си ты нашо у слепца очию, и у цыганке кисела млека.
До сад' є већъ и онай, кои є говеда изгубио ручо.

Доста є онда кад' два држе а єданъ туче.
Дошле виле очима.
Дрво се на дрво, а човекъ на човека ослоня.
Дужій освануо.

Е.

Еданпутъ као и ни еданпутъ.
Една оди, стотину води, за иляду пыта.
Ей, брате! я нађо сикиру; — ей, брате! изгубили смо сикиру.
Емацъ платацъ.
Ео бы и печены дивлякa.

Ж.

Живи ко нѣговъ нико.

З.

Завежи оддреши.
Задржа' ће се ко вода на решету.
Задуво се као да є лађу вуко.
За ког' се сунца свадишь, за оног' се и помири.
Залогай бы свой изъ уста другомъ дао.
Залуду є оной крави коя пуну музлицу млека да, кадъ удари ногомъ па превали.
Залюбио се као маче у жижакъ.
Замео као лисица войску.
За *неку* туку.
Запали лулу па седи да вечерамо.
Здравiи се у намастырь воде.
Здравъ као дреновина.
Здравъ читавъ ко одъ майке рођенъ.
Зинула на нѣга и ала и врана.
Зна две речи више одъ ђавола.

И.

И Богъ душу чека.
Иде босъ ко пасъ.
Иже, иже! ал' сира све ниже.

И за царомъ се говори.
Извлачи се ко тарана изъ лонца.
Изгубио ключеве.
Излечит' ће га мотыка и лопата.
Изпреметао ко пасъ пелене.
Изпреметаћу те ко бесна крава теле.
Изтерує макъ на конацъ.
И клетва има места.
Ил' кудъ мыслишъ? ил' кудъ гледишъ?
Има га радо ко со у очи (или ко трнъ у ногу).
И мачка има нокте, па се брани.
Итаръ є ко циганско ждребе.
Ити ко на солило.
И ћуракъ небы ишо у сватове; ал' га люди однесу.

I.

Јошъ онъ ветаръ капомъ тера.
Јошъ онъ незна шта є писъ.
Јошъ онъ туђимъ зубма лебацъ єде.
Југъ баба за пећю.

К.

Кад' кудъ оде не мысли доћи.
Кад' кудъ оде трава за ньимъ расте.
Кад' ме четворица понесу.
Кад' ми гусле по вольи несвираю, волео бы да нисамь ни слепъ.
Кад' му я више очо, онда му кумъ у кућу дошо.
Кад' нестане у години петка.
Кад' роди на врби грожђе.
Како двоица душомъ, трећи мора главомъ.
Како живишь брате? (запытао єданъ попъ другога, кад' ниє више него два́ попа на свету было; а овай му одговори) „Да ниє тебе и болѣ бы.
Као да є на врзиномъ колу быо.

Кия ће онъ то све.
Клони га се ко шугава.
Кога нема на дѣлу нема му дѣла.
Ко зна болѣ широко му полѣ.
Колике су очи па невиде кума.
Ко мачіи кашаль.
Коме ђаво томъ и Богъ.
Коме є срамота некъ се замота.
Ко млого лебова у торбу трпа, пуће му повразъ.
Ко с' высокы падне грана, тежкы достане рана.
Ко се срди главомъ о дуваръ.
Ко с' туђимъ уздисаима кућу зида, неће му унуцы у ньой седити.
Ко о злу мыслио, зло му Богъ дао.
Ко о чему, баба о уштипцы.
Крпежъ кућу држи.
Крыє ко змия ноге.
Кумовска врећа нова.
Куд' очла иляда, некъ иде и стотина.
Кудъ ће куга нег' у свой родъ.
Куня ко оро на угору.
Кућа му є на леђи.

Л.

Лаже срца не сгрева.
Ласно є лудо преварити.
Лези лебу да те ємъ.
Лепе ноћи за крађу (рекао єданъ човекъ, кои ниє смео ноћу самъ иа полѣ изыћи, него га жена извела, кад' є лепу месечину угледао.)
Лиж'те децо нек' и гости лижу.
Лудо ко и лане.

М.

Макаръ древеномъ мотыкомъ копао.
Макаръ у єдну руку соли у другу леба просио.

Макаръ у пепео умакао.
Мачки є до игре, а мишу до плача.
Младъ може, а старъ мора умрети.
Млого знашъ млого ћешъ и патити.
Мора изъ ока изъ бока.
Мрзи га ко слепца два новца.
Мукте є и сирће сладко.

(Продужи ће се)

Скупленѣ одъ
Іована Балугџійћа
Учителя.

V. ШТАТИСТИКА.

ОПИСАНІЄ ОРДЕНА У АУСТРІИ.

Ордени или се збогъ части само, или збогъ заслуга раздаю. Првогъ рода єсу:

1.) *Орденъ Златнога руна*, єданъ одъ найдревніи, и найпочитаєміи ордена у Европи, само за лица одъ владаюћи домова, или найвышши званія опредѣленъ. Онъ є год. 1426. одъ Филипа доброгъ, Херцога Бургундскогъ основанъ, а чрезъ союзъ Максиміліана I. са Маріомъ, наслѣдницомъ Бургундскомъ, Аустріискимъ постао, и не само одъ Цара Аустріискогъ, него и одъ Краля Шпанскогъ раздає се. Ланацъ ордена овогъ состои се изъ два оцила, кои се с' ватренымъ кременима премѣнюю, и урезане имаю рѣчи „ante ferit, quam flamma micat". На краю ланца виси изображеніє руна с' надписомъ: „pretium non vile laborum". Умѣсто ланца смеду Кавалѣри ордена овогъ, и црвену, као ватра, пантльику носити. Шефъ или Суверенъ овогъ ордена є самъ Царъ, а Патронъ покровителный св. Андрей, на кои се данъ и торжество истога ордена празднує.

2.) *Орденъ Крста у виду звезде* (Sternkreuzorden). За Матроне основанъ іошъ год. 1668. одъ Царице Еленноре, и одъ оногъ доба, увекъ га Царица, као Гроссмайстеровица, и раздае. Знаменіе ордена овогъ, кои даме на лѣвой страни прсію своіи носе, есть цесарскій орао, кои у среди плаветно емалиранъ крстъ са златнымъ срдцетомъ држи, у комъ се име Іисуса Христа урезано види; преко крста виде се два рамена древене бое. Двостранна златна медайла, преко кое се орао разшируе, горе се и доле бело емалираномъ пантльикомъ пресеца, на коіой речи стое: „Salus et Gloria".

Второгъ рода есу:

3.) *Орденъ военный Маріе Терезіе.* Онъ е год. 1757. одъ Царице Маріе Терезіе, за заслужне официре основанъ, и раздае се свима доброзаслужныма безъ разлике вѣроисповѣданія. Има три степена: великогъ крста, комендаторе, и малогъ крста кавалѣре. Знаменіе е овогъ ордена: Крстъ са широкимъ краевима, бело емалиранъ, и златомъ обвіенъ. У среди крста види се бела медайла са вапномъ Аустріискимъ, и речь „Fortitudo", са златныма писменима: на обратной е пакъ страни лорберовъ вѣнацъ, околъ имена, са писменма: „M. T. F. (Maria Theresia, Franciscus)" назначеногъ, изображенъ. Пантльика е ордена овогъ онака, као што е боя вапна Аустріискогъ, бела сирѣчь, и загасито црвена, на трое раздѣлена. Царъ е увекъ Гроссмайстеръ, и раздае орденъ овай безъ разлике званія, станя, и вѣроисповѣданія, само официрима воинства свога, кои е каково заслужно дѣло учиніо. Има три степена: великогъ крста, коммендаторе, и малога крста кавалѣре, кои такођеръ на орденъ и плату уживаю, као великокрсташи

1500 ф. коммендатори 600 ф. а мали крсташи 400 ф. Споменъ овогъ ордена празднуе се о св. Тересіи; има такођеръ и свою канцеларію, коіомъ управля Канцлеръ двора и државе.

4.) *Орденъ Св. Стефана, првогъ Краля Унгарскогъ*, год. 1764. одъ Маріе Терезіе основанъ за награжденіе таковы лица благородны, кои су се у гражданской каквой струцы за отечество заслужныма учинили; раздае се безъ разлике націе, и вѣроисповѣданія. Знаменіе е овогъ ордена: осмоуголный крстъ, зелено емалиранъ, и са црвенымъ вапномъ декориранъ, на комъ златна круна, на зеленомъ холмићу, одкуда унгарскій апостолическій крстъ произлази, почива. Са обадве стране крста видесе писмена: „М. Т." а около речи „publicum meritorum proemium". На обратной страни крста, налази се у беломъ полю гражданска круна са речма: „Sancto Stephano. Regi. I. Apostolico". Царъ е увекъ Гросмайстеръ, кое Гросмайсторство е вечито са круномъ Унгарскомъ скопчано, когъ кралѣвства Канцлеръ увекъ е и ордена Канцлеръ. Кавалѣри и овогъ ордена деле се на три степена: на велике крсташе, коммендаторе, и мале крсташе.

5.) *Орденъ Леополда.* Орденъ е овай основао блаженопочившій Імператоръ и Краль Францъ I. год. 1808. награждаваю се с' ньимъ заслуге, кое е ко за отечество, и краля свога жертвовао. Знаменіе е овогъ ордена осмоуголный, емалиратъ златомъ, црвено и бѣло боядисанъ, са жировымъ листомъ, и аустріискомъ царскомъ круномъ декориратъ крстъ; на предньой страни стои име основателя: „F. I. A." (Franciscus, Imperator Austriae) и рѣчи ове: „Integritati et merito"; на обратной пакъ страни Символъ Леополда II: „Opes regum, corda sub-

ditorum“. — Царъ є увекъ Гроссмайстеръ. Има такођеръ три степена: великогъ крста, коммендаторе, и малога крста кавалѣре.

6.) *Орденъ гвоздене круне*; когъ є Царъ и Краль увѣкъ Гроссмайстеръ. Има три степена, и свакомъ се ономъ дарує, кои се привр-женостћу своіомъ Кралю, трудовима за благостояніє државе, и добрыма сотвореныма дѣлма одликовати уме. Знаменіє ордена состои се у єдной гвозденой круни, на коіой Аустрійскій двоглавный крунисатый орао почива, кои на обадве стране на прсима мрачно-небо-плаветникастый щитъ, а на овомъ на єдной страни писмя: F. (Franciscus) у злату, а на другой год. 1815. носи.

7.) *Елисавето-Терезіанско воєнно основаніє*. Год. 1750. одъ Царице Елисавете, за заслужене Штабсофицире, одъ Оберстера, горе идући до Генерала устроєнъ орденъ. Знаменіє є нѣгово: звезда, са 8. црвены и белы краєва, у среди є пакъ бело полѣ са изрезаныма именма Елисавете и Маріє Тересіє. У наоколо пакъ могу се читати, на обновленіє ордена, чрезъ Марію Тересію год. 1771. относеће се рѣчи: „Maria Theresia parentis gratiam perennem voluit.“ Носи се на левой страни прсію. Царъ є увекъ Гроссмайстеръ, и раздає га Штабсофицирима воинства свога, безъ разлике вѣроисповѣданія. Кавалѣри и овогъ ордена знатну пензію уживаю.

8.) *Гражданскій почестный крстъ*. За год. 1813—1814. кои се на вел. крста, златногъ крста, и сребрногъ крста кавалѣре дѣли.

Као духовне ордене напоменути треба:

9.) *Нѣмецкій орденъ*. Кога є увекъ єданъ Ерцхерцогъ Гроссмайстеръ, и кои и данасъ

іошть знатна добра у наслѣдственымъ државама притяжава.

10.) *Орденъ Іоаннита*; кои данась у Бохеміи єданъ вел. Пріоратъ, и друга добра притяжава.

11.) *Орденъ крста, у виду звезде.* Само є у Бохеміи кодъ куће, гдѣ такођеръ и овога Гроссмайстеръ у Прагу столицу свою има. И онъ знатне приходе има (Год. 1823. на 39,900 фл.). Само мужеви одъ высокогъ благородства нѣгово знаменіє могу добыти, и носити.

Несторъ І. Ісааковичъ.

VI. ЄЗЫКОСЛОВЛѢ.

(продужено)

§. 3.

За болье постићи, како су се писмена феничка по цѣлом свѣту разплодила — премда код источних т. є. азіянских пуках, каноти Арабах, Тураках, Персіянах, Индіянах другачіим, а код Европлянах опет другачіим обликом — потрѣбито ми се чини, да пріє єдан кратак извод (Auszug) из догодовштине *о терговини*, *бродарству*, *населбинах и изнашастіих феничанах* предложимо; мним бо, да ћемо єдино тим путем сверху нашу докучити:

Найстаріи и найславніи терговачки народ біяху у старини по єдногласном признаню свих приповѣдалацах *Феничани.* О почетку ньихове терговине неизвѣшћую нас наша писма. У найстаріой кньизи, коя нам се є промишлю божіом сачувала, первой наиме кньизи *Мойсіиной* гласи на поглавлю 10. в. 15. овако: *Сидон*, (Саіда, Saida) главни варош фени-

чанах, перворођени син Канаана.“ *Канааном*, или Палестином наиме називаху Хебреіи *) цѣлу обалу срѣдиземнога мора од *мале Азіе* до *Египта*, и та Хебрейска рѣч значи землю *терговацах*, као што су данас у сѣверной Нѣмачкой *Хансеатски*, терговачки вароши: *Хамбург*, *Брема*; *Любек* и т. д. **) Кад су се Хебреіи с том земльом упознали, біяше већ земля од терговине, и у той терговачкой земльи біяше *Саіда* (Сидон) први и найстаріи град. Такође га назива Израел у опраштаню са своіими синови. У I. кнь. Мойсіиной погл. 49. в. 13. варош кои на *обали лежи*, *богат лађами*. Тай варош е морао бити утемельен много пріе 1500, по свой прилици преко 2000 годинах пред Христовим нарођеньем.

Будући дакле Феничани перви изнашли вѣштину по мору путовати, а знамо да бродаренье по меру, и добитак, чине люде прѣко мѣре смѣле. лукаве, и изнашаетльиве: зато найближіи оток *Ципар*, кои іим пред очима

---

*) Рѣч Хебри ест рѣч феничка и значи тућина. Овим именом назвали су Канаанци Абрахама, кои е из Мезопотаміе (Међурѣчя) т. е. између Еуфрата и Тигра преко Еуфрата у Канаан дошао, и поради тога зову се Израелци Хебреіи, т. е. туђини.

**) „Sie (die Phönicier oder Kananeer)“ вели оштроумни Шлецер у свѣтовной Хисторіи, „sind die Holländer der alten Welt, und noch mehr wie sie. Ihr Handel war bereits unter Jakob im Gange: ihre Glas- und Purpurfabriken sind älter wie Moseh: ihr Tyrus war, bei Roms Erbauung, ein Amsterdam. Jes. XXIII. Ezech. XXVII: ihre Künstler bauten Salomo seinen Tempel, und Palast. Als Seefahrer und Kauf-

лежаше, пане у ньихов плѣн, и они туде начине перву колонію илити населбину, као што е данас Америка, Африка, и источна Индія за Енглезе, Французе, Русе, Шпаньолце и т. д.

Одовуда се усміоне Феничани све дальe и дальe бродити тако, да су све мало по мало найперво *обалу од мале Азіе* обсѣли, и своіими ю людми населили; послѣ унишавши кроз Дарданеле *у Церно море* почеше опет и тамо своіими производи по обалах Церногa мора терговати, те тако морадоше с терговином своіом и изображеност кодъ оних народах разпространити. Тим начином су населили Феничани *сву европейску Герчку и цѣлу обалу мора Ядранског*а.

Затим су терговину своюразпространили дуж сѣверне обале од Африке. Овдѣ су на едном високом верхунцу, Сициліи напроти, гласовити онай град *Картагу* утемельили, из коега е послѣ велика держава постала. Цѣла ова околица, данашня населбина Француза, Алгир и Тунис, би насельена многими феничкими вароши. Одовуда су пребродили у *Сицилію*, поначиняли су варошах и веħи діо отока под своюобласт подвергли, кои до 200 годишта пріе Христа Картагіянцем принадлежаше.

На послѣдак су бродили одовуда на *морску ужину код Гибралтара*, населили Шпа-

leute- machten sie die ersten Weltentdeckungen, wovon sich noch die Fragmente in M o s c h, H o m e r, und den Argonauten Sängern, finden: — streuten sie den ersten Saamen asiatischer und aegyptischer Künste unter die v e r w i l d e r t e n Europäer aus: *d i e s e* Buchstaben hier sind, selbst nach ihrer ursprünglichen Form von ihnen."

нію, одовуда опет на оток британски, гдѣ су *коситерне руде* произнашли. Одовуда дођоше опет на послѣдку на край своіих морских путованях, на сѣверне обале *балтичкога мора*, (Sinus Vendicus) гдѣ су за онда Славяни владали *) а данас Нѣмци господаре. Овдѣ су нашли *Янтар* (ћирибар, Bernstein), коега су по свой прилици арабском рѣчю *елек* назвали, а Герци у ἔλεκτρον прекерстили. Они су ш ньиме у Истоку терговали, гдѣ га с великим удивльеньем више него злато цѣняху. Они су произнашли *стакло* и *скерлетну бою*. Они су били са свими источними пуци, каноти Персіани, Арави, и Индіянци єдном рѣчю с цѣлим свѣтом у савезу терговачком, као што є на примѣръ данас Енглезка. Они су човѣчанству одъ велике користи били, ну ненавист римска, коя за цѣлим свѣтом хлептіяше, дође им по разореню гласовита града Картаге, као и свим осталим народом хака **) — Било би

*) види „Slovanské Starožitnosti P. J. Šafařjka Oddjl degepisny' W Praze 1837 стр. 87. члавек II. §. 8."

**) „In Carthago" — вели вѣкови славни писац код Іована Хейфнера („Introductio in Oeconomiam Politicam Zagrabiae 1831") стр. 108 под f) „war nach Allem, was wir aus den Nachrichten der Griechen und Römer schliessen können, mehr Handel, mehr National-Industrie und National-Reichtum, als im ganzen römischen Weltreich in seiner höchsten Blüthezeit stattfand. — Durch die Zerstörung von Carthago haben die Römer dem Menschengeschlecht mehr geschadet, als sie ihm durch alle ihre Eroberungen nützten. Denn sie vernichteten hier eine Staatsform, wel-

нам сувише о тих стварих данас говорити, будући да смо очевидни суврѣмени свѣдоци, што Енглези, за пут у източну Индію пробити си, с европейскими моћми уедно, поради сплетких *Мехемед-Алїиних*, у Сиріи и Египту раде.

Али трѣба, да се на наш предмет опет повратимо. Хисторія нас учи, да е *Кадам Феничанин* перви писмена у Европу донесао. Приповѣда се да е он 1443 годишта пріе Христова нарођеня *) обалу мора ядранскога (адріянскога, илирскога) заузео, и у Епидавру (дашньем Дубровнику, Рагузи) сѣлиште свое установіо и краљем *илирским* прозвао се. Ако е тому тако, становито су у Европи *Илири* (ако не баш сви одмах, а оно Приморци у

che auf National- Industrie und Volkswohl und nützliche Künste des Friedens, (Handel, Schifffahrt, Entdeckungsreisen) gegründet war, welche sich dadurch von allen Staatsformen der übrigen Länder und Weltreiche bis auf die Periode der Erfindung des Compasses, und der Entdeckung von America in der ganzen Weltgeschichte auszeichnete, und deren Grundsätze früher befolgt, und verallgemeinert, Europen, oder vielmehr dem menschlichen Geschlecht den blutigen Theil seiner Geschichte (Kriege, und Eroberungen) erspart haben würde." — „Opinio", вели Henfner, „quae nobis majori adhuc jure ad veteres Phoenices, eorumque celeberrimas urbes mercantiles Sidonem (Saida) et Tyrum pertinere videtur."

*) види „Ein Wort an Iliriens hochherzige Töchter, von Grafen Janko Draskovic' Agram 1838. стр. 1—2. и приcподоби „Handbuch der alten Klassischen Literatur von J. J. Eschenburg, Berlin und Stettin 1801 стр. 21.

Далмаціи, па онда кроз ньих гредежно други) од *Кадма* перви писмена задобили.

Сви пуци източни пишу своя писмена из десна на лѣво, каногод Хебреіи, и називаю іих подобними имени каноти: Алеф, Елиф; Бет, Бе; Пе, Пе; Гиммел, Гим; Далет, Дал; Син, Син; Шин, Шин; Ајіи, Ајіи; Коф, Каф; Ламда, Ліям; Мем, Мим; Нун, Нун; Вау, Вав, и т. д. премда не истим редом. Приcподоби: „Theoretisch- practische türkische Sprachlehre für Deutsche von Artin Hindoglu Wien 1829." Тако су морали нѣгда Илири и Герци из почетка писати, кад су од Феничанах писмена задобили; но послѣ им се допадне, и згодніе и много удесніе им се учини, те они изпревраћаю писмена и почну из лѣва на десно писати, кано што и данъ данашньи сви Европляни пишу.

Герци су имена феничких писменах по своѥм изговору *Алеф*, (А) у *Алфа*; — *Бет* у *Вета* (В); — *Гиммел* (Г) у *Гамма*; — *Далет* (Δ) у *Делта*; — *Тет* (Θ,Т,) у *Тета* (Θета); — наименованье *Тау* (Θау) су задержали, само што су наопако те знаке употрѣбили, наиме за прости глас *Т* (Тет) узели су наименованье *Тхау*, а за право *Тхау* (Θ,=th,) узеше наименованье *Тхета*. — Из *Іод* направили *Іота* (I); — из *Коф* (К) *Каппа*; — из *Ламед* (Л) *Ламда*; — из *Самех* (С) *Сигма*, коѥму су іоште под ѥдно име и Син (⋜) метнули; — *Хе* (Х) промѣнули су у *Хи*; — *Мем* (М) у *Ми*; — *Нун* (Н) у *Ни*; — *Пе* (П) у *Пи*; — *Реш* (Р) у *Рхо* као што их и данас видимо. — Да ли су тако и стари Илири имена тих писменах изговарали, може се само слутити?! —

Ѥст, али рећи ће ткогод од наших протресльивих читателях, да Илири нису имали

у старини никаквих писменах; ер нису никаквих споменикаx оставили, кано Герци и остали народи! — То е истина, да ми сада немамо спомениках; али немаю ни Герци свих оних, кое су нѣгда имали! Много коешта важнога на свѣту поеде жервань врѣмена!! — Но при свем том я одговарам с *Велеем Патеркулом*, римским Хисториком, кои е у врѣме *Аугуста Цезара* живіо, и очевидан, и суврѣмени свѣдок біо, кад е речени римски владалац Далмацію, Панонію, и остале данашнье южнославянске покраине под свою област силом и превагом своега оружя метнуо: „In omnibus autem Pannoniis non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitia romanae, plerisque etiam literarum usus, et familiaris animorum erat exercitatio.“ (Velleji Paterculi Hist. Rom. lib. I. cap. 110) — *Скимнус Хіюс*, кои е кралю Битиніянскому, Никомеду 90. год. пріе Христа обале морске описао, вели о *Илиріи*.

„Porrecta deinceps Illyris, quamplurimas
Gentes coërcet: nam frequentes admodum
Exstare turbas hominum in Illyride ferunt,
Quorum una pars remota degit a mari,
Pars obtemperat regiae potentiae,
Pars alia servit unius libidini,
Pars legibus vivit suis: piissimos
Eos ferunt, justosque et hospitibus bonos,
Civilem amare societatem maxime,
Studere vitae et moribus cultissimis.“

Ако допустимо, да су Истріяни, Траци, Венете и Илири, едан исти народ били, те да су едним езиком говорили, како нас исти *Скимнус* и *Херодот* уче*); — послушаймо

*) види Math. Petri Katančić: „Specimen Philologiae et Geographiae Pannoniorum. Zagrabiae MDCCXCV стр. 48—49.“

што Шлецер о *Трацих* говори: „Thracier, вели, у своіой свѣтовной Хисторіи (Weltgeschichte) hiessen einst alle Menschen, die zwischen der Donau und dem thessalischen Peneus einer — und dem adriatischen und schwarzen Meere, andrerseits, in unzäliche Horden zerstreut, wonten. Nächst den Indiern, sagt *Herodot*, waren sie das *grösste Volk* des Erdbodens (кои би то могао други бити, него славянски народ?) und würden ein Hauptvolk geworden seyn, wenn sie sich in einen Staatskörper vereinigt hätten. *Sogar hatten sie schon einen Anfang von Cultur*.

Затим нека ми буде допуштено оно довести, што *Раковіецки* код Дра *Шафарика* (Geschichte der Slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, Ofen 1826 §. 10. стр. 109—110) наведе: „Es ist hier nicht der Ort, diese durch Verjährung und der Schriftsteller Ansehen erhärtete Meinung (да ми Славяни прів *Кирила* и *Меѳодіе* никаквих неимадосмо писменах) zu bekämpfen; diess würde ein eigenes Werk erfordern, zu welchem die nöthigen Materialien durch die Länge der Zeit, und andere ungünstige Umstände verloren gegangen sind; aber daraus, was über den geselschaftlichen Zustand der alten Slawen gesagt worden ist, darf man wohl, unbeschadet der Achtung, die man der zeitherigen Meinung schuldig ist, wagen, den Widerspruch derselben zu lösen, und es wahrscheinlich finden, *dass die Slawen vor der Annahme des Christenthums die Kunst des Schreibens gekannt, und verschiedene dem Grade ihrer Civilisation angemessene Schriften besessen haben.*"

Упируђи се на послѣдку на §. 3. велеученога саставка у Додатку к Србским Бѣоградским Новинама бр. 21. стр. 82.—83.: „*Постанак и старина славенских писменах*", усуђуем се мою мисао изрећи, да су данашня

глагольска писмена, била оиа *од Кадма*, *или* кога му драго из Феницје донешена, хебрейским найсподобнія, понѣшто имаю сподобе са санскритскими и зендскими; ну за хебрейскимн понайвише са герчкими, што е и Добровскога и друге пріе нњега навело, да су свою мисао изрекли, да глагольска писмена *непосрѣдствено* или *срѣдствено* из герчких произилазе. (види „Glagolitica.“ Uiber die glagolitische Literarur: das Alter der *Bukwitza*: ihr Muster, nach welchem sie gebildet worden: der Ursprung der Römisch- Slavischen Liturgie: die Beschaffenheit der dalmatischen Uebersetzung, die man dem Hieronymus zuschrieb u. s. w. Ein Anhang zum *Slavin*. Prag 1807. стр. 29—39.)

Хебрейска илити Калдейска писмена есу без све сумнье она иста, коя су у старини феничка била; ер су она стара своя наименованя и слике, илити хіероглифе посве задержала.

Глагольска су писмена исто тако, као и герчка поизокретана изъ лѣва на десно; но то изокретанье мора се ода свіюх странах сматрати, наиме из лѣва на десно; више пута што гори, то доли; нѣгда што біяше лежеће, сада е устобочено, и мѣсто еднострукнх потезах, кое какве коверчице и по двострученя уведена. Узмимо само по реду глагольска писмена, пак іих приподобимо, разуміе се ода свіюх странах, окрећући іих найперво са хебрейскими пак онда са герчкими и Кирилскими, напослѣ са санскритскими, зендскими, и арабскими, неговорећи о коптичких, пак ћемо видити, колика е и пріе неслућена сподобност.

У приподабляню тих писменах имао сам я у руци а.) Specimen Philologiae et Geographiae Pannoniorum Auctore *Math. Petro Katančić* Zagrabiae MDCCXCV. види стр. 81.) б.)

Grammatica Hebraeo-Chaldaica a *M. Christ. Rainecio* harmonice et synoptice adornata Viennae MDCCLXXVIII. в.) Brevis Grammaticae Graecae Sectio I. Viennae 1830. г.) Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litthauischen, Altslawischen, Gothischen und Deutschen von *Franz Bopp* Berlin 1833. д.) *R. Rask* über das Alter und die Echtheit der Zend-Sprache, und des Zend-Avesta etc. übersetzt von Fried. Heinr. *von der Hagen* Berlin 1826. е.) Glagolita Clozianus edidit *Bartholomaeus Kopitar*, Vindobonae MDCCCXXXVI.

Я мислим (без сваке увреде мисли иних славянских учених мужевах) да су глагольска писмена, коя се иначе Хіеронимова називаю, из извора феничкога; но само да су се у Европи, премда маньe него герчка и латинска рафинирала. За изворност ту и то є важан доказ, што су глагольска писмена, велика и мала по све єднака, као што су и герчка, латинска, и кирилска у старіє доба била. (види гори поменуто дѣло: „Handbuch der alten Classichen Literatur von Johann Joachim Eschenburg стр. 20—24. §. 1—6." затим „Institutiones Grammaticae in usum scholarum Grammaticarum Regni Hungariae Pars III. Budae 1823. стр. 16. Nota 2.")

Приподоба писменах.

§. 4.

1,) — *А* (Аз) глагольско изгледа са свиме као феничко, илити данашнье хебрейско *Алеф*, и хитро писано новіє глагольско *А* приличи зендскому.

2.) — *Б* (Буки) глагольско много наличи хебрейскому *Бету*, извернувши га из лѣва на десно, готово као извернеьено санскритско

Б; а ніє по готову нити наше кирилско *Буки* (Б) и *ВѢди* (В) и герчко В (Вета) и латинско *В* (Бе) далеко утекло.

3.) — Глагольско *ВѢди* (В) ніє ништа друго него феничко-хебрейско *Бет* (Б), ако ону кламфу (ב), коя *Бет* значи, положиш, и рогове іой гори окренеш, (Ш); — а ово є по готову и у старом кирилском, или болье рекућ у *босанском* писму обичайно *ВѢди* (П) с коіим се латинско *Ук* (U) сликом по све слаже, и свою изворност іоште и данас издає, кад се пред самогласником са *Како* (К) илити по латински *Ку* (Q, q) пише, н. п. Quis, qualis, quaeso, quoties, quum, и т. д. — Латинско *ВѢди* (V) и нѢмачко *Фау* (𝔙, 𝔙au) гласіяше у срѢдньем вѢку, као и до скора код наше браће Чехах, коіи се іош и данас по нѢшто швабскими писмени служе, кано Ук (U) и таква є иста слика писмену ук (u) у зендской Азбуци. НѢмачко двоструко 𝔚 (W) чини се, да є такођер из зендскога пошло.

4.) — Глагольско *Г* (Глаголь) по све имаде єдну слику са малим герчким Г (γ) или изверньеним великим (⅃) а герчко, кирилско и глагольско опет имаду велику сподобу са хебрейским. Латинско велико и мало г (Глаголь) чини се, да имаде већу сподобност са зендским, неголи са герчким.

5.) — *Добро* (Д) глагольско наличи по све хебрейскому, само што є хебрейско положено с окренутима роговима из десна на лѢво (као по прилици босанско из лѢва на десно); а глагольско кано и герчко устобочено без дольньега герчкога веза.

6.) — Э (Єст) глагольско слаже се с руским Э (е) у слици, иначе неодличава се од герчкога, латинскога, санскритскога и зендскога. —

7.) — *Ж* (Живѣте) постало є без све сумнѣе наймено (per conventionem) из X (Икс) латинскога, додавши у срѣдини іоште єдну палицу. Тко добро присподоби и штампани и писмени створ овога писмена у глагольской и кирилской азбуци, освѣдочит ће се, особито ако є іош к отому промотріо нѣмачки писмени и штампани 𝔛 (Икс). Да є пако Икс (X, 𝔛) илити *Кси* (ξ, ѯ) саставльено из *К* и *С* не би трѣбало понавляти, будући да є то у обће познато, ну слика скоро свака и герчка, кирилска, латинска, и нѣмачка различне су, зато ћемо само нѣшто мало напоменути. *Кси* герчко и кирилско саставльено є из старинскога К (Како) коє по прилици као *Е* изгледа са привѣшеним одоздола *С* (Словом), истим начином є кирилско *Кси* из старога глагольскога *К* (З) с привѣшеним одоздола *С* (Словом) настало. Неманье састоіи тако и нѣмачки *Икс* из старога кирилскога *К* (Како) кано што се у Сербулях налази (К) с привѣшеним од оздола *С* (Словом). Латинско *Икс* (X) морало се є породити у дубокой іоште старини из изквареногa данашньега нѣмачкога 𝔛.

8.) — ѕ (Зѣло) и з (Земля) глагольско и кирилско имаду и єдан глас, и поготову єдан облик, само што є поизокретано, и то є послѣ многе завело, па су мислили, да за та два писмена и два гласа имаде; ну познато є из Добровскога Institut. linguae Slavicae dialecti veteris стр. 32, да се є уобичаило само у нѣкоіих рѣчих и то с почетка ѕ (Зѣло) писати. Могуће да се є нѣкоіим случаєм кирилско ѕ из зендскога алфабета у кирилску азбуку увукло; єр са свиме онако изгледа, кано и зендско ѕ (Зѣло); но глагольско ми се види само изверньено. Наиме зѣло (ѕ) *стобочце* стоіи, а Земля (з) *лежећки*. У оста-

лом чини се, да є Кирилско ȥ (Земля) особито како се у старих Сербулях (ȥ) налази саставльено из изворнога феничкога илити данашньег хебрейског Д (Далета) и С (Самеха) оздола привѣшенога. То ће се тим болье посвѣдочити, кад врѣдност тога писмена полаг герчкога, таліянскога и нѣмачкога *Дсета* (Ζ, Z, З,) просудимо.

9.) — *И* (Иже) глагольско и кирилско заєдно са герчким *Ета* (И, и) и *Ипсилоном* (Υ υ) илити *Ижицом* (V) чини се, да є из зендскога алфабета увето; ну глагольско имаде ипак више сподобности са Санскритским. —

10.) — Одкуда є *J* (Іота) герчко и кирилско (Ї), издає га исто наименованье. *Іота* (J) є хебрейско писме. — Наше танко Єр (Ь) реко би човѣк, да є такођер изверньено *Іод* (ʼ) хебрейско.

11.) — *Како* (К) постало є из феничкохебрейскога *Кофа*, коє се є послѣ изнашашћа своєга од феничанах, код иних народах силно промѣнило. *Коф* састоіи из єднога управнога и єднога кривудастога потеза, како га по готову и данас пишемо; но већа му є сподоба у старих кирилских рукописих, гдѣ се по два управна потеза као двѣ палице (ǀǀ), или два кривудаста као два *С* (сс) налазе. Глагольица нам є до данас само кривудасти потез сачувала. — *Ку* (Q) латински, ако му човѣк на слику и ньегов створ погледи, имаде сподобу с' данашньим нѣмачким писменим (курент) великим *К* (Како) у єдном потезу начиньеним; а мали *ку* (q) имаде по готову слику зендскога *К* и хебрейскога *Кофа*, само што се кривудасти потез изнапрѣда, а управни одострага прави. Да се ово писме само са *У* (u) кад пред самогласником стоіи, и нарав од

Вѣди (в, v) обуче, употреблява, то смо под бр. 3.) напоменули. Чини се да є код Римлянах из она два кривудаста потеза, као два Латинска стара и данашня *cc* (ц) покраћенѣм єднога потеза c= ц настало, за коє су Римляни и сви данашньи романски пуци правило начинили: да се пред самогласници *а*, *о*, *у*, (a, o, u) као *Како* (К), а пред *е*, и *i* (e, i) као Ци (Ц) изговарати имаде.

12.) — *Л* (Люди) є у свих азбуках скором кривудасто. Глагольско се понайвише с герчким, и с оним, коє є из ньега произишло, кирилским слаже, само што є глагольско у срѣдини попрѣко свезано.

13.) — *Мислѣте* (М) глагольско слаже се понайвише с хебрейским и зендским *Мемом*, а у новіє доба са герчким *Ми*, и латинским *Емом*.

14.) — *Наш* (Н) глагольско понайвише є сподобно маломо герчкому *Ни* (Н), само што глагольско имаде одоздола с лѣве стране потез, као мало герчко *м* (μ). Латинско мало *н* (n) имаде сподобу хебрейскога *Нуна* (=), само што є латинско сада осовльено, а старо феничко-хебрейско положено своіима ногама на лѣво гледа. Тако є исто санскритско и зендско.

15.) — *О* глагольско много приличи хебрейскому *Холему* (O), санскритскому и зендскому *О*, коєму герчко и кирилско ѡ (Омега) одговара.

16.) — *Покой* (П) глагольско, герчко, кирилско, латинско, зендско ниче из єднога извора феничко-хебрейскога, разуміє се, да є свагдѣ другачіє поизокретано.

17.) — Истим начином *Рци* (Р) хебрейско, зендско, глагольско, герчко и мало латинско слажу се. —

18.) — *Слово* (С) глагольско и герчко — кирилско слаже се са *Самехом* (ס) хебрейским, неманье са *Сином* (ש), кое герчкому *Сигми* (Σ) одговара. Зендско и санскритско *С* неће бити обликом своіим много разлучніе од герчкога Σ и хебрейскога ש.

19.) — *Ша* (Ш) глагольско и кирилско управно изгледа као хебрейско Шин (ש), с коіим се и зендско и санскритско *Ш* слаже.

20.) — *Тверда* (Т) глагольско приличи хебрейскому *Тетху*, с коіим се, како гори доказасмо, герчко Tetha слаже. Одтуда ће бит узето, т. е. из феничко-хебрейскога, и зендско и санскритско и сва ина.

21.) — Ук (У) глагольско слаже се у сподоби са санскритским, а кирилско са зендским. *Оу* кирилско саставлѣно и ѹ покраћено узето е из герчке алфабете.

22.) — *Ферт* (Ф) глагольско, герчко и кирилско еднако изгледа. Оно е без све сумнье узето из зендскога алфабета, као и латинско.

23.) — *Хѣр* (Х) глагольско по свой прилици узето из хебрейскога алфабета, само што су му у глагольском кракови гори извернути. Из хебрейскога е валяда и герчко настало. Латинско *Х* (Н) бит ће из хебрейскога *Хетха* (Х) направльено.

24.) ѿ (От) — 25) Ц (Ци) — 26) Ч (Черв) — 27) Щ (Шча) и Щ (шта) — 28) Ѣ (ять) — 29) ꙗ (ja) — 30) Я (ja) — 31) Є (je) — 32) Ю (юу-ju) — 33) Ѫ (au-ô-a-ôn) — 34) Ѭ (jau-jô-ja-jôn) — 35) Ѯ (Кси) — 36) Ѱ (Пси) — 37) Ѳ (Тхита) — 38) Ѵ ѵ (Ижица). —

Ова су послѣдня писмена све сама саставльена и покраћена. Сваки види, да е у бр. 24. ѿ (От) *Т* (Тверда) над ѡ наставльено.

25) *Ци* (Ц) є у феничко-илити калдейско-хебрейском изворно, одкуда є очевидно у глагольску и кирилску азбуку прешло. У кньижници младежи духовне сѣменишта римско-католичанскога у Загребу налази се єдна кньига светога писма *кирилицом*; ну на несрѣћу без лица и наслова; — и у той кньизи излаже незнани на краю писмена хебрейска и вели међу осталим, да є „*Ц* (Цади) — *осмаянадесять літера алфавита еврейскагѡ.*"; а о „*Ш*-*Шин*, — *двадесятьпервая літера алфавита еврейскагѡ.*" — Исто тако *Ци* (Ц) саставльено є из Т (Тетх) и од оздола привѣшенога *Самеха* (С). Оно изгледа у *кирилской* азбуци кано у изворном феничко-хебрейском Ц (Цаде-Тс), а у *глагольской* азбуци окренуто є *Самех* (ↄ) на *Слово* (С) т. є. из лѣва на десно, кано што у кирилском рукопису *Черв* (Ч) изгледа.

26 и 27.) *Черв* (Ч) *глагольско* саставльено є из *Тетха* (Т) и привѣшенога му одоздола *Шина* (Ш) феничко-хебрейскога Ш (Ч-тш), каногод што є у кирилской азбуци *Шта* (Щ) из Ш и Ч (шч-шч), а *Шта* (щ) из *Ш* и одоздола привѣшенога и уєдно саставльенога *Т* (щ-шт) постало. Послѣ є, валяда поради броя, то писме (Ш-ч) помножано оддоздола са три потеза (Ш) тако, да оне двѣ горнье управне палице са подвученом одоздола и затим са три у срѣдини стоєће и єдном подвученом палицом, напослѣдку оне одоздола у трећем предѣлу додане *три* палице двѣ стоєће и єдна одоздола подвучена чине ускуп *десет* палицах, а свака палица врѣди *єдну стотинку*; дакле *десет стотинах* чине *тисућу* т. є. десет сто илити *хиляду*. —

Ч (тш) и *Џ* (дж) *кирилско*, едно и друго ніе ништа друго, него изворно феничко-хебрейско *Цаде* (Ц), *наймльено*, да за *тш* (tš) и *дж* (dz) послужи, каоно што латинско *Ц* (c) у европейских езицих за *четири гласа* служи:

а) За Ц = *c* у латинском езику; кад пред *e* и *i* стоіи.

б) За *k* у лат. тал. франц. и шпаньолском езику кад пред *a*, *o*, *u* дойде.

в) За *Слово* (c = s) пред *e*, *i*, у францезком езику.

г) За *Черв* (ч = č) пред *e*, *i* у таліянском езику.

У срѣдньем вѣку су тако ц = *c* латинско за *три* славянска гласа употрѣблявали:

1) за *к* пред a, o, u.

2) за *ц* пред e, i.

3) за *ч* пред свими самогласници.

Тако исто служаше S (= C) за три гласа: за *с* (= s); за *ш* (= š); и за *ж* (= ž). — Сличним начином и *z* = *з*; на *з* (z), *с* (s), и *ж* (ž). Присподоби: „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache, kritisch beleuchtet von *Paul Joseph Safařjk* und *Franz Palacky* Prag 1840 стр. 71—72. —

Писмена *ц* (тс = ts), *щ* (шч = šč) и ꙡ (шт = št) тако су саставльена и покраћена каоно герчка ξ (ꙅ кс) и ψ (пс). Види Glagolita Clozianus edidit Bartholomaeus Kopitar Vindobonae 1836 стр. XXII. и 51.

28.) *Ять* (ѣ) глагольско саставльено е из I (i) и A (Аз) = ꙗ (ja). — Да е *ять* (ѣ) тако постало, свѣдочи му са́мо име ꙗть, што значи: пріети, примити, узети мѣсто ути. Ꙗть е прости и корените глагол (verbum, Zeitwort) одкуда долазе саставльене рѣчи: *пріятель* (пріꙗтель), уꙗм, заꙗм, наꙗм и т. д. Ово е

писме у глагольской азбуци за два двострука гласа, за *я* (ꙗ = ja) и *є* (ѥ = je) служило. Сва є прилика, да су га стари Славяни за *различна славянска нарѣчя* употрѣблявали. — Тако су на примѣр *ѣзик* (= ꙗзик = ѥзик) писали, за указат може бити, да се овай глас *ѣ* (= ѧ = je,) у нѣкоіих нарѣчіих ꙗзик (jazik), у нѣкоіих ѥзик (jezik); а у нѣкоіих опет као у польском ѧзык (jezyk - jenzik) изговара. Истим начином *лѣто*, *мѣсто*, *бѣло* и иңа изговараю се у польском єзику: *лято*, *място*, *бяло*; имѧ = imię; сѧ = się и т. д. Присподоби с тиме Г. *Копитара* „Glagolita Clozianus“ стр. XXV. §. XXV. —

Да є ѣ (ять) из глагольске азбуке у кирилску прешло, свѣдочи перво име, а друго исто употрѣблянанье; єр к той сумньи нас *Добровски* довађа, гдѣ у „Inst. linguae slav. dialecti veteris на стр. 25 и 26 овако говори: „Rarius in quibusdam vocibus ѣ (ять) initio pro ꙗ (ja) legitur: ѣко pro ꙗко ѣзва pro ꙗзва vulnus; in fine vero pro ꙗ (ja) feminino: дѣво непорочнаѣ, virgo sine macula, et pro ꙗ neutro plurali: врата вѣчнаѣ porta aeterna. Confunduntur hic ꙗ et ѣ eo fere modo. quo Glagolitae *ja* suum (!) in aliis uti *ja* in aliis uti *je* pronunciare solent. Vice versa нынꙗ codices Serbici, etiam impressa pro нынѣ legunt“.*) *Копитар* вели у своєм „Glagolita Clozianus“ на стр. 50. „7) Sic et ꙗ et ѧ hodiernis Russis confusa pro aequipollentibus, non solum nostro Glagolita; sed et ipso Russorum Ostromiro duce, diserte distinximus; prius enim (ꙗ) veteri Slavo valet *ja*, in

*) Нисам я бадава ову пазку навео у „Даници Илирской“ год. 1840 бр. 30 под члавком „Старине илирске“; ер у оной дипломи, кою сам пріобштіо, вавѣк стоіи: меѣми са ѣ мѣсто меꙗми (mejami t. j. medjami).

codicibus *bulgaricis* nostroque *glagolitico* vix non ubique(!!!) confusum (??) cum ѣ (je)".

О ѣ (ять) вели *Левицки* у своіой грамматици русинскога или малорускога єзика (Grammatik der Ruthenischen oder Klein-Russischen Sprache in Galicien Przemysl 1834) на стр. 8. да є ѣ (ять) из танкога Іерь (ь) и пребаченога прѣко нъега єст (є) постало; но то ништа друго недоказує, него да се ѣ (ять) као ıє (je) изговарати имаде, те да є *є* (єст) са ь (Іерь)= I (i) помекчаню (=je).

Я остаєм при том, да є Ѣ (Ять) кирилско из глагольскога у єдно саставлъеногa (ıа = ja) настало, па се є с врѣменом у кирилской азбуци само израфинирало, и тако се сада нашима очима са свиме другачіє указує. —

29.) ѧ (ja) кирилско такођер подоста іоште имаде сподобну слику са глагольским *Ять* (Ѣ). Присподоби „Glagolita Clozianus" к стр. 86. приклоплъено: „Slavorum linguae sacrae alphabetum utrumque" бр. 33.

30.) Новіє *Я* (ıа = ja) у грађанской руской азбуци, одкуда є у сербску и прешло, сподобно є *Азу* (А) у старой босанской азбуци. Присподоби церквено-славянско ꙗ (ja). Єлда и овдѣ неизгледа *Аз* (А) тако, кад му се помекчительни I (i = j) одузме? —

31.) Есть (Е) наймлѣно є у новиіой азбуци, да мѣсто старога ıє (je) послужи; єр *Е* значи *изворно* само чисто *е*; зато су Руси и узели у свою *гражданску* азбуку глагольско из десна на лѣво окренуто Э (Є), да начине разлику међу Э и (е) и Є (ıє= je).

32.) Ю (Юс) *глагольско* саставлъено є из I (i) и *У* (Ук); кирилско пако постало є без све сумнъе из изворнога ıоу (=ju), изпустивши У (Ук), познато є пако, да є из герчкога

ου (у= u) постало кирилско оу (-u лат.) види „Glagolita Clozianus" стр. XXIV. §. тай исти.

33.) ѫ, одговара ческому *au* (ау) польскому *ą* (он), а крайнско-словенскому ô ω, што из слѣдеђих рѣчих очито и бѣлодано бива н. п. рѣч *голуб* изговараю *илирски Словенци* (Штаерци Крайнци, Корушци, Хорвати с ове стране Саве — коіих се език у свих старіих кньигах *словѣнски* зовіяше — и Словенци по западной Угарской) голωб, Чеси хол*ау*бек (hol*au*bek) а Поляци го*лом*б (gołąb), што управ церквено-славянскому голѫб одговара. По свой прилици бит ђе писме ѫ (au, ą, ω) саставльено из два писмена и то глагольска: *А* и *У*.

34.) ѭ такођер е саставльено писме из I (Iод) и ѫ (ау). Види „Glagolita Clozianus" §. XXIII.

35.) *Кси* (ѯ = ξ) саставльено е из *К* (Како) и *С* (Сигма), како то юр гори доказасмо, гдѣ о *Живѣту* (Ж) славянском, *X* (Икс) латинском, нѣмачком (𝔛) и герчком (ξ) говорисмо.

36.) *Пси* (ѱ). Истим начином е ово писме из писмена *Покой* (П) и *Слово* (С) саставльено. Види „Brevis Grammaticae graecae Sectio I. Vindobonae 1830", стр. 4 и „*Glagolita Clozianus*" стр. 51. под VII.

37.) *Тхита* (Θ). О овом писмену смо гори више казали, да е саставльено из *Т* и *Х*; познато е пако свакому, да е герчко писме. Одкуда е пошло, изяснили смо такођер гори више.

38.) *Ижица* (V, v) е на исти начин герчко *Ипсилон*, о ком би сувише било обилніе говорити, будуђи се само у герчких рѣчих употрѣблява.

(Дальe ђе слѣдити)

Вѣкослав Бабукић.

VII. КНЬИЖЕСТВО.

МАЛИ СРБСКИ БУКВАР.

(продуженіе.)

§. XI.

1.

А-на-ста-си-чи-ца.
Є-ли-са-ве-ти-ца.
И-до-ло-слу-жи-тель.
О-бра-зо-ли-ва-тель.
У-ла-ги-ва-ли-ца.

2.

Ви-но-про-да-ва-тель.
Зе-мльо-тре-се-ни-іе.
Лу-до-стра-о-ви-ти.
Таі-но-хра-ни-тель-ка.
Чо-ве-ко-лю-би-тель.
Іе-сте-ство-ис-пи-та-тель

3.

Жер-тво-при-но-си-тель
Мле-ко-ра-зно-си-тель.
Це-са-ро-кра-льев-ски.
Ра-ки-о-про-да-вац.

4.

Гре-хо-о-про-сти-тель.
Ка-ме-но-ср-де-чан.
На-ми-ги-ва-ли-ца.

5.

Де-то-во-спи-та-тель.
Пи-смо-со-чи-ни-тель.
Са-мо-жи-ви-ли-ца.

6.

Бла-го-ве-ште-ни-іе.
Ле-ко-про-дав-ни-ца.

§. XII.

1.

А! о!
И - - у!
О - а!
У - а!

2.

Ви-о, ве-а-о.
Зи-о, зу-а-о.
Ти-о, те-о.
Чу-о.
Ће-о.
Іе-о, іа-о.

3.

Жа-о, же-ô.
Ми-о, ми-ô.
Ри-о, ру-о.
Це-о, ци-у.

4.

Го-и, гре-а-о.
Ко-и, ки-о, кле-о.

5.

Да-о, де-ô, де-ô.
Па-о, пре́-о, пре-ô.
Се́-о, се-ô, сне-о.

6.

Би-ô, би-ô, бе-о.
Ли-о, ле-а.

§. XIII.

1.

Шњим, шњом, шњи-ме, шњо-ме.
С тим, с том, с то-бом, с ти-ме.
С ким, с чим, с ки-ме, с чи-ме.
С о-ним, с о-вим, с тво-им, с мо-им.
С ва-ма, с на-ма, с на-шим, с ва-шим.

2.

Са сво-им, са стри-цем, са сне-гом.
Са сы-ном, са сна-гом, са сна-ом.
Са се-ном, са сва-ђом, са сно-пом.
Са шаі-ком, са ши-лом, са ша-вом.
Са зве-ром, са зве-здом, са же-ном.

§. XIV.

1.

Благ Бог. Бо-дљи-ва ру-жи-ца.
Врућ леб. Ве-се-ло де-тен-це.
Жут смиљ. Пре-зре-ла іа-бу-ка.
Љут пас. Зе-ле-не іа-го-де.
Мрк коњ. Раз-цве-тан пу-по-љак.
Леп лик. Пре-кра-сно про-ле-ће.
Смеђ брк. Ми-ри-сни ка-ран-фиљ.
Сув пут. Бо-жи-іе дрв-це.
Іак во. Ги-зда-ва де-вой-ка.
Крт прут. Сре-бр-ни ла-нац.
Млад сир. И-му-ћан тр-го-вац.
Пун џак. По-тре-бит чо-век.

2.

Бла-го-ро-дно и-ме и ср-це.
Пре-вар-љи-во о-ко и ли-це.
При-ље-жан чо-век и у-че-ник.
За-ко-па-но зла-то и сре-бро.
Ње-жно де-те и те-ло.
Пла-шљив коњ и во.
Сла-на чор-ба и іе-ло.

Ви-со-ко-у-ман чо-век и же-на.
По-зла-ћен крст и пр-стен.

3.

Бо-гу се креп-ко мо-ли.
Ста-ри-іе од се-бе по-чи-туі.
Сва-ког на све-ту љу-би.
И-сти-ну сваг-да го-во-ри.
При-іа-те-ље до-бро чу-вай.
Си-ро-ма-ху у ну-жди по-ма-жи.
Зла се сва-ког кло-ни.
Од гре-ха ма ка-квог бе-жи.
На ле-ньост стра-шно мр-зи.
Псов-ке и зле ре-чи из-бе-га-ваі.
С до-бри-ма се дру-жи.
Од рђа-вог се друж-ства у-кло-ньаі.

§. XV.

1.

Ме-ни іе У-чи-тељ ка-за-о, да се не ва-ља у о-ду кре́-чи-ти, ска-ка-ти, кри-ви-ти; ко-іѐ куд се пу-жа-ти; с но-жем, ви-љу-шком и ма-ка-за-ма се си-гра-ти. Іа се мо-гу но-жем по-се-ћи, ви-љу-шком и ма-ка-за-ма у-бо-сти и о-ко́ ис-ко-па-ти: пу-жа-ньем ру-ку и-ли но-гу пре-би-ти: а то̀ стра-шно бо-ле, и мо-гу на ве-ки бо-гаљ о-ста-ти.

2.

Іа се о́-ко пен-џе-ра не-ћу си-гра-ти; іер-бо га мо-гу ла-ко ра-зби-ти. Кад за-тво-рам вра-та не-ћу шньи-ма лу-па-ти. Не-ћу ко-іѐ чим ду-ва-ро-ве греб-сти: ни-ти ћу по зи-до-ви ко-іѐ шта др-жа-ти. Мо-и Ро-ди-те-љи о-ће-іу да им іе ку-ћа чи-ста; за то, іа іи не-ћу іе-ди-ти.

3.

Мо-іа̀ Ма-ти сва-ко іу-тро од пра-ши-не а-стал и ор-ман бри-ше; сто-ли-це ре-дом по

на-меш-ћа; а-љи-не у ор-ма-ну др-жи, и сва-ку ствар на сво-іе ме-сто о-ста-вља. Не-ћу да-клем а-стал пр-ља-ти, сто-ли-це о-ва-мо, о-на-мо ву-ћи; ни-ти ћу а-љи-не и дру-ге ства-ри ко-іе куд раз-ба-ци-ва-ти; да мо-ра мо-іа̀ Ма-ти іе-дна-ко за мном спре-ма-ти.

4.

Іа-ћу до-бро па-зи-ти ка-ко мо-и Ста-ри-и за а-ста-лом се-де. Мо-три-ћу ка-ко ка-ши-ку, нож и ви-љу-шку др-же. Пе-шкир и чар-шав не-ћу гу-жва-ти ни пр-ља-ти. У-чи-ћу се од па-мет-ни љу-ди ка-ко се о ру-чку и ве-че-ри вла-да-ти мо-рам.

5.

Му-шкар-ци не-ма-іу по-сла у куі-ни, не-го де-воі-ке. О-не се мо-ра-іу у-чи-ти ка-ко се ко-іа̀ ствар у куі-ни зо-ве, и на-што им іе ко-іа̀. За-то мо-іа̀ Ма-ти мо-іу се-стру чеш-ће у куі-ну ша-ље, да ви-ди шта Ма-ти ра-ди, и да се на-у-чи ка-ко ва-ља по-су-ђе у чи-сто-ћи др-жа-ти.

6.

Іа и-мам ле-пу а-љи-ну. Іа ћу њу чу-ва-ти да не по-ква-рим и-ли по-де-рем; іер-бо о-на вре-ди до-ста но-ва-ца. Ру-жно іе ви-ди-ти а-љи-ну у-мр-че-ну и за-кр-пе да ви-се. Іа мо-им Ро-ди-тељ-ма за-хва-љу-іем на о-воі ле-поі а-љи-ни. Сва-ко де-те не-ма та-кву а-љи-ну. Іа га за-то не-ћу пре-зи-ра-ти. Іа знам до-бро, да па-мет-ни љу-ди не-гле-де на а-љи-ну; не-го на до-бро вла-да-ње..

(продуженіе слѣдуіе).

Іован Милошевић.

В.

ЛѢТОПИСЪ.

ИСТОРІЯ.

КРОНОЛОГИЧКІЙ СПИСАКЪ
доетопаметны догађая у Срему.
(продуженіе треће.)

Год. послѣ Христа:

1527. 21. Ауг. Графъ Никола Салмъ разбіе мађарскогъ войводу Заполю кодъ Токая, кои е съ Турци у свези быо. Хорвати, Славонци и Сремци ударе на Запольске Мађаре съ леђа, и сасвимъ и' уничтоже, зато и добію Срби подъ Кралѣмъ Фердинандомъ I. прва права', подъ именомъ Іллира. Овде треба разумети Србе восточне цркве; еръ насъ царство наше у свима намъ данима правама одъ почетка и до данасъ назива Іллирима, и овде само Христіане восточне цркве разумева, и свагда се скоро изразуе са похвалнимъ словима: unsere liebe treue illyrische g. n. u. Nation.

1541. 23. Юнія дође Солиманъ изъ Цариграда у Варадинъ, чуе овде, да су Нѣмци дошавши Угарима у помоћь, кодъ Егра, Рогендорфа, и острова Шитъ разбіени, похити у Будимъ, гди 25 Ауг. стигне, и све Немачко роблѣ даде изсећи. Угарскій войвода Тöрöкъ, и Славено-Србскій Петровићъ, подложе се безъ войске Цару Солиману, и замоле га да еднолѣтногъ сына Запольина за Угарскогъ краля произведе, кое имъ и учини. 2. Септ. 1000. Србаля и Сремаца Турской служби приморани

са 2000. яничара, 1000. коняника, и 300. шайкаша смѣсти Солиманъ у Будимъ. Канцлера Вербоцій учини Царъ великимъ судцемъ цѣле Унгаріе и опредѣли му плату на данъ 10 дуката. Петровићъ пакъ постане Господинъ одъ Темишварскога великогъ окружія. 18. Септ. Марія, мати младога краля Заполѣ оде у Липу. Фердинандъ заиште одъ Солимана Угарску, и обећа му 100,000 дуката плаћати, кое Солиманъ неодобри.

1546. 13. Юнія, новый Царъ Кароль учини са Турцима миръ на 5 год. чрезъ Пуномоћника Малвеція и Србина Угриновића, кое Султанъ за сигурность уговора задржи у Цариграду у залоги.

1551. Паша Соколовићъ србскій Потурченикъ, дође подъ Сланкаменъ са 6,000, а Мухамедъ са 80,000 Турака и 50 топова, прешавши Дунавъ кодъ Варадина изъ Баната, и Тису кодъ Тителa, кою войску нѣко време Сремъ и Бачка ра́нити мораде, наруши миръ, и започне ратъ у комъ су и наши Сремци са ньіовимъ войводама, нѣки подъ Турцима, а нѣки опетъ Нѣмцима воевати морали, какоти 1552. 24. Февр. подъ Петромъ Бакићемъ кодъ Сегедина, 1. Апр. кодъ Веспрuма.

1555. Марко Тамашевићъ разбіе Турке на Сави кодъ старе Градишке.

1556. 21. Мая. Одликовали су се млоги Србльи и Сремци кодъ Сигета. Овде умре турски Царъ Солиманъ у стану турскомъ. Паше таиле нѣгову смрть, докъ Сигетъ неотеше. 7 Септ. падне Сигетъ, и юнакъ Никола Субићъ Зринскій рођенъ у Лики год. 1515. са многи остали наши юнаци погину. 25. Юлія умре Цесаръ Фердинандъ, србскій великій Благодѣтель, место нѣга постаде Максимиліанъ I. —

1564. Михаилъ Чарноевићъ, и Графъ Визе, као посланикъ Цара Максима уговараху са Турцима миръ у Цариграду, ноташто; ербо су Турци искали одъ Цара 60.000 дуката дужногъ данка, кое Чарноевићъ и Визе одобрити нехотѣше.

1566. 10. Юлія дође новый Султанъ Селимъ, съ млогомъ войскомъ подъ Вуковаръ, кою Сремци ра́нити мораху, пређе преко Драве и оде у Угарску. Одъ овогъ времена до 1685. война пређе у Угарску и Хорватску, па тако Сремъ окромъ роботе, кою су Турцима давати морали, остане у своіой найкрайной сиротиньи на миру. Премъ да ово описаніе само Срема тиче се, мыслимъ да ніе излишно, што самь и ово примѣтіо.

1605. 30 Ауг. Турци наруше миръ, ударе на Немачку, и Угарску войску одъ сви страна, по Угарской Сремскій Бегъ Тиранъ Хассанъ, подъ киме е доста и Сремаца было, понайвише као служителя, отме Веспримъ, и Турци свуда буду срећни, многе вароши и тврдинѣ поотимаю, и силный плѣнъ преко Срема у Београдъ пошлю.

1606. 11. Новем. учини се миръ на 20 год. Бочкаи Кнезъ Ердельскій обећа за Ердель Турцима годишный данакъ 30000 дуката давати.

1625. 25. Дек. Бетлемъ Габоръ постане Кнезъ одъ Ерделя, и горнѣ Угарске, саедини свое Мађаре са Босанскимъ Мирта-Пашомъ, попали у Ньитранской Вармеђи 20 села, и одведе много роблѣ, кое са данкомъ одъ 20,000 дуката преко Срема у Цариградъ пошлѣ. Затимъ искао е Молдавію и Валахію и съ тимъ да буде Краль одъ Влашке (Дакіе): но наставшегъ лѣта умре. Немецки Посланици захтеваю у Цариграду одъ Турскогъ Цара, да се

грчка црква са римокатоличкомъ саедини, да се княигопечатня грчка у Цариграду забрани, и да се мѣсто грчкогъ, — римокатоличкій Патріархъ наименує.

1642. Ракоцій постане Кнезъ Ердельскій, союзи се са Шведи противу Цара Фердинанда, добіе одъ свогъ Турскогъ Цара дозволѣніе на Фердинанда ударити: отме Кашшавію, Епиръ и Левенецъ, обећа Турскомъ Цару данакъ годишньій одъ 30,000 дуката, и Везирма, кои е 7 было, особите поклоне; потомъ учини Ракоцій у Бечу миръ са Фердинандомъ, и добіе одъ последнѣгъ Сатмаръ, Саболчъ, Токай, и Єгаръ. Посланикъ Цара Фердинанда Графъ Зриньій оде преко Срема у Цариградъ и тамо иште одъ Цара: да Ракоцій союзъ одъ Шведа раздреши; друго да се ключеви одъ Христова гроба у Єрусалиму предаду римокатоличкой цркви. Прво Султанъ учини, а на друго одговори: Света мѣста несмеду се одъ Грка узети, ербо и' е нашъ Светацъ и Пророкъ Мухамедъ за Грке опредѣліо: и тако Пророкъ изрече и заключи.

Примѣчаніе: У свеобштимъ Немач. Новинама читасмо 12 Февр. п. р. 1841. да садашньи союзници Цареви Аустріискій, Русскій, и Кралѣви Енглезкій и Французкій о томъ раде, да Турци уступе свете землѣ, као: Єрусалимъ, Назаретъ, Витлеемъ и остала ньима, и да се ту подъ ньиовимъ покровительствомъ еданъ Христіянскій Намѣстникъ постави, и да одъ Турака независимъ буде. —

1645. Молдавскій войвода Люпулъ плати грчкомъ Патріарху 260, и великомъ Везиру 3000 кеса, свака 500 гроша, и зато добіе тѣло Св. Параскеве и однесе у Яшу, гди и садъ у Монастыру Св. Петке почива.

1657. 2. Апр. умре Цесаръ Фердинандъ, и на нѣгово мѣсто постаде Леополдъ.

1663. Турци скупе 19. Марта кодъ Осека 122,000 войника, 160 топова, и овде са царскимъ Посланикомъ Барономъ Гоесомъ уговараше миръ 3 неделѣ дана, но забадава; єрбо овай Посланикъ нехтѣде данакъ одъ 40,000 дуката, кои Турскій Царъ захтѣваше одобрити. Турцима дође преко Срема іоштъ 100,000 Татара у помоћь. Сви оду къ Будиму, и преко Будима поотимаю тамо мале тврдинѣ, 14. Септ. отму Турци одъ Форгача Нейхайзенъ, мету овде Молдавски Влаа и Срба, полагъ Турака да градъ чуваю подъ именомъ Мартолоза. 2. Септ. већъ Турци почеше и по Шлезіи и Моравіи бѣснити, палити и робити. Георгій Бранковићъ са Царскимъ Посланикомъ Кристофомъ Кинсбергомъ уговара са Турцима миръ у Дринополю. 20. Септ. Дринопольскій Митрополитъ са Владикама прогласи Георгія за Србскогъ Деспота, што ніє быо, самовольно; и то зато, да бы се восточно Христіанство съ ньимъ сложніє на Турке дигло, и слободу свою опетъ добыло,

1681. 15. Септ. учини Бранковићъ са Ладиславомъ Чакій у Цариграду пріятельску свезу тайно, збогъ чега кодъ Нѣмаца у подозреніє дође,

1683. Великій Везиръ Кара Мустафа дође 13. Юлія са силномъ войскомъ подъ Бечъ, и после по дана почне са топови варошъ бити, и сва околна села, и Бечка предградія даде попалити. Нѣмци, међу коима су многи Сремци и Славонци подъ Бакићемъ были, браніше крваво и юначки мостъ Бечкій на Дунаву; али ипакъ Турци пређу у островъ. Херцогъ Лотарингъ запали мостъ, и Леополъ-Штадтъ, и

войску, коя за Бечкій градъ потребна была ніе, одведе са Бакиhемъ и съ осталима 17. Юлія у Моравску. Турци обколе тврдиню Бечку, ударе на царскогъ двора капію, самъ великій Карамустафа юриши напредъ, за ньимъ удари на градъ и капію Ассанъ Паша одъ Дамаска, а за овимъ Амедъ Паша Темишварскій, но све узалудъ. 26. Юлія запале Турци подземне барутане (лагумове) поруше многе зидине, и учине много зла. Нѣмци послаше своmъ Херцогу Лотарингу писмо у Моравску; али Турци то писмо ухвате, давши на нѣга латинскимъ єзикомъ ове рѣчи: „Вы Цезаревци немате нужде никудъ писати; савъ свѣтъ зна, како зло сада Бечъ стои: а то є Божія каштига зато, штосте нашегъ Султана разлютили, но найболѣ учиниhете да се предате." Привежу ово писмо на стрелу, и у градъ баце. 31. Юлія юрише Турци опетъ, но бадава. 2. Ауг. изпадну Цезаревци наполѣ, и отму 50 волова одъ Турака. 3. Ауг. почеше Турци изъ топова бацати каменѣ и гвожђе у варошъ, єръ имъ зрна нестаде. Између 12 и 13 Ауг. ноhу преобуче се Рацъ Количкій у турске хальине, и узме писмо на Херцога Лотаринга, да му га однесе, узме іошъ єдногa Србина са собомъ, преплива Дунавъ, и почне у турскомъ логору турске юначке пѣсме пѣвати. Аге су га лѣпо кафомъ почастили зато, што є онако весео быо, и лѣпо пѣвати знао; оде далѣ и за кратко време врати се и донесе одъ Херцога писменый одговоръ, да hе скоро у помоhъ доhи, некъ се само іошъ мало храбро бране. Французи и нѣмецке Новине писаше, да є єданъ Рацъ (парцовъ) ил' како Хорвати кажу „стакоръ" Дунавъ препливо, и у усти писмо Принцу Лотарингу однео. Парцовъ назива се не-

мецки Хафе. 15. Ауг. опетъ Турци ташто юрише, ра́не имъ поче нестаяти, зато 12,000 робова кое су собомъ водили, посѣкоше, юрише опетъ: отму прве обкопе и метну на нѣи свое заставе. Гранатири истераю и'. Нато свака четири сата Турци юрити почну са великомъ штетомъ, докъ ноћь крвопролитію конацъ неучини.

У граду већъ е почела велика гладь бывати, зато опетъ почну више пута Бечляни Срба Количкогъ Херцогу за помоћь слати. 21. Ауг. опетъ Турци много роблѣ изсекоше, и ньиове главе на копляма око града носише и викаше: „Овако ће вама свима быти Бечлянскимъ войницима и грађанима, ако се скоро не предате"! 26. Ауг. юрише Турци на обкопе Цесарскогъ двора, но одтуда почну и' наши из 30 топова са картачи бити, што е све, кои су юришили потукло. Турци се уплаше и почну натрагъ уступати. Ову ноћь баце Бечляни са Стевановe звонаре едну ракету у висъ, што е уговореный знакъ за Херцога Лотаринга было, да скоро у помоћь дође. 3. Септ. опетъ Турци юрише: отму више обкопа. Бечляни опетъ баце ноћу више ракета, и даду чрезъ то Херцогу знакъ свое несреће. 4. Септ. провалише Турци дворскій бедемъ, но опетъ буду истерани. Турци начине 6. Септ. лагуме, но пре него што и' запале и Царскій дворъ скупа са войскомъ уничтоже, дође Херцогъ са силномъ войскомъ Нѣмачкомъ, међъ коима су съ Бакићемъ Срби, Сремци и многи Хорвати были, и Польскомъ подъ кралѣмъ Іоанномъ Собіескій 12. Септ. подъ Бечъ; садъ ова Польско-Нѣмачка войска удари на Турке, разбіе и' одъ свію страна тако да послѣ нигди тврда мѣста наћи нису могли. Одъ 200,000 Турака падне $\frac{1}{4}$ мртвы, али

и многа Нѣмачка, Польска, Баерска и Саксонска Господа и войници мртви остадоше. У 4 сата већъ Турци одбѣгоше одъ Беча, оставише 300 топова 15,000 шатора, 4,000 цент. барута, 4,000 цент. олова, 60,000 топовскіи зрна, 10,000 сикира и ашова, 50,000 цент. платна, 20,000 врећа, 80,000 цент. потковица, 1,000 тиганя, 4,000 овчіи кожа, 4,000 коса, 5,000 топовскогъ зрна, 8,000 кола, 10,000 волова, 5,000 камила, 100,000 велики' мерова жита. И тако наши добію савъ турскій станъ. 70 дана лежали су Турци подъ Бечомъ, и непрестано на нѣга ударали.

Кадъ су у ово време 1683 Турци Бечъ тукли, имали су свои савзника Татара 60,000, Маћара подъ Графомъ Телеки 1500, опетъ Маћара подъ войводомъ Апафи 6,000, Молдаваца подъ ньиовымъ войводомъ 5,000, Влаа (Румуня) 5,000, Турака 94,600: скупа 182,200. 7. Юнія буде Георгій Бранковићъ одъ Цара за Барона, а 20 Септ. 1688. за Графа произведенъ, збогъ нѣговы не само политички' добры дѣла, но особыто зато, што е са свои многи Срби и Власима верно служіо, и у непресѣчной овой войни, храбро Турке туко, растериво, и великій имъ стра задавао.

1684. 16. Юнія пође Нѣмачкій Херцогъ Лотарингъ съ цѣломъ войскомъ далѣ на Турке. 12 регем. коняника, и 8 рег. пѣшака подъ Генераломъ Мерци отеше 18 Юнія Вышеградъ. Будимскій Хамедъ Паша пошлѣ Пашу Сремскогъ, Смедеревачкогъ и Пештанскогъ да Вишеградъ отму натрагъ, но у путу ударе на Генерала Халвела, и съ ньимъ се страшно побію. Генералъ погине са многи нѣговы, а Сремски и Смедеревачки Турци, међу коима су и нѣки Сремци и Срби служити морали, однеше

1,000 глава Паши у Будимъ. 27. Юнія буде битка кодъ Ваца, и ту погине страшно трбушатый Паша Темишварскій. Царска войска постави се кодъ С. Андріе. Сераскиръ Мустафа са Пашомъ одъ Халеппа, Дамаска, Румеліе, Синьца, Адоне, Темишвара и Босне, юриши на Цесаревце. Принцъ Лотарингъ разбіе и', и протера до Будима. Турска войска одъ Карамана, Адоне, Срема и Смедерева збіе се у Будимъ да га брани. Ассанъ Бегъ одъ Сечена ухвати Графа Цапарію, упрегне га съ еднымъ конѣмъ у плугъ, и мораде орати. 21. Юнія обколи Принцъ Лотарингъ Будимъ. 29. истера Турке изъ предградія и лѣпи' купалишта коя е Паша Соколовићъ зидао. 21. Юлія буду Турци кодъ Херча разбіени, изгубе станъ са свимъ благомъ и осталымъ военымъ скупоцѣнымъ стварма, међу коима е была и великогъ Везира застава, 8 рифій дугачка, и четири широка, у среди црвена, са две прекрштене саблѣ и съ надписомъ: „*Нема Бога, окромъ Бога, Мухамедъ е нѣговъ пророкъ, у име Бога свемилостивогъ и свемилосрдногъ.*“ Ова застава находисе и данасъ у Бечкой оружія-хранилници. Овай истый данъ, Генералъ Лесле и Граутмансдорфъ разбише Пашу Босанскогъ, и Градишканскогъ кодъ Вировитице у Славоніи, коя е 131 годину подъ Турцима стеняла, другій данъ отму Брезовацъ, Софію, Слатину, и више тврдиня. Између тога страшно су се Турци у Будиму бранили, гди Мустафа Паша 28. Юлія изгуби руку у борби, и таки после умре. Сивушъ Паша са 2,000 Сремаца Смедереваца Румеліанаца и Турака улети у Царске Будимске обкопе, и много зла почини, 3,000 Бошняка дође му у помоћь. Сераскиръ Сулейманъ Паша Потурченикъ, разбіе Поляке, и тако Це-

саревци буду принуђени одъ Будима одступити.

1685. Херцогъ Лотарингъ растера Турке одъ Мухача до Осѣка. 12. Ауг. Генералъ Динвалдъ, кои є предводницу држао растера Турке у бѣгство, отме Вуковаръ, Слатину, Воћинъ, Iлокъ, Нушторъ, Сланкаменъ, Карловце, Варадинъ, Митровицу, Яково, Моровићъ, и Iванково. Турци побѣгоше у Бѣоградъ, но само лаке конянике Татаре у долнѣмъ Срему оставише. У септ. преда се градъ Валпово, Пожега и Осѣкъ. Траюћой зими распростране се Турци по Срему до Винковца, и одавде више пута улетише у Бачку и Славонiю и много зла, особито ноћу чинише.

1689. 14. Окт. Маркграфъ одъ Бадена, отме одъ Турака Видинъ и позове Бранковића на разговоръ, овай мыслећи да ће договоръ быти како ће онъ са Србльима Царевцемъ помагати, како што є непресѣчно чинiо, но превари се. Принцъ метне га подъ затворъ и пошлѣ у Бечъ, кажу зато, што є неправедно и самовольно Деспотско име одъ Патрiярха на себе примiо; други веле да є са мађарскимъ бунтовникомъ Ракоцiомъ єдиномысленъ быо, што се неосведочава, а трећи кажу да є то Аустрiйска политика учинити морала зато, да не бы Срби, ако се Србiя како што є прилика была освои, край нѣга себи независимость тражили; и тако после дугогъ времена и патнѣ умре у затвору у Єгру. — Генералъ Пиколоминiй позива Патрiярха Чарноєвића одъ Ипека, да своє Србе на оружѣ противъ Турака дигне. Овай Генералъ одъ Бадена, и многи (Србаля) Сремаца разбiє Турке 30 Ауг. кодъ Пожаревца, а 25. кодъ Ниша.

1690. Разби Маркграфъ Баденъ: сву Немачку войску кодъ Видина, и изтера наполѣ изъ

Турске, пређе опетъ преко Саве, и стане између Саве и Дунава, до Босута. Сремци на ново оставивши свое колебе, разбегну се кое съ войскомъ, кое у Фрушке планине. Овогъ лѣта на позиваніе Цара Леополда пређе Князъ Іванъ Рашковичъ одъ Старога Вла съ много србски фамилія, и съ браћомъ Моіомъ, Іліомъ и Міхаиломъ стани се у Шаренграду. Моя Сремске Милиціе Обрштеръ славну побѣду одржи надъ Турцима.

Дође Патріярхъ Чарноевићъ на позиваніе Цесарово Леоп. I. са 37,000 фамилія у Сремъ и Славонію, млоги у Сремъ, неки у обалу рѣке Тисе, найвећа частъСрбаля пакъ у Унгарію край Дунава до Будима и Сент-Андріе преселе се. 21. Аугуста добію Привилегіе подписане одъ придворногъ Совѣтника Графа Трагмана и Верденбурга, а тако исто и 11. Децембра, одъ Угарске придворне Канцеларіе, у коима имъ се осигурава сва слобода восточногъ Закона, Календара, биранѣ Митрополита и прочая. Ови Срби сви вооружани, са остали у Срему, Бачкой и Славоніи, почну страшно у Цесарской войни Турке гонити, Мађари се стану одъ Цесара одметати, а и Французи обяве Цесару войну; Срби на одметнуте Мађаре силно воеваше, и то съ съ найвећимъ огорченѣмъ; Турци пођу Сланкамену, Маркграфъ одъ Баденъ разбивши Текелине Мађаре кодъ Сибиня, дође са 5,000 войске Сланкамену у помоћь, ударе на Турке, и страшно се побію, великій Везиръ погине, Турци побегну, и изгубе 28,000 людій, а Цесаревци 8,000 войника, у овой битки Сремци и Бачвани Србльи здраво су се одликовали. Подъ Монастерліомъ было е овде 10,000 Срба.

Србски Депутирци, Владика Енопольскій, т. е. Темишварскій, Ісаія Діаковићъ и Адамъ

Фелдварій изъ Коморана, добію 24. Марта 1691 дозволенѣ, да за србску войску вожда, место Вука Бранковића, коега одпустъ измолити немогоше, изберу; и тако изберу Іована Монастерлію изъ Коморана надъ 10,000 Срба, т. е. Сремаца, кое и Цесаро-Кралѣвскій военый Совѣтъ потврди; ови Срби са млоги остали подъ маньимъ поглаварима, особито 19. Аугуста прошастогъ лѣта у битки кодъ Сланкамена одликовали су се, где е Турака 28,000, а наши 8,000 мртвы пало. У той битки задобію наши Турску кассу, съ многимъ сребромъ, златомъ, драгимъ каменѣмъ, и осталымъ богатствомъ. Монастерлія и Рашковићъ, са 3,600 коняника, и 6,400 пешака съ леђа ударе на Везира, где га и разбію, добивши више топова, са 45 застава.

1692. Поклони Цесаръ Патріярху Чарноевићу Сечуй, Уйфалъ, Базогъ и Мартинце, да устрои Монастиръ, и заведе Гимназіумъ. По краткомъ времену яве се први стари мађарски наслѣдници овы села, и зато Патріарху друга места обећаю се.

1694. Генералъ Капрара обкопа се са своіомъ войскомъ кодъ Варадина, Турци дошавши, изъ Срема млого пута на нѣга нападаше безъ користи, потомъ на Каменицу пређу преко Дунава, отму острагу Царске войске пртлягъ, и оду опетъ натрагъ на зимницу у Сремъ. Турске лађе почну Дунавомъ пловити до Тител, Бачванска Потиска милиція кодъ Тител отме по дугомъ борeню 22 лађе, кое съраномъ, кое съ различитимъ оружіемъ напунѣне, у новцу савъ овай добытакъ вредіо е 30,000 фор.; а у битки той пало е 300 Турака. Ова добыть преда се Царству, тимъ путемъ Србльи за слободу Деспота Бранковића поднесу молбу,

алъ всуе, но добыше за плѣнъ тай 30,000 фор.

1695. 4. Марта поновише се Ілирске(Србске) привилегіе, обећа имъ се, да Римокатоличкимъ Епископомъ никакавъ десетакъ недаю, кое се до данасъ у Провинціялу іошъ неиспуни.

Примѣчаніе. Подъ именомъ Ілира разуму се Србльи само восточне цркве, као што насъ Царство и данасъ назива. Г. Іанићъ Краняцъ ц. к. Фелд- Суперіоръ, пише у првой части Аустр. Исторіе, да су Ілири Славенски говорили, и да бы овай красный Ілира єзикъ пропао быо, да у црковнимъ кньигама, и у Богослуженію Славено- восточне цркве обдржанъ ніе; зато є право Царство имало, а може быти и по жельи Патріярха Чарноевића, насъ Ілирима назвати; но мы опетъ Срби остаемо; ербо намъ є Србска земля наше подрекло. Наша браћа римок. Хорвати и Славонци имаду такођеръ право звати се Ілири; ербо су и они по раздѣленію закона, како су подъ Папу пали, дуго времена славенски Миссу служили, како што се іошъ и данасъ у Далмаціи наоди, па истомъ после почели су у латинскомъ єзику богослуженіе са великимъ негодованіемъ свршавати.

20. Аугуста, Мустафа Далтабанъ одъ Румеліе отме Моровићъ на води Босуту, поруши варошицу, и ту погине Моравичко градскій Комендантъ Берћиній, и нѣговъ Сремскій Обрлайтнантъ Н. остале войнике понайвише Слав. и Сремце изсекоше Турци.

1696. Султанъ Царъ турскій скупи войску у Србіи и Срему. Аустрія учини са Французима миръ. Султанъ доведе 135,000 войске. Цесарскій Обергенералъ Принцъ Еугенъ одъ Савоеиъ пошлѣ къ Варадину 24,000, а кодъ Ілока и Футока напуни Логоръ са другимъ войницима. Царъ Мустафа обколи Варадинъ, Турци

юрише на градъ, крозъ три дана непресѣчно бадава. Остави Султанъ Варадинъ обколѣнъ, пођe са войскомъ къ Сенти. 10 Аугуста пређe велики Везиръ са силномъ войсвомъ изъ Баната преко воде Тамиша, Бегеа и Тисе, дођe у Тителъ, разбие Генерала Неешъ. Тителъ спали, са Султаномъ кодъ Сенте се састане гди и' Принцъ Еугенъ дочека, и силно пебіе, гди 30000 Турака, са 116 Паша' погину, наши све турско иманѣ у логору, Царева кола са 6 жена и 3,000.000 ф. задобію. Турци побегну у Сремъ и Србію, на зимницу, Цесарска войска смести се за дунавъ у Варадину. Садъ се мало примире, и о миру почну радити. Обрштеръ Куба, са нѣгови 600 Рацa (Срба) потуче 200 турски Спаия у Босни кодъ села Шепце.

(Продужит' ће се)

Станиславъ одъ Шумарски.

Ђ.

СМѢСИЦЕ.

ОТВОРЕНО ПИСМО
Учреднику Бачке Виле.

Драгій Господине!

Кадъ є ово, коє вамъ шилѣмъ, и онако већъ *отворено* писмо, то є наравно да ће и други люди знати шта се у нѣму пише. Коє изъ тогъ узрока дакле, а коє и што ни є пристойно, нисамъ за путно судіо, да исто писмо — на форму нѣки' — буде Панегирикъ за онога, коме се шилѣ; но старао самъ се шта више, како бы се лѣпо могло само о нашимъ литерарнымъ стварима на овай начинъ попробесѣдити. Я свакояко мыслимъ да наше литерарне ствари то башъ и изыскую. — Не ћемо ли да се рекне да смо опетъ задремали, морамо се кретати, морамо се о ономъ што се насъ и славе наше тиче свойски разговарати, нѣгуюћи и хранећи *чисто* жито у литератури нашой, а за *неопрано* бринући се, да се и оно,, ако не башъ одъ све ражи и куколя, баремъ у толико, у колико бы кодъ странны народа безъ наше срамоте проћи могло, — очисти и улюди. Мы немамо данасъ Доситея' ни Раића' ни Соларића', а зашто? є зато што смо се по несрећи — одкако ови Просвѣтительи народни овай земный свѣтъ са больимъ небеснымъ промѣнуше, — мало о нашимъ литерарнымъ стварима бавили и договарали; а странни народи и данъ данасъ обезекнуте очи на насъ упиру, кадъ му ма когъ одъ горепоменованы Просвѣтителя име споменешъ. Ово и

овако говорећи нека се не мысли, као да бы я желіо доказати: да се у наше доба нити што добро ради нити о добру савѣтуе; не Боже сачувай! мы и данашный данъ имамо у Роду нашемъ славны учены Мужева; добіямо србски кньига готово толико годишнѣ, колико смо пре 40 година едва у скупу имали; — толико само, што се у ово наше време мало мотри на народность нашу; што поредъ толике множине Списателя едва два три ли *народна* Списателя имамо. Часописъ Вашъ, милый Господине! *Бачка Вила*, кньижевни производи Г. Вука, и *Пчела* Г. Стаматовића, оправдавају пређеречено казыванѣ. — А имамо ли іоштъ што народно? Добро те ме запытасте; имамо „*Народне Новине Србске и Листъ*“ па дай да и о ньима што, проговоримъ, — но само колико краће, — будући ће залуду быти све у писму овомъ препоручене инштрукціе, ако се самъ по ньима владати нећу, т. е. оно што самь одма у почетку казао, да намъ се о литерарнымъ нашимъ стварима договарати валя. —

По чувеню зна човѣкъ: да су *Србске Народне Новине* „политическе“, но кадъ іи узме у руке види да су оне прилично unpolitisch. Ако ћешъ изузети по гдѣкою тежко претерану корреспонденцію (мыслимъ кадъ се каже н. пр. да ће Г. Г. Вучићъ и Петроніевићъ доћи првымъ дампфшиффомъ, да іи очекуемо кои часъ и т. д. а ови не долазе, мыслимъ, велимъ, — да ће свакій такву корр. за претерану држати) то ти онда и ньима рѣдко кадъ што остае, до овы или оны Пренумеранта на „*Бечъ и нѣгове знаменитости*“ или на „*Драголюба*“; — такође не могу се одобрити ни онолика писма, коя се на саму похвалу Г. Учредника односе. Правымъ путемъ за славомъ тећи, лѣ-

па е истина стварь и пристойна за свакога, али у „Народне“ Новине, кое народъ своимъ трошкомъ издержава, нашто ставляти сва писма ласкательны болестны глава, кадъ ова Публіку ни за едну длаку не интерессираю?! Я молимъ Г. Учредника, да ми ове нѣколике можда крупніе мое рѣчи не прими за зло, будући се ово говори найвише за корысть милогъ Рода нашегъ, како бы онъ изъ Новина као богатогъ источника важніе што, а не славу другогъ или трећегъ за себе црпити могао. *Новине* наше треба да намъ буду *органъ народности*. У овомъ смыслу не могу ћутанѣмъ прећи по гдѣкои уводный членъ. Тамо има лѣпы и важны pro et contra мнѣнія о поболшаню станя нашегъ Свештенства, Школа, Учительства. Ово е големо неброено благо за нашъ народъ; овакве корреспонденціе нека су Нар. Новинама свагда добродошле. — Што се далѣ онолики прилога и приложника на *Матицу Србску* тиче, тежко да ће и то спадати у политическе Новине, Не бы ли тымъ стварима приличніе было мѣсто у Лѣтопису, кадъ само овай (Лѣтописъ) а не Н. Новине Матица Србска издае? — Зашт' да се свагда у Новине међу вѣсти само изъ Баната, Срема и Бачке, кадъ има и дальіи земаля? па зашт' да се на послѣдку и вѣсти изъ дальіи земъля не кажу одакле су преведене??? — Узмимо Бѣоградске Србске Новине, тамо ћемо нaћи скоро све саме преводе изъ свеобшти Новина, па се ньіовъ Г. Учредникъ не стиди то исповѣдити; а Пешт. Учр. мысли, као да бы мы за цѣло држали, да онъ има наймлѣногъ Корреспондента н. пр. у Ясси!! Честь одъ свакогъ човѣка изыскуе, да оно што ни е наше сыломъ себи не присваямо, но да кажемо управ' одъ

куда є; а и као нашто се стидити што нисмо сви оригиналне главе? — — Іоштъ нешто што се посве не одобрава то є, што у истимъ честоименованымъ Новинама наилазимо на распре и насртаня противу чіє годъ личности, а то отнюдъ не валя! Да ли є прослављеный Списатель нашъ Г. *Евгеній Ђурковићъ* заслужіо оне неслане грдњѣ и поруге, коє му се на пречацъ и безобзирце творише у Нар. Новинама?! Ово не иде, да пшенице зрно очисти одъ плеве, но да смлати и исто влаће. Г. *Ђурковићъ* знаменитъ є у Роду и ученошћу и своимъ высокимъ званіємъ, зашт' дакле да се виче на тако отмѣнногъ Мужа и Царскогъ Чиновника?! Ако ћемо узети да и Нар. Новине имаю границе, коє имъ ни є слободно прелазити, то се онда не можемо доста надивити продрзљивости Учредничества исты Новина. Ове моє рѣчи изливъ су участногъ жалосећаня, кадъ гледимъ гдѣ се заслуге славнопознатогъ лица ни у што држе и подъ ноге мећу. Та проћимо се єдномъ већъ пецаня и уєданя; зашт' да се личность коєгъ нибудъ као кеба иза пояса на видикъ потрза??? — У истымъ Нар. Новинама за ову годину нашао самъ нѣшто „*На вниманіє*" гдѣ се нѣтко неразсудно окрывлює, што є праведно карајући гдѣкоє себичне Матичаре, Родъ Србскій о Матицы извѣстіо, не подписавши правогa свогъ имена. А шта бы было, пытамъ я овдѣ ове мниме Увређене, да є истый неподписаный Родолюбацъ 100 — 200 фор. годишнѣ Матицы завѣштао, па да се исто тако ни є подписао? Бы ли онда Матица Србска (или болѣ ГГ. Павловићъ и Стояковићъ) называли таквогa човѣка импосторомъ, а и бы ли то башъ и што више было него Родъ Србскій изъ „*таме и заблу-*

жденія" у овомъ одъ доброчинства народны дигнутомъ заведенію извести? Али Г. Г. Павловићъ и Стояковићъ викнуше еднымъ гласомъ: „то е импосторъ, то е пашквиллантъ" — Боже, не прими имъ то за грѣхъ, еръ не знаю шта чине! —

Ето, любезный Господине! такве су намъ народне Новине. Мыслимъ да се у овомъ писму на своемъ мѣсту разумѣ — и какве треба да буду. Па опетъ нисамъ я съ овымъ желіо новине предъ свѣтомъ оцрнити и омразити, то не! Дай Боже да и іошъ кое добіемо, те бы намъ и болѣ Родъ и литература цвѣтала.

Народный Листъ, будући бы се о нѣму то исто, што и о новинама казати морало, оставлямъ другоме некъ пресуди.

Вашъ

слуга и почитатель

И. Л.

Примѣтба. Штампарске нѣке погрѣшке, кое су се, и при найвећемъ Поправителя стараню подкрале, нека изволе Г. Г. Читательи извинити. У осталомъ сви производи посве задржани су у ономъ виду т. е. езыку и правопису, у каквомъ су къ намъ одъ родолюбивы Г. Г. Приложника, кое и у напредакъ къ вѣрноме подпомаганю и прилѣжномъ саревнованю на ньиви народне изображености братски позывамо, послани. Родолюбиви Учени наши са свои умны производи тако су до данасъ у помоћь намъ притекли, да ни смо могли засадъ све у Обявленію назначене производе у ову книгу ставити: но стараћемо се, да намъ четвертый Свезакъ Виле Бачке, кои ће одма за овымъ слѣдовати, украсе. Зато и молимо препокорно Г. Г. Скупителѣ, да благовремено скуплѣнѣ новце на долеподписаногъ, или на Г. Петра И. Стояновића, Грађанина и Книгопродавца Н. Садскогъ послати похите. да бы намъ тако Вила наша чешће и скоріе у бѣлый свѣтъ излетала. Збогъ важны узрока немогавши засадъ печатати имена родолюбивы Г. Г. Предбройника, у четверту свезку ставити и нећемо пропустити.

Др. Петаръ Іовановићъ.

ОГЛАСИТЕЛЬ.

Ово є дана изъ овдашнѣ Штампаріє Янковића Удове изышла Кньига II. Црковногъ Права наше древне православне источне Цркве одъ Г. Євтимія Іоанновића на свѣтъ издана. Како прву тако и ову другу кньигу Црковногъ Права свакій Србинъ съ добродошлицомъ поздравити може а и мора; єрбо мы Срби до данасъ іоште Права Црковногъ у сістеми буди каквои печатаногъ имали нисмо, и зато изъ ове преке нужде кньиге ове появленіе врло є за насъ важно, и съ тымъ полезніє, што є по кньизи Кормчей написана, у коіой, као што Г. Аукторъ мудро учи „као нѣка єзгра цѣлогъ Церковногъ нашегъ вѣро исповѣданія Права сокровиществую." — Овдѣ дакле прилажемъ, да є ова II. кньига тога ради и поглавитія, што дѣйствує о стварма свештенымъ и свѣтскимъ съ особитымъ о браку мыслима. — Дичити се своіомъ православномъ вѣромъ, а свете Цркве своє Права и Церемоніє не познавати, заиста є не подпуна дика. — Кньига ова преполезна є свакоме вѣрномъ сыну Цркве наше, као такође и западне зато, што су Права и на латинскомъ єзыку истолкована, а Г. Г. Свештеникомъ и Правдословомъ одъ непремѣриме цѣне; збогъ тога є дакле и одъ наше стране съ тымъ поузданіє свакоме єднородцу препоручити смѣмо, што є Г. Ау-

кторъ као одъ по столѣтія дѣйствуюћій похвално познатый Адвокатъ, Сл. Меѣе Сремске Присѣдатель, Новосадскогъ града Сенаторъ, и главный заслуженый Судія, пріе пакъ Консисторіе Бачке Нотарій и Епископскій Секретаръ у Србскоме Роду већъ одавно чувенъ и на гласу — и кои е тако своме и своима већъ у дубокой старости оданъ, да съ найвећимъ задовольствомъ и усхићенѣмъ о своіой Цркви и нѣнымъ „обрядима" говори; — и коме су особыто са Цркве наше Правама занимањомъ, све высочайше Царске у дѣлы наше Цркве проистекше милостивѣйше Резолуціе тако познате, да и цѣла Обштества у смотреню Црковны наши Права, нѣму, као нѣкомъ Оракулу за савѣтъ притичу. — Ова II. кньига и съ тымъ више препоручити се мора, што се іоштъ и I. кньига истога Црковногъ Права у Кньигопродавницы П. И. Стояновића добыти може; а III. и последня кньига истогъ дѣла, — већъ са свымъ за штампу пріуготовлѣна, до кои данъ такоѣе свѣту ће обявлѣна быти. Познавајући найпослѣ изъ оближны околностій и карактеръ и науку, — и за Народность нашу Србску заузету Мужа найревностніегъ волю и наклоность, праведно рећи могу: „Hunc Juris Consultum esse virum bonum, justi atque injusti scientem, et Nationis Ecclesiaeque suae amantem."

Др. Петаръ Іовановићъ.

Садржаніе.

А. Производи у Стиховы.

Б. Производи у Прозы.

I. Витиство.

II. Повѣстница.

III. Нравственость.

IV. Народности Србске.

☞ Долеподписаный честь имамъ почитованой Публіцы обявити, да ћу дѣло ово БАЧКА ВИЛА и у будуће моимъ трошкомъ издавати, и да ће четвртый Свезакъ истогъ дѣла, већъ за печатню преправлѣнъ, до скора готовъ быти, на особыту и устмену и писмену желю многи наши Родолюбаца.

П. И. Стояновићъ.